

Олександр Іщук, Наталія Ніколаєва

ЯРОСЛАВ БОГДАН – “ВСЕВОЛОД РАМЗЕНКО”

ЛІТОПИС УПА
СЕРІЯ “ПОДІЇ І ЛЮДИ”

КНИГА 14

LITOPYS UPA
Series “Events and People”
Book 14

Oleksandr Ishchuk, Nathalia Nikolaieva

**YAROSLAV BOHDAN –
“VSEVOLOD RAMZENKO”**

ЛІТОПИС УКРАЇНСЬКОЇ ПОВСТАНСЬКОЇ АРМІЇ
Серія “Події і люди”
Книга 14

Олександр Іщук, Наталія Ніколаєва

**ЯРОСЛАВ БОГДАН –
“ВСЕВОЛОД РАМЗЕНКО”**

УДК 94(477)
ББК 63.3(4УКР)–54
I 98

Олександр Іщук, Наталія Ніколаєва

ЯРОСЛАВ БОГДАН – «ВСЕВОЛОД РАМЗЕНКО»

В книзі розповідається про життєвий шлях та творчу діяльність відомого письменника-підпільника і чільного діяча ОУН Ярослава Богдана – «Всеволода Рамзенка» (1915-1953). На основі невідомих архівних документів з ГДА СБ України відтворено основні етапи життя та проаналізовано тематику основних праць Я. Богдана.

Oleksandr Ishchuk, Nathalia Nikolaieva

YAROSLAV BOHDAN – «VSEVOLOD RAMZENKO»

The book outlines the life and creative work of the well known underground publicist and leading OUN activist Yaroslav Bohdan – «Vsevolod Ramzenko» (1915-1953). The newly revealed documents from the Archive of the Security Service of Ukraine are used to recreate the main stages of his life and to analyse the subjects of his basic works.

ВІДПОВІДАЛЬНИЙ РЕДАКТОР
Петро Й. ПОТІЧНИЙ

ISBN 978-966-2105-28-5 (Ukraine)
ISBN 978-1-897431-29-0 (Canada)

© Літопис УПА, 2011
© Litopys UPA, 2011

ФУНДАТОРОМ ЦЬОГО ТОМУ Є
МАР'ЯН ШТИКА

Народився 3 липня 1922 р. в с. Константинівка Тернопільської обл. в Україні. Закінчив Тернопільську гімназію Рідної Школи. Батьки – тато Іван, а мама Ганна з дому Недошитко із с. Ходачків Малий.

З 1940 р. належав до ОУН. За німецької окупації в СБ ОУН під псевдом “В’юн” співпрацював з підреферентом СБ при крайовому проводі ОУН Дмитром Гавришковим – “Гаром”.

З поверненням радянської влади, через його приналежність до ОУН, маму було жорстоко переслідувано, а брата Стаха арештовано відділом контррозвідки “СМЕРШ” та невдовзі страчено.

Від Організації скерований до служби в Червоній Армії під прибраним прізвищем Михайло Баб’юк, звідки опісля у 1946 р. опинився в американській окупаційній зоні Німеччини. В Канаду до батька прибув у 1948 р. Працював як картограф в Міністерстві Транспорту та Комунікації. Знаний в громаді як щедрий меценат та фундатор багатьох добродійних проєктів в Україні та Канаді. Проживає в м. Оквил, Онтаріо, Канада. Має двоє дітей – доньок Ірину та Лесю.

* * *

On July 3rd, 1922, Marian Shtyka was born in the village of Konstantynivka, in the oblast of Ternopil, in Ukraine. In the city of Ternopil he completed the Gymnasium of Ridna Shkola. His parents were father, Ivan and mother, Hanna nee Nedoshytko, from the village of Khodachkiv Malyi.

In 1940, he became a member of the OUN and during the German occupation, he served in the OUN Security Service (SB) under the pseudonym of “V’iun”. There he worked closely with Dmytro Havryshkiv (“Har”), the SB sub-referent of the Krai OUN leadership.

When the Communists returned, his mother was severely persecuted, and the Soviet counterintelligence, “Smersh” also arrested and liquidated his brother, Stakh.

He was ordered to serve in the Red Army by the OUN, under the assumed name of Mykhailo Babiuk. In 1946, he crossed over to the American Zone of occupied Germany. He joined his father in Canada in 1948 where he was employed by the Ministry of Transportation and Communication as a cartographer. The Ukrainian community knows him as a generous benefactor and supporter of many charities in both Ukraine and Canada. He lives in Oakville, Ontario and has two daughters: Iryna and Lesia.

Ярослав Богдан – «Всеволод Рамзенко»
(10.XII.1915 – 10.II.1953)

ВСТУП

Одним з актуальних питань для дослідників історії України ХХ століття є вивчення біографій керівників українського визвольного руху. Адаже чимало з них за участь в підпіллі були вбиті, заарештовані та страчені польською, німецькою або радянською владою, тому не могли залишити свідчень про свою діяльність. До того ж, зважаючи на сувору конспірацію в підпіллі, інформація про подробиці діяльності провідників залишалася маловідомою навіть самим підпільникам, не кажучи вже про громадськість.

Допомогти у з'ясуванні подробиць життя підпільників можуть вцілілі архівні матеріали, що тривалий час були недоступні для дослідників і зберігалися в польських та радянських спецхранах, переважно в архівах каральних органів, які боролися проти українського визвольного руху.

Метою цієї книги є дослідження досі маловідомої науковцям та громадськості біографії підпільного публіциста, члена референтури пропаганди Карпатського крайового проводу ОУН, згодом – керівника референтури пропаганди Дрогобицького окружного проводу ОУН Богдана Ярослава Васильовича (10.12.1915 – 10.02.1953). За час перебування в ОУН він користувався організаційними псевдонімами: «Всеволод», «Василь», «Рамзенко», «Рамзес», «В», «В-13», «25x25», та літературними псевдами, серед яких найвідомішим було «Всеволод Рамзенко».

Треба сказати, що постать Я. Богдана на сьогодні є малодослідженою в українській історичній науці. Ще кілька років тому в наукових публікаціях навіть не можна було знайти його справжнього прізвища, і часто він подавався науковцями за своїм псевдонімом «Всеволод Рамзенко» або ж ще «Всеволод Богдан». В Інтернеті на сайтах наукових установ та організацій сьогодні немає бодай узагальненої біографії Я. Богдана, навіть якщо його шукати за псевдонімом «Всеволод Рамзенко». Ні на Вікіпедії, ні на інших біографічних сайтах не можна знайти інформацію про його життєвий шлях. Це підтверджує, що і дослідники, і громадськість ще мало знають про його життя і діяльність. Досить відома лише одна його праця – «Чому ми за самостійну соборну Українську державу».

Зважаючи на заборону наукового вивчення українського визвольного руху в СРСР, життєвий шлях підпільників встановлюється дослідниками лише зараз. Протягом 1991-2010 рр. історична наука зробила значний поступ у науковому вивченні діяльності ОУН і УПА. На щастя, в Україні все-таки збереглася чимала кількість писемних джерел, фотографій та спогадів про тогочасні події.

Актуальність вивчення біографії Я. Богдана полягає в тому, що він був одним з найбільш відомих підпільних публіцистів, працював разом з Петром Федуним – «Петром Полтавою», Михайлом Дяченком

– «Марком Боеславом», Степаном Слободяном – «Єфремом» та іншими відомими авторами. Його статті та брошури друкувалися великими накладками в підпільних друкарнях і поширювалися на всій території, де діяв український визвольний рух. Найбільш відомим він був на Івано-Франківщині, Калущині, Дрогобиччині, Коломийщині. Ярослав Богдан особисто знав багатьох провідників ОУН і УПА: таких як Ярослав Мельник – «Роберт», Василь Сидор – «Шелест», Микола Твердохліб – «Грім», Ярослав Косарчин – «Байрак», Володимир Фрайт – «Жар» та інших. Безсумнівно, спілкування з ними впливало на формування його світогляду та стиль публікацій. Він брав участь в підпіллі в 1944-1951 р., був членом ОУН бандерівського напрямку (ОУН-б). У цій книзі в описі подій після 1944 р. для спрощення ми постійно вживаємо назву ОУН, маючи на увазі саме ОУН-б.

Прикро, що на сьогодні публікацій про творчість Я. Богдана обмаль і досі лишалося ще багато «білих плям» у його біографії, оскільки ніхто не займався систематизацією та аналізом його друкованих праць. У цьому дослідженні ми намагатимемось максимально повно показати його життя та діяльність, щоб сприяти оприлюдненню маловідомої інформації про нього.

Географічні назви подані у книзі так, як це зазначено у документах і можуть не співпадати із сучасними (адміністративний поділ України неодноразово змінювався, особливо кордони районів), хоча ми намагалися звіряти їх з картою. Також ми намагалися максимально точно передати псевдоніми підпільників, адже чимало з них досі не ідентифіковані.

Автори висловлюють подяку працівникам видавництва «Літопис УПА»: головному адміністраторові Миколі Кулику, відповідальному редакторові проф. Петру Потічному, співробітникам львівського представництва Ігорю Гомзяку та к.і.н. Миколі Посівничу за надані поради і допомогу під час підготовки книги. Також консультації (особливо щодо встановлення точних дат подій і розшифрування псевдонімів підпільників) під час підготовки книги надавали дослідники українського визвольного руху к.і.н. Валерій Огороднік, к.і.н. Василь Ільницький та Володимир Мороз, за що їм особлива подяка.

ІСТОРИОГРАФІЯ ТА ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ

Історіографія питання, на жаль, є порівняно невеликою. Ярослав Богдан і його праці згадуються в дисертації¹ та книзі про видавничу діяльність ОУН, підготовленої Олександром Стасюком². Авторка на

¹ Стасюк О. Видавничо-пропагандистська діяльність ОУН (1941-1954 рр). Автореферат дис... канд. іст. наук / Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, Львів, 2004. – 20 с.

² Стасюк О. Видавничо-пропагандивна діяльність ОУН (1941-1953 рр.). – Львів, 2006. – 384 с.

основі архівних матеріалів зробила спробу систематизувати відомі на сьогодні підпільні видання, виокремила їх за різновидами. У її книзі міститься інформація про окремі твори Ярослава Богдана. Однак в дослідженні не проаналізовано життєвий шлях підпільних авторів, вказано далеко не всі їх праці та псевдоніми. Цією ж авторкою згадано про Богдана у серії наукових статей про видання ОУН і УПА³.

Постаті Ярослав Богдана надано значної уваги в дисертації⁴, монографії⁵ та інших дослідженнях⁶ к.і.н. В. Ільницького, присвячених кадровому складу та діяльності Дрогобицького окружного проводу ОУН в 1944-1952 рр. Дослідник вперше зібрав, проаналізував та систематизував величезний масив інформації про провідників ОУН на Дрогобиччині. Саме з його дослідження можна дізнатися подробиці біографій підпільних керівників, їхніх посад у різні роки. Проте Богдан діяв на Дрогобиччині лише в 1950-1951 рр., тому більшу частину його підпільної діяльності в книзі не проаналізовано.

³ Стасюк О. Видання ОУН(б) післявоєнного періоду: тематичний огляд публікацій // Український визвольний рух. – Львів: І-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, ЦДВР, 2006 – 36. 6. – С. 148-169; Стасюк О. Підпільні видання ОУН-УПА (40-50 рр.) // Українська періодика: історія і сучасність: Доповіді та повідомлення другої Всеукраїнської науково-теоретичної конференції, 21-22 грудня 1994 р. / НАН України. ЛНБ ім. В. Стефаніка. Науково-дослідний центр періодики. Відп. ред. М. М. Ромашок. – Львів – Житомир, 1994. – С. 70-74; Стасюк О. Підпільні видання ОУН-УПА 40-50 рр. // Історія. Частина II: Тези та повідомлення III Міжнародного конгресу україністів, 26-29 серпня 1996 р. / Міжнародна асоціація україністів та ін. / Упор. С. Кульчицький, В. Даниленко. Відп. ред. Я. Ісаєвич. – Харків: Око, 1996. – С. 164-168; Стасюк О. Видання ОУН(б) післявоєнного періоду: тематичний огляд публікацій // Український визвольний рух / Центр досліджень визвольного руху, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України. – Львів: «Мс», 2006. – 36. 6. – С. 148-169; Стасюк О. Ідейно-політична стратегія ОУН(б) повоєнного періоду // Український визвольний рух / Центр досліджень визвольного руху, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України. – Львів, 2006. – 36. 8. – С. 253-276; Стасюк О. Контроль за виготовленням та поширенням підпільних друкув у системі видавничо-пропагандистських структур ОУН (1944–1953) // Український визвольний рух. – Львів: І-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, ЦДВР, 2007. – 36. 11. – С. 95-118.

⁴ Ільницький В. І. Дрогобицька округа ОУН: структура та діяльність (1945-1952): Автореферат дис... канд. іст. наук / Інститут українознавства НАН України ім. І. Крип'якевича, Інститут народознавства НАН України. – Львів, 2010. – 16 с.

⁵ Ільницький В. Дрогобицька округа ОУН: структура і керівний склад (1945-1952). – Дрогобич: «Вимір», 2009. – 368 с. (Я. Богдан згаданий на с. 16, 54-56, 59-60, 66, 72, 88, 93, 96, 103-104, 121, 128, 153, 159, 167, 209).

⁶ Ільницький В. Керівний склад Дрогобицького надрайонного проводу ОУН (весна 1945 р. – 1952 р.) / Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Вип. 16. – Рівне, 2009. – С. 207-212.

Окреме дослідження про Я. Богдана і його погляди на завершення Другої світової війни в Європі підготував один з авторів цієї книги⁷. У дослідженні було проаналізовано біографію Богдана і статтю «Міжнародний огляд» (1945 р.). Однак його біографія в статті подана дуже коротко, зазначено лише основні етапи його життя, не вказано всі його твори.

Ярослав Богдан згадується у публікації рівненського дослідника Ігора Марчука про відшукану ним архівну збірку – «папку полковника Стехова»⁸. Саме Стехов був начальником УМДБ по Дрогобицькій області і керував розшуком Богдана в 1951 р.

Чимало документів про діяльність українського визвольного руху на Прикарпатті, де згадується оточення Я. Богдана, оприлюднило видавництво «Літопис УПА». Саме ці матеріали дозволяють уявити собі обставини, у яких відбувались тогочасні події. Третій та четвертий томи «Літопису УПА» розповідають про боротьбу повстанців в Чорному лісі, де не раз бував Я. Богдан⁹. Інші томи «Літопису УПА» містять матеріали про діяльність військової округи УПА «Говерля», якою керував М. Твердохліб – «Грім», котрий не раз зустрічався з Я. Богданом¹⁰. Надзвичайно цікавими є видані «Літописом УПА» спогади підпільників І. Гарасиміва, М. Савчин та Р. Петренка, де згадується про вплив видань на формування світогляду українського населення¹¹.

Унікальними є документи з архівів ЦК Компартії України, оприлюднені в новій (київській) серії «Літопису УПА». У них вміщено чимало звітів про боротьбу радянських партійних та силових структур

⁷ Іщук О. Стаття Ярослава Богдана «Міжнародний огляд» як віддзеркалення поглядів підпілля ОУН на закінчення Другої світової війни // Етнічна історія народів Європи. – № 19. – 2005. – С. 142-148.

⁸ Марчук І. Досьє полковника Стехова // Визвольний шлях. Кн. 3 (720). – Липень-вересень 2008. – Річник 61. – С. 175-188.

⁹ Літопис Української повстанської армії. Чорний Ліс: видання команди Станіславівського тактичного відтинка УПА, 1947–1950 роки. Книга перша і друга. – Т. 3. Книга перша: 1947–1948. Друге, виправлене видання. – Торонто, 1987. – 272 с.; Т. 4. Книга друга: 1948–1950 (продовження). Друге, виправлене видання. – Торонто, 1989. – 288 с.

¹⁰ Літопис Української повстанської армії. Т. 18. Карпатська група УПА «Говерля»; книга перша: Документи, звіти та офіційні публікації. – Торонто, 1990. – 328 с.; Літопис Української повстанської армії. Т. 19. Карпатська група УПА «Говерля»; книга друга: Спомини, статті та видання історично-мемуарного характеру. – Торонто, 1992. – 357 с.

¹¹ Літопис Української повстанської армії. Т. 29. Іван Гарасимів («Палій»). З юнацьких мрій – у ряди УПА. Спомини. – Торонто, 1999. – 336 с.; Літопис Української повстанської армії. Т. 30. Степан Хрін (Степан Стебельський). Крізь сміх заліза. Спогади. Торонто, 2000. – 552 с.; Літопис Української повстанської армії. Т. 28. Марія Савчин. Тисяча доріг. Спомини. – Торонто – Львів, 1995. – 600 с.

з ОУН і УПА на території Станіславської та Дрогобицької областей в 1944-1959 рр. Звіти Станіславського та Дрогобицького обкому КП(б)У ілюструють, як поступово, рік за роком, радянська влада придушувала український визвольний рух¹².

Видавництвом «Літопис УПА» в серії «Події і люди» видано книгу про життєвий шлях колеги Я. Богдана – співробітника, а згодом і керівника референтури пропаганди Карпатського крайового проводу ОУН, повстанського поета Михайла Дяченка¹³.

Під час підготовки книги стали в нагоді біографічні довідники та нові наукові видання про підпільників ОУН і УПА, видані останніми роками. З них можемо дізнатися подробиці біографій підпільників, з якими у 1944-1951 рр. контактував Я. Богдан¹⁴.

Досить слабка наукова розробка теми пов'язана з тим, що лише в останні десятиліття українські науковці отримали можливість систематизувати інформацію про вцілілі повстанські архіви, вивчати архівні матеріали колишніх радянських партійних органів та спецслужб, які боролися проти українського визвольного руху. Лише порівнявши між собою документи підпілля та радянської влади, можна

¹² Літопис УПА. Нова серія. Т. 3. Боротьба проти УПА і націоналістичного підпілля: директивні документи ЦК Компартії України 1943-1959 / Упор.: О. Вовк, І. Павленко, Ю. Черченко. – Київ – Торонто, 2001. – 652 с.; Літопис УПА. Нова серія. Т. 4. Боротьба проти УПА і націоналістичного підпілля: інформаційні документи ЦК КП(б)У, обкомів партії, НКВС-МВС, МДБ-КДБ (1943-1959). Книга перша: 1943-1945. – Київ – Торонто, 2002. – 597 с.; Літопис УПА. Нова серія. Т. 5. Боротьба проти УПА і націоналістичного підпілля: інформаційні документи ЦК КП(б)У, обкомів партії, НКВС-МВС, МДБ-КДБ. (1943-1959). Книга друга: 1946-1947. – Київ – Торонто, 2002. – 574 с.; Літопис УПА. Нова серія. Т. 6. Боротьба проти УПА і націоналістичного підпілля: інформаційні документи ЦК КП(б)У, обкомів партії, НКВС-МВС, МДБ-КДБ (1943-1959). Книга третя: 1948. – Київ – Торонто, 2003. – 523 с.; Літопис УПА. Нова серія. Т. 7. Боротьба проти УПА і націоналістичного підпілля: інформаційні документи ЦК КП(б)У, обкомів партії, НКВС-МВС, МДБ-КДБ (1943-1959). Книга четверта: 1949-1959. – Київ – Торонто, 2003. – 716 с.

¹³ Ішук О. Життя та доля Михайла Дяченка – «Марка Боеслава». – Львів – Торонто: «Літопис УПА», 2010 (серія «Події і люди», книга 9). – 140 с.

¹⁴ Див.: Андрусяк М. Командири відділів 21-го (Коломийського) тактичного відтинку УПА «Гуцульщина». – Коломия, «Вік», 2005. – 80 с.; Мірчук П. Нарис історії ОУН. 1920-1939 роки. Видання третє, доповнене / Відп. ред. В. Мороз. – К.: УВС, 2007. – 1006 с.; Содоль П. Українська Повстанча армія, 1943-1949: Довідник. – Нью-Йорк: Пролог, 1994. – 199 с.; Содоль П. Українська Повстанська Армія. 1943-1949: Довідник другий. – Нью-Йорк: Пролог, 1995. – 295 с.; Варшавський акт обвинувачення Степана Бандери та товаришів / Упор. М. Посівнич. – Львів, 2005. – 204 с.; Степан Бандера. Документи і матеріали (1920-1930 рр.) / Упор. М. Посівнич. – Львів, 2006. – 248 с.; Ішук О., Огороднік В. Генерал Микола Арсенич. Життя та діяльність шефа СБ ОУН. – Коломия, «Вік», 196 с.

реконструювати, як розгорталися події. Саме в цих документах збереглося найбільше даних про життя та діяльність підпільних авторів.

Найбільш повним джерелом інформації про життєвий шлях Я. Богдана є архівна кримінальна справа на нього, яка зберігається в Галузевому державному архіві Служби безпеки України (ГДА СБУ), у фонді справ на реабілітованих осіб під № 75196-ФП¹⁵ в одному томі. У справі містяться постанови та ордер на його арешт, анкета, протоколи допитів Ярослава Богдана та свідків у справі, матеріали досудового слідства, обвинувальний висновок, протокол судового засідання, вирок, довідка про розстріл, висновок про реабілітацію. Саме звідси можна дізнатися унікальну інформацію про його біографію, склад родини, підпільну діяльність в ОУН. Збереглися також фотографії Я. Богдана¹⁶.

Про діяльність Ярослава Богдана в підпіллі ОУН в 1944-1951 рр. найбільше інформації збереглося в протоколах його допитів співробітниками УМДБ по Дрогобицькій області. Звісно, на допитах Я. Богдан говорив те, що вважав за потрібне, і тому це джерело інформації є достатньо суб'єктивним. Логічно, що жоден арештований не прагне розповідати зайві подробиці про себе, які потім слідчі можуть використовувати для доказів провини. Зате саме із цих свідчень можна дізнатися (хоча б приблизно), яким було життя Я. Богдана в юності та молодості, як він потрапив до підпілля, де він перебував у 1944-1951 рр. в умовах надзвичайно суворої конспірації. Важливо також, що він розповідав не лише про свою діяльність, але й про наради і контакти з керівництвом Карпатського крайового проводу ОУН та підпорядкованих йому організаційних ланок. Це дає підстави уточнити подробиці маловідомої на сьогодні організаційної роботи підпілля всього Карпатського краю ОУН.

На жаль, розшифрувати псевдоніми всіх підпільників, згаданих Ярославом Богданом на допитах, не вдалося. Найімовірніше, він просто не хотів називати справжні імена підпільників, а, можливо, деяких і не знав. Тішить те, що частина з них вже згадуються в науковій літературі, особливо в дослідженні к.і.н. В. Ільницького. Сподіваємося, розшифрувати справжні імена всіх підпільників, з якими контактував у своїй роботі Я. Богдан, згодом вдасться.

Важливим джерелом є підпільні праці Ярослава Богдана. Серед цих праць слід згадати його найвідоміший твір – статтю «Чому ми за Українську Самостійну Соборну Державу?»¹⁷, який вже достатньо відомий науковцям. Ветеранам ОУН і УПА Івано-Франківщини добре відомі його публікації у виданнях Карпатського крайового проводу ОУН

¹⁵ Уголовное дело на Богдана Ярослава Васильевича // ГДА СБУ. – Ф. 6. – Спр. 75196-ФП.

¹⁶ ГДА СБУ. – Ф. 6. – Спр. 75196-ФП. – Арк. 252.

¹⁷ ГДА СБУ. – Ф. 13. – Спр. 376. – Т. 6. – Арк. 340-360.

– журналах «Шлях перемоги», «На зміну», «Український робітник» тощо¹⁸. Однак слід констатувати, що на сьогодні більшість статей і брошур Я. Богдана все ще маловідомі науковцям і широкому загалові. Повноцінного аналізу його творчості поки що ніхто не робив.

У нашому дослідженні зроблено спробу проаналізувати тематику творів Ярослава Богдана, що дійшли до нашого часу. Більшість з них зберігаються в найбільшій і найкраще систематизованій колекції підпільних видань – справі № 376 з ф. 13 ГДА СБ України¹⁹. З 2009 р. вони вміщені в базі даних інформаційно-довідкового залу ГДА СБУ, де їх може побачити та використати кожен бажаючий.

Досі повного списку праць Я. Богдана дослідниками ще не було укладено. Це і не дивно, адже не було також встановлено і всі його творчі псевдоніми, а як же можна укласти список праць, не знаючи їх автора? Наприклад, к.і.н. О. Стасюк у своєму узагальнюючому дослідженні про видавничо-пропагандистську діяльність ОУН ідентифікувала лише один псевдонім Ярослава Богдана – «Всеволод Рамзенко». Псевдоніми «В. Радич», «Трипільський» нею були віднесені до не ідентифікованих, а псевдоніми «В. Р.», «Л. Кожум'яка», «Б. Войнович», «В. Ярославич» та похідні від них (наприклад, «Б. Ярославич» або «Леонід Кожум'яка») у праці не названі взагалі²⁰. Тим часом, все це псевдоніми однієї людини – Я. Богдана.

Після проведеної архівної евристики можна стверджувати, що у підпіллі було видано кілька десятків праць Я. Богдана, причому деякі з них навіть не були підписані (наприклад, передові статті в журналі «На зміну», у яких автор представляв позицію ОУН). З акта проведення операції із затримання Я. Богдана та його подальших допитів видно, що чекісти вилучили у бункері багато написаних ним творів. Ось лише їх неповний перелік: «Вільний громадянин чи безправний раб», «Шевченко і Пушкін, два національні генії», «Геть московсько-большевицьке колгоспне кріпацтво з України», «Нема і не буде колонії, як Україна під москалями-большевиками», «Будь гордий і не встидайся українче, як тебе називають націоналістом», «Що таке нинішній большевицький сталінський соціалізм», «Як розуміти нинішнє міжнародне становище», «Що говорять в світі про Україну, українців і українські справи», «Чим воює більшовицька пропаганда», «Звідки бралася і береться розбійницька імперіалістична завоєвницька сила Москви». «Світ проти більшовизму, а також «Вказівки в справі ідейно-

¹⁸ Див.: ГДА СБУ. – Ф. 13. – Спр. 376. – Т. 23, 27, 37, 70.

¹⁹ Дет. див.: Ішук О. Узагальнення органами КДБ УРСР досвіду боротьби з підпіллям ОУН та УПА: до створення відомчої тематичної колекції архівних документів (1959-1964 рр.) // З архівів ВУЧК-ГПУ-НКВД-КГБ. – Харків: «Права людини», 2009. – № 1 (32). – С. 87-119.

²⁰ Стасюк О. Видавничо-пропагандивна діяльність ОУН (1941-1953 рр.). – Л., 2006. – С. 377-378.

політичної праці з наддніпрянцями». Деякі інші твори Ярослава Богдана ще раніше були в розпорядженні МДБ, адже чекісти постійно вилучали у вбитих і заарештованих підпільників літературу.

У цьому дослідженні зроблено першу спробу здійснити узагальнення псевдонімів та праць Я. Богдана, підготовлено окрему таблицю, де зазначено назви праць, дати їх виходу в світ. У кримінальній справі на Богдана його праці, на жаль, не збереглися. Добре, що частину видань виявлено в інших архівних збірках. Навіть їх назви промовисто свідчать про теми творів Я. Богдана.

Таким чином, внаслідок проведеного аналізу історіографії та джерельної бази (в основному – маловідомих архівних документів) вдалося зібрати достатню кількість матеріалу для підготовки першого узагальнюючого біографічного дослідження про життєвий шлях Ярослава Богдана. Звісно, на цьому пошуки не можна вважати завершеними. Ми переконані, що в архівах зберігається ще чимало інформації про Я. Богдана, зокрема, в архівних кримінальних справах на підпільників, які працювали з ним поряд. Можливо, згодом буде виявлено інші його друківані твори. Однак з чогось треба починати.

Дитинство та юність, родина. Навчання у Львівському університеті

Богдан Ярослав Васильович народився 10 грудня 1915 році у селищі Розділ (нині – селище міського типу, Миколаївського району Львівської області) в родині ремісника. Мав брата Любомира (1928 р.н.), сестер Одарку (1923 р.н.) та Оксану (1929 р.н.). Його батько, Богдан Василь Васильович (1888-1940), був шевцем – ремонтував взуття, часто працював вдома. Мати – Богдан Марія Іванівна (1896 р.н.) була домогосподаркою. З 1921 року Богдан Я. В. навчався в початковій школі, а після переїзду у 1924 р. батьків у містечко Войнилів на Станіславщині²¹, продовжив навчання у місцевій народній школі.

Навесні 1930 року Я. Богдан закінчив сім класів народної школи у Войнилові та до 1933 року працював разом з батьком у його майстерні. Окрім того, у 1932-1933 рр. він брав приватні уроки та продовжував вчитися, а восени 1933 року вступив до польської гімназії в м. Рогатин. Згодом, у 1934 р., оскільки його батьки не змогли оплатити навчання в гімназії, Я. Богдан перейшов вчитись у приватну українську гімназію в Рогатині, яку закінчив у 1936 році, після чого ще два роки працював у майстерні у батька. У той час українцям – вихідцям з незаможних родин, важко було здобути належну освіту та пристойно оплачувану роботу. Не дивно, що це спонукало українську молодь до боротьби за власні громадські, економічні та політичні права.

²¹ ГДА СБУ. – Ф. 6. – Спр. 75196-ФП. – Арк. 7-8, 28-29.

У 1930-ті роки Я. Богдан, як і більшість українців, добре знав про діяльність підпільної ОУН, поширення листівок, збройні акції проти окремих представників польської адміністрації. Однак, за його свідченнями, у той час він ще не брав участі в українському визвольному русі, хоча на Львівщині ОУН вже мала досить широку організаційну мережу. Тому Ярослав Богдан обов'язково мав знати з преси про акції підпілля, реагування на них польських та українських громадських і політичних діячів.

Восени 1939 року Богдан Я. В. вступив на філологічний факультет Львівського університету, де навчався до червня 1941 року. На час його навчання припав початок 2-ої Світової війни у вересні 1939 р., приєднання Західної України до УРСР, створення державного університету ім. І. Франка. Збереглася студентська анкета Я. Богдана за 1940 р., де зазначено, що він жив у гуртожитку на вул. Коперніка, 36, навчався в групі з вивчення французької мови.

Ймовірно, Ярослав Богдан мав намір після отримання освіти влаштуватись на роботу в одну з шкіл та працювати із молоддю. Закінчити навчання він не зміг через початок війни між СРСР та Німеччиною і окупацію України німецькими військами. Позбавлений можливості продовжити навчання, з осені 1941 і до березня 1944 року Богдан Я. В. працював викладачем математики та іноземних мов у Войнилівській народній школі, водночас з 1942 р. був головним бухгалтером Войнилівського маслозаводу. Можливо саме тоді він став підтримувати тісні контакти з підпільниками ОУН-б – фракцією, утвореною після розпаду єдиної ОУН, учасниками якої були переважно молоді люди. Основною метою організації було за будь-яку ціну відновити незалежність України²².

Діяльність в складі Калуського та Станіславівського окружних проводів ОУН

Після повернення радянської влади на територію Західної України у березні 1944 році Богдан Я. В. вступив до ОУН і перейшов на нелегальне становище. На початку 1944 р. радянські війська стали наближатись до місця його проживання, і він задумався про свою подальшу долю. Спочатку мав намір виїхати за кордон, адже так вчинили багато українців, які не бажали жити в СРСР. У березні 1944 р. до нього зайшов хлопець з села Сільця²³ і передав закритий пакет. Там була записка референта пропаганди Калуського окружного проводу ОУН «Аскольда», який запропонував зустрітись. Разом з

²² ГДА СБУ. – Ф. 6. – Спр. 75196-ФП. – Арк. 29-30.

²³ Йдеться за с. Сільце Войнилівської гміни Калуського повіту, яке від 1962 р. є у складі смт. Войнилів Калуського р-ну Івано-Франківської області.

хлопцем, що приніс записку, Я. Богдан вирушив у с. Сільце, де в одному з будинків зустрівся з підпільниками Юлією Ганущак – «Галичанкою» та Ніною Пosaцькою – «Уляною», яких знав ще раніше, оскільки вони були родом з місцевих сіл. Після розмови Ярослав Богдан поїхав з Н. Пosaцькою до с. Станькова²⁴, де зустрівся з «Аскольдом» і його заступником Омеляном Воронком – «Дорошенком». «Аскольд» запропонував Я. Богдану вступити до ОУН та долучитися до публіцистичної роботи. Ця пропозиція його влаштувала, оскільки він думав про це раніше, тому дав згоду. Після цієї бесіди він був в складі окружного проводу ОУН²⁵.

З березня до червня 1944 року Я. Богдан працював у референтурі пропаганди Калуського окружного проводу ОУН. Перший його псевдонім – «Всеволод». Керівником цієї референтури «Аскольдом» його було ознайомлено із суттю подальшої діяльності. Оскільки «Аскольд» запропонував Богдану займатися пропагандистською та літературною діяльністю в підпіллі, то, мабуть, відчуваючи відповідальність за нього, розповів йому про основні напрямки підпільної пропаганди, запропонував теми, про які можна було б написати. До травня 1944 р. Я. Богдан переховувався в селі Станькова у будинку одного селянина, де слухав радіо та складав зведення. У підпіллі вони отримали назву «Радіовісті», розмножувалися та розповсюджувалися серед населення та в підпіллі ОУН²⁶.

Перебуваючи в селі, Ярослав Богдан познайомився з усіма місцевими керівниками підпілля, неодноразово зустрічався з різних організаційних питань з референтом СБ Станиславівського обласного проводу ОУН Володимиром Лівим – «Митарем», керівником Калуського окружного проводу ОУН «Косарем», його друкаркою «Оксаною» та всіма членами цього проводу – організаційним референтом «Вороним», господарським референтом Петром Якимовичем Федюшком – «Комаром» та військовим референтом «Козаком»²⁷.

У травні 1944 р. Калуський окружний провід ОУН у повному складі перейшов переховуватись до Болохівського лісу (він мав таку назву від місця розташування біля с. Болохів), де приблизно один тиждень переховувався з сотнею УПА під керівництвом «Ромка». Там Я. Богдан

²⁴ В тексті написано – с. Станьків.

²⁵ ГДА СБУ. – Ф. 6. – Спр. 75196-ФП. – Арк. 32-33.

²⁶ ГДА СБУ. – Ф. 6. – Спр. 75196-ФП. – Арк. 33. (Подібні видання у підпіллі мали назву «Радіовісті», «Радієві вісті» тощо. Скоріше за все, Я. Богдан мав на увазі видання осередку пропаганди Калуського окружного проводу ОУН «Політичний радіо-інформатор». Збереглися кілька випусків, які датовані весною 1944 р., що повністю співпадає зі свідченнями Ярослава Богдана на слідстві, див.: ГДА СБУ. – Ф. 13. – Спр. 376. – Т. 24. – Арк. 129-148. Перший номер датований 6 квітня 1944 р. У виданні не зазначено авторів).

²⁷ ГДА СБУ. – Ф. 6. – Спр. 75196-ФП. – Арк. 33. (Є всі підстави вважати, що «Козак» – це Я. Косарчин, про нього мова піде далі).

вперше зустрівся і познайомився з керівником Станиславівського обласного проводу ОУН Ярославом Мельником – «Робертом». З Болохівського лісу референтура пропаганди Калузького окружного проводу ОУН перейшла до села Белеїв Долинського району, де перебувала у двох будинках до червня 1944 р. На той час у референтурі працювали провідник «Аскольд», його заступник О. Воронко – «Дорошенко», Я. Богдан, друкарки «Марта» та «Орися»²⁸.

У червні 1944 р. «Аскольд» отримав призначення керівником референтури пропаганди Станиславівського окружного проводу ОУН. Йдучи з Калущини, він взяв з собою Я. Богдана, оцінивши його вміння готувати статті до друку. З червня 1944 до травня 1945 року Богдан працював у референтурі пропаганди Станиславівського обласного проводу ОУН. Спочатку «Аскольд», Ярослав Богдан та співробітники референтури «Земляк», «Віра» і ще двоє (їх Богдан на слідстві не назвав) перебували в с. Станькова (червень – середина липня 1944 р.). Але у зв'язку з наступом Червоної армії обласний провідник «Роберт» наказав пропагандистам перебраться під його захист у село Грабівка²⁹, щоб перечекаати проходження фронту на Захід³⁰.

У кінці липня 1944 р. Ярослав Богдан з іншими співробітниками референтури пропаганди приїхав на конях у с. Грабівку, але Ярослава Мельника там вже не було. У дорозі він познайомився з фінансовим референтом Станиславівського обласного проводу ОУН Омеляном Кочієм – «Левком», а на другий день після прибуття в село зайшли частини Червоної армії. В с. Грабівка проживав Я. Богдан до вересня 1944 р., після чого пішов до обласного провідника Я. Мельника в Чорний ліс, де базувався курінь УПА під керівництвом «Гамалії», і перебував біля нього до грудня 1944 р. Це було пов'язано з тим, що під час чекістсько-військових операцій у с. Грабівка була заарештована дружина провідника «Аскольда», підпільники «Земляк» і «Лісовий», а один із співробітників референтури пішов додому³¹. За таких умов про нормальну роботу було годі думати.

Тим часом, мати Я. Богдана – Богдан Марія Іванівна, а також його сестра Оксана і брат Любомир у листопаді 1944 р. року були виселені до віддалених регіонів СРСР, ймовірно через те, що радянській владі стало відомо про його участь у підпіллі ОУН. Сестра – Дарка Богдан в жовтні 1944 р. була чекістами заарештована та засуджена, покарання відбувала у Воркуті. Їх майно було конфісковане і передане місцевим радянським органам влади. Саме у такій формі комуністична влада застосовувала принцип групової відповідальності

²⁸ ГДА СБУ. – Ф. 6. – Спр. 75196-ФП. – Арк. 33-34.

²⁹ Село Грабівка знаходилось біля Чорного лісу, де в той час базувалося багато відділів УПА і там легше було перечекаати проходження фронту.

³⁰ ГДА СБУ. – Ф. 6. – Спр. 75196-ФП. – Арк. 34.

³¹ ГДА СБУ. – Ф. 6. – Спр. 75196-ФП. – Арк. 35.

всієї родини за діяльність підпільників. Як свідчать архівні документи, за період 1944-1954 рр. із Західної України у віддалені райони СРСР було виселено понад 200 тисяч осіб, яких влада вважала прихильниками ОУН і УПА³².

На початку грудня 1944 р. Я. Мельник, Р. Лівий та М. Твердохліб – «Грім» пішли з Чорного лісу на Коломийщину, де вирішили переховуватись до весни 1945 р. Перед відходом Ярослав Мельник скерував Ярослава Богдана підпільним зв'язком до керівника Станіславівського окружного проводу ОУН «Всеволода». Останній направив Богдана до керівника Надвірнянського надрайонного проводу ОУН «Проміня». Разом з ним, його братом та чотирма бойовиками Я. Богдан перебував до березня 1945 р. у районі села Росільна тодішнього Солотвинського району Станіславської області³³.

Діяльність в складі Карпатського крайового проводу ОУН

У березні 1945 р. Ярослав Мельник викликав Я. Богдана до себе в с. Лесівка біля Богородчан. На зустрічі він розповів, що на базі Станіславівського обласного проводу створюється Карпатський крайовий провід ОУН, який мав серед підпільників умовну назву «Карпатський край». Основу цього проводу склали: Я. Мельник – провідник, його дружина і помічниця Т. Король – «Таня», референт СБ В. Лівий – «Митар» і його охоронна боївка, референт пропаганди «Тур», його помічник «Дубенко», М. Дяченко – «Гомін», друкарки «Віра» та «Марта», політвиховник УПА С. Слободян – «Єфрем», господарський референт «Микола», письменник «Руслан», фінансова референтура під керівництвом О. Кочія – «Левка». Всі члени проводу організували власні боївки охорони. Наприкінці березня 1945 р. референтура пропаганди Карпатського крайового проводу ОУН стало перебувала у лісовому масиві біля сіл Козаківка, Лужки та Липа тодішнього Болахівського району Станіславської області. Там було збудовано кілька криївок, у яких працювали до другої половини жовтня 1945 р. У той час основу референтури складали підпільники «Тур» (керівник), С. Слободян, Я. Богдан, М. Дяченко, «Руслан», «Директор», які готували підпільні видання, а також друкарки «Віра» та «Марта». В травні 1945 р. за рішенням керівництва підпілля референт пропаганди Карпатського крайового проводу ОУН «Тур» був розстріляний за дисциплінарні провини, а новим керівником став колишній фінансовий референт Омелян Кочій – «Левко»³⁴.

³² ГДА СБУ. – Ф. 6. – Спр. 75196-ФП. – Арк. 25; Шаповал Ю. Війна після війни // Літопис УПА. Нова серія. Т. 3. Боротьба проти УПА і націоналістичного підпілля: директивні документи ЦК Компартії України 1943-1959... – С. 40.

³³ ГДА СБУ. – Ф. 6. – Спр. 75196-ФП. – Арк. 36.

³⁴ ГДА СБУ. – Ф. 6. – Спр. 75196-ФП. – Арк. 36-37.

З середини 1945 по травень 1950 року Богдан Я. В. працював публіцистом у складі референтури пропаганди Карпатського крайового проводу ОУН. Згодом (з червня 1948 р. до травня 1950 р.) він обіймав посаду заступника референта пропаганди. На час відсутності референта виконував його обов'язки. Він брав активну участь у підготовці та редагуванні журналів, листівок та інших друкованих видань, які готувалися Карпатським крайовим проводом ОУН. Крім того, деякі з його статей і брошур вийшли окремими виданнями, масово тиражувалися у підпільних друкарнях та розповсюджувалися серед населення та членів ОУН. Під час слідства в МДБ по Станіславській області Я. Богдан розповів, що у травні 1945 р. був призначений членом редакційної колегії журналу «Шлях перемоги», до літа 1946 р. брав участь у його редагуванні, вміщував свої статті. З січня 1946 р. до жовтня 1949 р. був членом редакційної колегії журналу «На зміну», а з січня 1946 р. до липня 1947 р. – журналу «Український робітник». Статті до цих видань, окрім звичного псевдо «Всеволод Рамзенко», підписував ще й псевдонімами «Б. Ярославич», «А. Кожум'яка», «Трипільський», «Б. Войнович», «В.Р», «Вол. Рамзенко» та похідними від них³⁵.

Треба сказати, що осередок пропаганди (або ж референтура пропаганди) Карпатського краю ОУН мав досить сильний кадровий склад. Крім Я. Богдана, до неї також входив один з найвизначніших поетів підпілля Михайло Дяченко – «Марко Боєслав», творчість якого залишила значний слід у повстанських виданнях, особливо в журналах «Чорний ліс», «Шлях перемоги» та інших. Публікації готували також Омелян Кочій – «Левко», Степан Слободян – «Єфрем», підпільники «Руслан», «Директор» та інші. Все це дозволяє зробити висновок, що колектив осередку пропаганди був здатен реагувати на всі навколишні події і своєчасно подавати в друкованих виданнях позицію підпілля. Підготовлені видання друкувались у гарно законспірованих підпільних друкарнях Станіславівського, Дрогобицького, Калуського та Коломийського окружних проводів ОУН, після чого поширювались. Порівняно недалеко, на території Сколівщини та Болехівщини у 1945-1950 рр., перебував і керівник референтури пропаганди ОУН Петро Федун – «Полтава», який підтримував постійні контакти з пропагандистами Карпатського крайового проводу ОУН, вносив доповнення до їх творів. У вересні 1945 р. вся референтура пропаганди Карпатського краю ОУН перейшла у район гори Аршиця біля с. Суходіл тодішнього Рожнятівського району Станіславської області. Там підпільники перебували до початку лютого 1946 р. Під час однієї з чекістсько-військових операцій виникла загроза виявлення криївок. Підпільники негайно перебазувались далі в гори, до с. Осмолода тодішнього Перегінського району Станіславської області, де перебували місяць³⁶.

³⁵ ГДА СБУ. – Ф. 6. – Спр. 75196-ФП. – Арк. 235-236.

³⁶ ГДА СБУ. – Ф. 6. – Спр. 75196-ФП. – Арк. 37.

На початку березня 1946 р. референтура пропаганди Карпатського краю ОУН приєдналась до сотні УПА «Юрка» і разом з нею була протягом двох тижнів. Потім співробітники референтури розділились. Богдан Я. В. та підпільники «Запорожець», «Директор», «Микола», друкарка «Марта» і бойовики «Рись», «Лиман» і «Тиса» та інші пішли до сотні УПА «Донського», яка перебувала на горі біля с. Гриньків. Слободян і три його бойовики пішли на Болахівщину до Я. Мельника – «Роберта», а О. Кочій – до місць базування Станіславівського окружного проводу ОУН. Богдан Я. та інші підпільники перебували з сотнею УПА під керівництвом «Донського» до кінця квітня 1946 р. Потім вони відділилися і побудували собі криївку в районі потоку Шумлячий біля гори Заплата. Там вони були до кінця травня 1946 р., згодом до них приєднався С. Слободян, а в жовтні 1946 р. – зв'язкова з-за кордону «Варка». Також підпільники побудували криївку біля потоку Кузьминець у районі гори Піщаний верх і перебували у ній до початку жовтня 1946 р.³⁷

У липні 1946 р. до референтури пропаганди навідався Я. Мельник – «Роберт» та призначив її новим керівником Степана Слободяна – «Єфрема». Щодо Омеляна Кочія, то він також тимчасово залишився у складі референтури. Тоді ж Ярослав Мельник офіційно прийняв Ярослава Богдана та підпільника «Директора» в ОУН. У жовтні 1946 р. С. Слободян направив Я. Богдана та підпільника «Запорожця» до Калуської округи ОУН. Згодом «Запорожець» був заарештований співробітниками МДБ, а Я. Богдан до травня 1947 р. переховувався з керівником Калуського окружного проводу ОУН П. Федюшком – «Брюсом» у селах Кадобна та Белеїв в тодішніх Калуському та Долинському районах Станіславської області³⁸. Під час перебування в криївці підпільники вивчали літературу, поглиблюючи свої знання, а також готували до друку нові праці.

У 1946 р. підпільники видали кілька номерів журналу «Шлях перемоги», «На зміну» та «Український робітник». Участь Я. Богдана полягала у написанні статей та редакторській роботі. У травні 1947 р. Я. Богдан повернувся в розпорядження С. Слободяна, а з ним разом прийшли «Брюс» та командир відтинку УПА Ярослав Косарчин – «Байрак». Слободян розповів, що він наказав розстріляти друкарку «Варку» за статеву розпусту³⁹. Це лише підтверджує, що дисципліна підтримувалася жорсткими методами, адже через одного підпільника могли загинути всі інші.

З травня до вересня 1947 р. усі члени референтури Карпатського крайового проводу ОУН перебували у криївці біля потоку Кузьминець (гора Горішня Заплата біля р. Лімниця). У червні 1947 р. у розташуванні референтури зібралось багато керівників підпілля, які провели нараду

³⁷ ГДА СБУ. – Ф. 6. – Спр. 75196-ФП. – Арк. 37-38.

³⁸ ГДА СБУ. – Ф. 6. – Спр. 75196-ФП. – Арк. 38-39.

³⁹ ГДА СБУ. – Ф. 6. – Спр. 75196-ФП. – Арк. 39.

з різних організаційних питань. Саме тоді Я. Богдан познайомився з новим керівником Карпатського крайового проводу ОУН Василем Сидором – «Шелестом», який замінив загиблого 30.10.1946 р. Я. Мельника. Також були присутні М. Твердохліб – «Грім», І. Белейлович – «Дзвінчук», В. Чав'як – «Чорнота», М. Дяченко – «Гомін», підпільники «Руслан», «Бодьо», керівник Калуського надрайонного проводу ОУН «Легень». Під час нарад В. Сидор прийняв присягу у всіх членів референтури пропаганди, дав нові інструкції С. Слободяну, Я. Богдану та «Директору» з організаційних питань на 1947 р. Після завершення наради в липні 1947 р. всі її учасники розійшлись, а референтура пропаганди залишилась на місці базування. Лише її керівник С. Слободян відійшов на Станіславщину та Коломийщину для проведення організаційних зустрічей з місцевими підпільниками. На час його відсутності обов'язки керівника став виконувати Я. Богдан⁴⁰.

У жовтні 1947 р. війська МДБ проводили чекістську операцію на горі Заплата, під час якої виявили місця схову підпільників. Зав'язалась перестрілка. У сутичці загинули бойовики референтури пропаганди «Нечоса» та «Дністер», а бойовик «Ростислав» відбився від інших. Решта підпільників врятувались і відступили на 25 км. далі в гори, де збудували собі тимчасове укриття недалеко від хутору Різарня. Невдовзі до них приєднався С. Слободян – «Єфрем» з трьома бойовиками. У листопаді 1947 р. члени референтури пропаганди Карпатського краю ОУН збудували зимове укриття біля витоків потоку Петрик, де були всю зиму 1947-1948 рр. Восени 1947 р. до підпільників приєднався підпільник «Юрко» з чотирма бойовиками. Після проходження курсу навчання навесні 1948 р. він відбув на самостійну роботу, а його бойовики залишились з референтурою пропаганди. Не вдалося підпільникам уникнути і втрат. У листопаді 1947 р. комендант охорони референтури пропаганди «Тис» з п'ятьма бойовиками пішов в село за харчами, а повернувся один, бо всі інші загинули через засідку, організовану МДБ⁴¹.

У травні 1948 р. на базі референтури пропаганди знову було проведено нараду членів Карпатського крайового проводу ОУН. У ній взяла участь В. Сидор – «Шелест», С. Слободян – «Єфрем», В. Лівий – «Митар», Я. Косарчин – «Байрак», П. Федюшко – «Брюс», І. Лаврів – «Нечай», В. Фрайт – «Жар», Р. Легкий (Качурівський) – «Борис», Ю. Матвіїв – «Недобитий», «Яр», «Бодьо», «Рен» та «Денис». Богдан також інколи брав участь у нарадах та провів декілька вишколів. Підпільники перебували разом протягом одного місяця. Після завершення нарад всі їх учасники розійшлись на місця своєї дислокації, а Василь Сидор та С. Слободян вирушили на зустріч до П. Федуна – «Полтави». Референтурою пропаганди на час відсутності С. Слободяна знову

⁴⁰ ГДА СБУ. – Ф. 6. – Спр. 75196-ФП. – Арк. 39-40.

⁴¹ ГДА СБУ. – Ф. 6. – Спр. 75196-ФП. – Арк. 40.

тимчасово залишився керувати Я. Богдан. У складі референтури знову відбулись зміни. Після нарад «Тис» і «Юрко» за наказом С. Слободяна були призначені на самостійну роботу і відійшли в інший район. Колишній сотенний УПА «Донський» залишився в референтурі пропаганди для проходження курсу навчання і виконував обов'язки господарника референтури. Також було збудовано новий бункер біля потоку Дарів, куди і перейшли підпільники. Слободян повернувся до референтури пропаганди Карпатського крайового проводу ОУН у вересні 1948 р. і привіз із собою бойовика «Хмару». Наприкінці вересня 1948 р. підпільники обладнали зимовий бункер біля того ж потоку Дарів, на кілька кілометрів вище за течією. У ньому підпільники перезимували і базувались до травня 1949 р.⁴²

У листопаді 1948 р. на навчання до референтури прибув Ярослав Косарчин – «Байрак», а з ним його бойовики «Снігур» та «Остап». Пройшовши навчання, в травні 1949 р. він з бойовиками відійшов в Калуську округу ОУН, де був призначений провідником. Разом з ним відійшов і «Донський», який став Жидачівським надрайонним провідником⁴³.

У травні 1949 р. референтура пропаганди Карпатського крайового проводу ОУН перебазувалась на північні схили гори Молода. У червні 1949 р. С. Слободян та Я. Богдан сходили до Калуської округи ОУН і протягом 10 днів проводили нараду з підпільниками в районі гори Аршиця. Серед присутніх були окружний провідник Я. Косарчин, члени проводу «Мар'ян» та «Прут» і всі надрайонні провідники⁴⁴.

Після завершення наради Я. Богдан, Я. Косарчин та С. Слободян відійшли до місць базування референтури пропаганди. Там їх вже очікував П. Федун – «Север» у супроводі двох бойовиків, які згодом перебували окремо. Харчі та необхідні речі їм доставляли охоронці референтури пропаганди. Невдовзі приєднались М. Твердохліб – «Грім» та керівник Станиславівського окружного проводу ОУН П. Федюшко – «Брюс». Під час зустрічей Я. Богдан, П. Федун і «Директор» обговорили всі написані ними протягом зими 1948-1949 рр. статті. Зважаючи на загибель Василя Сидора 14 квітня 1949 р. Петро Федун призначив керівником Карпатського крайового проводу ОУН Степана Слободяна, а П. Федюшка – організаційним референтом⁴⁵.

Після вирішення основних питань підпільники розділились. У другій половині 1949 р. П. Федун та С. Слободян відійшли підпільним зв'язком через Дрогобицьку округу ОУН у Львівську область на зустріч з керівником підпілля Р. Шухевичем. Твердохліб М. відійшов до місць свого постійного перебування в тодішній Солотвинський район

⁴² ГДА СБУ. – Ф. 6. – Спр. 75196-ФП. – Арк. 41.

⁴³ ГДА СБУ. – Ф. 6. – Спр. 75196-ФП. – Арк. 42.

⁴⁴ ГДА СБУ. – Ф. 6. – Спр. 75196-ФП. – Арк. 42.

⁴⁵ ГДА СБУ. – Ф. 6. – Спр. 75196-ФП. – Арк. 42-43.

Станіславської області. «Директор» рушив до Станіславівського окружного проводу ОУН для проведення ідеологічних семінарів. Богдан Я. В. та П. Федюшко – «Брюс» відійшли до Коломийської округи ОУН для проведення наради. На шляху до Коломийщини Я. Богдан та П. Федюшко провели нараду з підпільниками Надвірнянського проводу ОУН і підпорядкованих йому районних проводів. На початку серпня 1949 р. відбулась аналогічна нарада з підпільниками Коломийського окружного проводу ОУН та підпорядкованих йому надрайонних проводів. Місцем зустрічі було обрано ліси на кордоні тодішніх Жаб'ївського та Яблунівського районів Станіславської області. На нарадах були присутні: керівник Коломийського окружного проводу ОУН Р. Легкий – «Борис», референт пропаганди «Степовий», організаційний референт «Хмара»⁴⁶, референт СБ Роман Тучак – «Кіров», один з керівників рейду відділу УПА до Румунії в червні 1949 р. Назарій Данилюк – «Перебийніс». Було обговорено ситуацію в підпіллі, кадрові та організаційні зміни, основні напрямки роботи на кінець 1949 р. – початок 1950 р.⁴⁷

Після завершення наради Я. Богдан пішов до Косівського надрайонного проводу ОУН і провів з його підпільниками ідеологічний вишкіл. Р. Легкий та П. Федюшко тим часом пішли в Коломийський надрайонний провід ОУН для перевірки підпільної роботи. Після завершення перевірки П. Федюшко приєднався до Я. Богдана на Косівщині і вивчив діяльність місцевого проводу. На початку вересня 1949 р. він пішов самостійно організувати собі зимове укриття, а Я. Богдан повернувся до місця перебування референтури пропаганди Карпатського крайового проводу ОУН. Невдовзі після його повернення референтуру відвідав С. Слободян, але через кілька днів відбув до Станіславівської округи ОУН для передачі інструкцій. Після цього учасники референтури перейшли в район гори Менчул, де побудували зимову криївку і залишилися зимувати. У жовтні до них знову приєднався С. Слободян. Разом вони успішно перезимували 1949-1950 рр.⁴⁸ За зиму підпільники прочитали чимало нових книг, написали нові статті, законспектували передачі закордонних радіостанцій.

Як завжди, після тривалої зими навесні поновлювались підпільні зв'язки, активізувалась діяльність. 28 квітня 1950 р. С. Слободян та Я. Богдан пішли на зустріч до члена Проводу ОУН в Україні П. Федуна – «Севера». З ним вони зустрілись на Долинщині. Під час зустрічі Ярослав Богдан попросив у П. Федуна дозволу вийти з підпорядкування С. Слободяна, мотивуючи це поганими особистими взаєминами. Федун П. згодом мав тривалу розмову про організаційні справи з С. Слободяном на цю тему, але про що вони говорили Я. Богдан не

⁴⁶ Скоріше за все, це був Дмитро Білінчук – «Хмара».

⁴⁷ ГДА СБУ. – Ф. 6. – Спр. 75196-ФП. – Арк. 43.

⁴⁸ ГДА СБУ. – Ф. 6. – Спр. 75196-ФП. – Арк. 44.

знав, бо участі в розмові не брав. Однією з головних причин свого бажання вийти зі складу референтури пропаганди Карпатського краю ОУН Я. Богдан назвав призначення навесні 1950 р. нового референта – Михайла Дяченка – «Марка Боеслава». З ним у Ярослава Богдана, за його словами, також склались напружені взаємостосунки, як і зі Степаном Слободяном⁴⁹.

Наступного дня після розмов з Петром Федуном, С. Слободян та Я. Богдан повернулися до місця базування референтури пропаганди Карпатського краю ОУН. В одній з розмов С. Слободян офіційно зробив Я. Богдану дві пропозиції: або йти працювати в Дрогобицький окружний провід ОУН, або залишатися в складі референтури пропаганди Карпатського краю на посаді заступника керівника. Слободян зазначив, що у разі переходу на Дрогобицьчину Я. Богдан все одно залишатиметься письменником-публіцистом при Крайовому проводі ОУН, але буде членом Дрогобицького окружного проводу ОУН. Богдан висловив бажання перейти на роботу до Дрогобицького окружного проводу ОУН, керувати яким С. Слободян призначив Я. Косарчина – «Байрака»⁵⁰.

Референт пропаганди Дрогобицького окружного проводу ОУН в 1950-1951 рр.

Зібравши речі, 30 травня 1950 р. Я. Богдан вийшов з місця дислокації референтури пропаганди Карпатського краю ОУН та рушив підпільною лінією зв'язку в Калуський окружний провід ОУН. Через кілька днів він зустрівся з Я. Косарчиним у лісі неподалік с. Кадобна на Долинщині. Під час зустрічі вони обговорили свій відхід на Дрогобицьчину. Косарчин пішов на зустріч з С. Слободяном в розташування останнього, а Я. Богдан очікував на нього в криївці в лісі біля с. Тростянець тодішнього Долинського району Станіславської області разом з підпільниками «Прутом», «Остапом», «Петром» та «Юрком». У криївці Я. Косарчина Я. Богдан перебував два місяці. Також він у той час мав зустрічі з П. Федуном – «Севером», підпільниками «Тарасом», «Мар'яном», «Сторожем». Федун запропонував йому направляти всі статті для апробації, а в майбутньому запропонував перейти до нього, щоб працювати разом, у т. ч. над підготовкою видання «Бюро інформації та пропаганди УГВР»⁵¹.

Наприкінці червня 1950 р. Я. Косарчин повернувся від С. Слободяна і разом з Я. Богданом пішов на Дрогобицьчину. Їх супроводжували закордонний кур'єр «Богдан» та бойовики-охоронці. Спочатку підпільники пішли в гори Болехівського району Станіславської області, а на початку серпня 1951 р. зустрілись біля

⁴⁹ ГДА СБУ. – Ф. 6. – Спр. 75196-ФП. – Арк. 45, 123.

⁵⁰ ГДА СБУ. – Ф. 6. – Спр. 75196-ФП. – Арк. 45.

⁵¹ ГДА СБУ. – Ф. 6. – Спр. 75196-ФП. – Арк. 45-46.

сіл Сукіль, Труханів та Кам'янка з колишнім керівником Дрогобицького окружного проводу ОУН В. Фрайтом – «Жаром». Під час спільного перебування Я. Косарчин переймав від В. Фрайта всі справи. На той час Дрогобицький окружний провід ОУН складався з Дрогобицького, Турківського та Самбірського надрайонів, які, в свою чергу, мали у своєму складі районні проводи ОУН⁵².

На постійі, поки керівники радилися, перебували також бойовики «Снігур», «Шугай», «Юрко», «Юрко» (білий), «Василько» та друкарка В. Фрайта – «Оксана». Богдан не мав що робити, тому запропонував не гаяти часу, а піти в розташування одного з надрайонних проводів, де є друкарка, щоб почати розмноження підпільної літератури, необхідної для поширення серед учасників підпілля і населення. Косарчин погодився на це, а В. Фрайт запропонував піти до керівника Дрогобицького надрайонного проводу ОУН Володимира Босака – «Чорноти», у розпорядженні якого була друкарка «Марушка». Вона могла допомогти Я. Богдану у виконанні роботи. Косарчин та В. Фрайт написали Я. Богдану дві записки до референта СБ Дрогобицького окружного проводу ОУН Василя Цап'яка – «Потапа». Крім того, Ярослав Косарчин попросив «Потапа» направити до нього на зустріч підпільника «Зимного»⁵³.

Відійшовши підпільним зв'язком, Я. Богдан зустрівся з Василем Цап'яком і його бойовиками «Веселим» та «Солов'єм» біля поселення Дубина тодішнього Сколівського району Дрогобицької області. Там же були бойовики В. Фрайта – «Орел» та «Юрій». Богдан протягом трьох днів перебував з В. Цап'яком, вони дочекались приходу провідників Степана Ходака – «Спартака», «Зимного», «Донського», «Холодного», «Довбні» та кількох їх бойовиків. Виконуючи вказівки Ярослава Косарчина, В. Цап'як направив до нього «Зимного» та «Спартака» з бойовиками «Шугаєм», «Юрком», «Василем», «Солов'єм» та «Олесем» у район сіл Сукіль та Кам'янка біля м. Болехова. Сам В. Цап'як разом з Я. Богданом, «Холодним» та «Донським» і бойовиками «Юрієм», «Орлом», «Богданом» та ще одним невідомим перейшли в район Орівської сільради, де зустрілись з В. Босаком – «Чорнотою». З останнім перебували слідчий СБ Дрогобицького надрайонного проводу «Орленко», друкар Йосип Владика – «Скит» і бойовики «Береза» та «Зенко»⁵⁴.

Після нетривалого перебування разом, «Донський» з бойовиками відійшов на місце свого базування. Я. Богдан разом з В. Цап'яком та

⁵² ГДА СБУ. – Ф. 6. – Спр. 75196-ФП. – Арк. 46. (Схеми побудови підпілля на Дрогобищині див.: Ільницький В. Дрогобицька округа ОУН: структура і керівний склад (1945-1952). – Дрогобич: «Вимір», 2009. – 368 с.)

⁵³ ГДА СБУ. – Ф. 6. – Спр. 75196-ФП. – Арк. 47-48. (Можливо, мова йде про Григорія Соколика – «Зимного», референта СБ на Самбірщині).

⁵⁴ ГДА СБУ. – Ф. 6. – Спр. 75196-ФП. – Арк. 48-49.

В. Босаком і бойовиками пішли в ліс біля с. Мражниця (яке від 1919 р. є частиною м. Борислав), де перебували до 3 вересня 1950 р. У цей час Я. Богдан познайомився з референтом пропаганди Дрогобицького надрайонного проводу ОУН Йосипом Лужецьким – «Каменем» та Підбузьким районним провідником «Вороном», які приходили на зустріч до В. Босака – «Чорноти». Тоді ж стало відомо, що друкарка «Марушка» загинула в бою з відділами МДБ, що зірвало плани з розмуження підпільної літератури⁵⁵.

3 вересня 1950 р. до Я. Богдана та В. Цап'яка прийшов Дрогобицький окружний провідник ОУН Я. Косарчин – «Байрак» з двома бойовиками, які згодом через Самбірський надрайонний провід ОУН пішли за кордон. Тоді Богдан дізнався, що В. Фрайт з друкаркою «Оксаною» та бойовиком «Олесем» перебазувалися в Калущину. За вказівкою С. Слободяна згодом В. Фрайт очолив Калуський окружний провід ОУН. Переговоривши з Я. Косарчином, Я. Богдан висловив своє бажання вирушити в Самбірський надрайонний провід ОУН. Отримавши згоду провідника, він з В. Цап'яком – «Потапом», та бойовиками «Веселим» і «Грабовим», зв'язковими з Самбірщини «Мирним» та «Грабом» і двома бойовиками Я. Косарчина вирушили в дорогу. 5 вересня 1950 р. вони прибули в ліс біля с. Сприня та зустрілись з керівником Самбірського районного проводу ОУН «Беєм», референтом СБ «Чуйним» та їх бойовиками «В'юном» та «Дубом». Ввечері того ж дня вони перебрались у ліс між селами Недільна та Звір неподалік тодішнього райцентру Стрілки. Там вони були до кінця вересня 1950 р., періодично змінюючи місця перебування⁵⁶.

7 вересня 1950 р. у лісі біля с. Сприня Я. Богдан мав зустріч з керівником Самбірського надрайонного проводу ОУН «Рутом» та його дружиною, референтом пропаганди «Аркадієм», бойовиками «Пімстою», «Павлом», «Ручаєм», «Пчілкою». Пізніше підійшов підпільник «Борис» та керівник Стрілківського районного проводу ОУН, псевдоніма якого Я. Богдан не запам'ятав. Протягом одного дня вони переговорили про справи і пішли. Ненадовго вночі приходив також підпільник «Бігун». Приблизно 15 вересня 1950 р. до Спринського лісу прибув Я. Косарчин з бойовиком «Гуцолом». Він провів нараду з керівниками Самбірського надрайонного проводу ОУН «Рутом» та «Аркадієм». Крім того, відвідав с. Сприня і відправив одного місцевого мешканця на зв'язок у м. Перегінськ тодішньої Станіславської області, щоб передати дві записки крайовому провіднику С. Слободяну – «Єфрему». Одна з них стосувалась організаційних питань і була зашифрована; інша містила узагальнену інформацію про ситуацію на Дрогобиччині⁵⁷.

⁵⁵ ГДА СБУ. – Ф. 6. – Спр. 75196-ФП. – Арк. 49.

⁵⁶ ГДА СБУ. – Ф. 6. – Спр. 75196-ФП. – Арк. 50.

⁵⁷ ГДА СБУ. – Ф. 6. – Спр. 75196-ФП. – Арк. 51.

Наприкінці вересня 1950 р. Я. Косарчин, Я. Богдан та бойовик «Гуцул» відійшли на територію Дрогобицького надрайону ОУН, де в них був визначений умовний зв'язковий пункт під назвою «Гудок». Там вони зустрілися з підпільниками «Орлом» та «Снігуром» і пішли разом в ліс біля смт. Східниця. У цьому лісі бойовики стали готувати зимову криївку, але завершити її не вдалося, бо два місцевих лісники проходили мимо і помітили підпільників. У тогочасних умовах подібне загрожувало розконспірацією. Оскільки іншої криївки на той час у Косарчина не було, Богдан запропонував перейти на зимування в Калуський район. Однак у зв'язку з тим, що один з пунктів підпільного зв'язку біля с. Сукіль у призначений день не працював, Богдан не зміг реалізувати свій намір⁵⁸.

5 жовтня 1950 р. Я. Косарчин та бойовик «Гуцул» відійшли в Дрогобицький район і перебували там до 14 жовтня. У цей день до них у Мражницькому лісі приєднався Я. Богдан і бойовик «Орел». На той час біля провідника перебували підпільники «Чорнота», «Камінь», «Корнило», «Юрій» і «Береза». Я. Богдан розповів Ярославу Косарчину про відсутність зв'язку з Калущиною. Порадившись, вони вирішили, що Ярослав Богдан повинен йти зимувати до В. Босака – «Чорноти», оскільки він мав добре обладнане зимове укриття і майже завершив заготівлю харчів. 19 жовтня 1950 р. Я. Богдан з В. Босаком та В. Савчуком – «Корнилом» перейшов до бункера, який був облаштований біля потоку Лавки на північний схід від гори Буківська. Там вже перебували підпільники бойовики «Василь» та «Василько» (він же «Михась»), «Юрій» і «Опришко» (він же «Тарас») ⁵⁹.

У цій криївці Я. Богдан та перелічені підпільники перебували всю зиму 1950-1951 рр. Треба сказати, що вони не марнували часу. Зимовий період, коли не можна було виходити з бункера, підпілля завжди розцінювало як прекрасну можливість підготувати нові друковані видання, підвищити рівень самоосвіти. За зиму Я. Богдан написав статті: «Звідки береться імперіалістична сила Москви», «Що таке нинішній сталінський соціалізм?», «Завваги до видань ГОСПУ», «Нема і не було колонії, як Україна під москалями-більшовиками», «Будь гордий і не встидайся українче, як тебе називають націоналістом», «Як розуміти нинішнє міжнародне становище» і «Чим воєю большевицька пропаганда». Крім того, він нотував новини, почуті з іноземних радіостанцій. Ще Я. Богдан допомагав «Чорноті» підняти загальноосвітній рівень В. Савчука та бойовиків⁶⁰.

У березні-квітні 1951 р. підпільники вийшли із зимових сховищ і розпочали роботу. На початку квітня 1951 р. В. Босак – «Чорнота» та В. Савчук – «Корнило» виходили на зустріч з референтом СБ

⁵⁸ ГДА СБУ. – Ф. 6. – Спр. 75196-ФП. – Арк. 51-52.

⁵⁹ ГДА СБУ. – Ф. 6. – Спр. 75196-ФП. – Арк. 52-53.

⁶⁰ ГДА СБУ. – Ф. 6. – Спр. 75196-ФП. – Арк. 53.

Турківського надрайонного проводу ОУН С. Ходаком – «Спартак», однак він не з'явився. 13 квітня 1951 р. Я. Богдан разом з В. Босаком, бойовиками «Василем», «Юрієм» та «Васильком» сходили в ліс біля с. Опака. Там вони зустрілись з провідниками «Варнаком», «Холодним», «Вороном» та їх бойовиками «Ключем», «Левом», «Гайовим», «Бистрим» та «Миром». Після обговорення поточних справ ввечері того ж дня «Варнак» і «Ворон» з бойовиками пішли, а Я. Богдан та В. Босак з бойовиками залишились на місці і перебували там два дні. Потім вони перейшли в ліс біля с. Мражниця. 17 квітня 1951 р. там відбулась зустріч з підпільниками «Орлом», «Довбнею», провідниками «Каменем», «Садовим», «Скитом» та їх бойовиками. Після нетривалого спільного перебування і обговорення важливих питань організаційної роботи Я. Богдан з «Орлом» і «Довбнею» вирушив на зв'язок до Я. Косарчина, який зиму 1950-1951 рр. перебував у бункері в селі Орів Сколівського району в будинку Василя Дубика. Переговоривши про організаційні питання, Я. Богдан дізнався, що бойовики «Снігур» та «Ромко» (білий) у різний час були вбиті чекістами. Я. Богдан перебував з Я. Косарчином до 30 квітня 1951 р. Приблизно в цей час на чекістські засідки натрапили і були вбиті підпільники «Орел» і «Довбня»⁶¹.

Ввечері 30 квітня 1951 р. Я. Косарчин та Я. Богдан вирушили на зустріч з бойовиками В. Босака – «Чорноти» в Мражницький ліс. Вранці 2 травня вони зустрілись з «Василем» та «Юрієм». З настанням темноти вони пішли в с. Урич, де бойовиками Я. Косарчина ще в 1950 р. був обладнаний продуктовий склад. Підпільники взяли зі складу борошно, після чого Я. Косарчин і «Юрій» пішли в с. Орів на умовлену зустріч з В. Цап'яком – «Потапом». Богдан Я. та «Василь» повернулися в ліс біля с. Опака, де зустрілися з підпільниками В. Босаком – «Чорнотою», «Каменем», «Вороном», «Холодним», «Ключем», «Корнилом», «Левом», «Гайовим», «Тарасом» і «Васильком». Богдан Ярослав наказав В. Босаку обов'язково дочекатися повернення Я. Косарчина в ліс біля с. Опака. Тим часом, інші підпільники продовжували зустрічатися на зв'язкових пунктах і займалися вирішенням поточних питань. 8 травня 1951 р. «Камінь» і «Холодний» вирушили з лісу на чергову зустріч. 9 травня на зустріч у ліс біля с. Опака прибули керівник Турківського надрайонного проводу ОУН А. Гирчин – «Гомін» та референт СБ «Спартак» з бойовиком «Морозом», яких зустріли «Тарас» та «Василько». Вечором того ж дня «Корнило», «Тарас», «Гомін», «Спартак» та «Мороз» пішли на гору Буківська, а Я. Богдан з В. Босаком лишилися чекати Я. Косарчина⁶².

13 травня 1951 р. у ліс біля с. Опака прийшов Я. Косарчин з підпільниками «Потапом», «Юрієм», «Нестором» (інше псевдо – «Няньо»), «Чумаком» і «Чуйним». Всі разом вони були в лісі ще два дні. Потім «Василь», «Юрій», «Чумака» і «Чуйний» сходили в Урицький

⁶¹ ГДА СБУ. – Ф. 6. – Спр. 75196-ФП. – Арк. 54.

⁶² ГДА СБУ. – Ф. 6. – Спр. 75196-ФП. – Арк. 55.

ліс на склад за нафтою. Богдан Я., Косарчин Я., Цап'як В., Босак В., «Нестор» та «Василько» пішли на гору Буківська, де заплановано провести нараду членів Дрогобицького окружного проводу ОУН⁶³.

Тоді ж Я. Косарчин призначив «Чумака» райпровідником і відправив в Самбірщину до провідника «Ключа». На Буківській горі підпільників зустріли керівники Турківського надрайонного проводу ОУН «Гомін» та «Спартак», які їх очікували. Після прибуття Я. Косарчин, Я. Богдан та В. Босак запросили «Гомона» до бункеру і протягом двох днів проводили його перевірку на предмет вірності Організації. Після перевірки дійшли до висновку, що «Гомін» – надійний член ОУН. Як саме проводилась перевірка, Я. Богдан у свідченнях не деталізував. У наступні дні відбулась нарада членів Дрогобицького ОП ОУН, у якій взяли участь: провідник Я. Косарчин, референт СБ В. Цап'як – «Потап», референт пропаганди Я. Богдан – «Рамзес», члени проводу В. Босак – «Чорнота» та А. Гирчин – «Гомін».

У першу чергу Я. Косарчиним були заслухані і обговорені звіти про роботу в зимовий період В. Цап'яка, В. Босака, Я. Богдана і А. Гирчина. Потім члени проводу обговорили основні кадрові справи. Для початку керівники Дрогобицького окружного проводу ОУН домовились про деякі зміни організаційної структури підпілля. Відбулись нові кадрові призначення. Я. Косарчин і далі залишився керівником Дрогобицького окружного проводу ОУН. Референт СБ окружного проводу В. Цап'як – «Потап» продовжував перебувати на цій посаді, і додатково був призначений заступником Я. Косарчина. В. Босак – «Чорнота» був призначений членом окружного проводу і направлений керівником в Самбірський надрайон ОУН. А. Гирчин – «Гомін» був залишений керівником Турківського надрайонного проводу ОУН, його заступником став колишній Боринський районний провідник «Підкова». Референт СБ В. Цап'як отримав завдання перевірити «Підкову» на вірність Організації. С. Ходак – «Спартак» залишився референтом СБ Турківського надрайонного проводу ОУН, і був призначений заступником референта СБ Дрогобицького окружного проводу ОУН В. Цап'яка – «Потапа». Й. Лужецький – «Камінь» отримав призначення на посаду Дрогобицького надрайонного провідника ОУН, а його заступником став «Варнак». «Холодний» залишився референтом СБ Дрогобицького надрайонного проводу ОУН. Також були вирішені питання про призначення членів всіх районних провідів ОУН на Дрогобиччині. Після вирішення кадрових справ Я. Косарчин дав вказівки з організаційних питань, вироблені за результатами вивчення звітів за 1950 р. Очевидно, під час наради мала місце дискусія щодо подальших напрямків роботи підпілля. Нарада успішно завершилась 27 травня 1951 р.⁶⁴

Після завершення наради В. Цап'як – «Потап», С. Ходак – «Спартак», а також «Гомін», «Нестор», «Чуйний» та «Мороз» відійшли

⁶³ ГДА СБУ. – Ф. 6. – Спр. 75196-ФП. – Арк. 56.

⁶⁴ ГДА СБУ. – Ф. 6. – Спр. 75196-ФП. – Арк. 57-58.

в Турківський район. В. Цап'як хотів вирішити чимало загально-організаційних питань у Турківському надрайоні ОУН, а також перевірити рівень роботи місцевої СБ. Тим часом, Я. Косарчин, Я. Богдан та В. Босак на протязі ще трьох днів продовжували перебувати в криївці і обмінювались думками, плануючи подальшу діяльність. «Варнак» проводив навчання з бойовиками-охоронцями, які в цей час ховалися в лісі⁶⁵. Після цього Я. Косарчин, Я. Богдан, В. Босак, «Варнак» та їх бойовики «Грізний» і «Мирон» пішли в ліс біля села Сторона і до 13 червня 1951 р. переховувались у криївці «Варнака». 7 або 8 червня Я. Косарчин і бойовики ходили на зустріч до «Василя» та «Юрія», які повинні були встановити зв'язок з Болахівським районом, зокрема, з групою М. Мельничина – «Кірама», яка переховувалась у районі с. Сукіль. Однак на зустріч, призначену біля р. Стрий недалеко від с. Верхнє Синьовидне ніхто не вийшов⁶⁶.

Від «Василя» та «Юрія» Я. Косарчин дізнався про загибель всієї групи М. Мельничина. 13 червня 1951 р. Я. Косарчин та В. Босак ходили на зустріч зі зв'язковими Самбірського надрайонного проводу ОУН. В. Босак мав намір інспектувати надрайон, а Я. Косарчин хотів краще познайомитись з ситуацією, що там склалася. Однак зустріч не відбулася, підпільники лише знайшли на пункті зв'язку записку «Смереки», що він приходив і їх не дочекався⁶⁷.

Після повернення Я. Косарчин та В. Босак зустрілись з Я. Богданом, «Варнаком» і бойовиками «Ключем», «Гайовим», «Василем», «Грізним» та «Мироном» і пішли в ліс біля с. Опака, зупинившись неподалік села Гута. Там до них приєдналися підпільники В. Савчук – «Корнило», «Тарас», «Лев», «Ворон». Після цього підпільники розділились. Ярослав Косарчин пішов з «Вороном» перевірити стан справ на його території. В. Босак – «Чорнота», «Ключ» та «Гайовий» пішли на територію «Ключа», щоб дочекатись зв'язку з Самбірщиною. Щодо Я. Богдана, то він з В. Савчуком – «Корнилом», «Тарасом» та «Василем» пішли в ліс на гору Буківська у своє літнє сховище, обладнане ще в квітні 1951 р. Згодом до них приєдналися підпільники «Юрій» і «Василько». Оскільки криївка була погано замаскована, підпільники взялися робити нове літнє укриття⁶⁸.

30 червня 1951 р. «Корнило», «Василь», «Юрій» і «Михайло» пішли на пункт зустрічі в ліс біля с. Опака і звідти «Юрій» привів Я. Косарчина

⁶⁵ ГДА СБУ. – Ф. 6. – Спр. 75196-ФП. – Арк. 58.

⁶⁶ Причиною невиходу на зв'язок було те, що вся група під керівництвом кур'єра ЗЧ ОУН М. Мельничина – «Кірама» була виявлена чекістами і заблокована в бункері. В результаті всі підпільники, за винятком одного, загинули 12.12.1950 р. (Дет. див.: Іщук О., Ніколаєва Н. Кур'єрський зв'язок між закордонними частинами ОУН та підпіллям ОУН і УПА в Україні в 1944-1955 роках // Воєнна історія. – 2010. – № 1 (49). – С. 61-63).

⁶⁷ ГДА СБУ. – Ф. 6. – Спр. 75196-ФП. – Арк. 59.

⁶⁸ ГДА СБУ. – Ф. 6. – Спр. 75196-ФП. – Арк. 60.

та «Каменя». Інші троє підпільників лишилися у лісі недалеко від криївки. Потім «Юрій» залишив з Я. Богданом провідників, а сам вирушив з іншими зв'язковими в село за харчами. 1 липня 1951 р. зв'язкові сходили на пункт зустрічі з В. Цап'яком – «Потапом», прихід якого очікували з Турківського району, однак того дня ніхто на зустріч не вийшов. Проте наступного дня Я. Богдан та Я. Косарчин самі пішли на цей пункт і зустрілись з В. Цап'яком, С. Ходаком – «Спартак», «Нестором» та «Чуйним»⁶⁹.

Після цього підпільники протягом дня переховувались неподалік від місця зустрічі. Ранком до них приєдналися «Корнило» та «Юрій», а ввечорі – «Василь», «Михайло» та «Тарас». У зв'язку з тим, що невдовзі на постій підпільників вийшли пастухи з хутора Лавки Ново-Кропивницької сільради, було вирішено негайно розійтись. В. Цап'як – «Потап», «Камінь». «Нестор», «Чуйний» і «Михась» пішли в ліс до села Опака. Тим часом Я. Косарчин, Я. Богдан, С. Ходак – «Спартак», В. Савчук – «Корнило», «Василь», «Юрій» і «Тарас» пішли в Майданський ліс, де були до 7 липня 1951 р. 5 липня 1951 р. В. Савчук – «Корнило» та «Василь» пішли в ліс до села Опака, щоб зустріти на пункті зв'язку В. Цап'яка – «Потапа» і «Ворона» та взяти від них пошту для Я. Косарчина. Потім вони мали йти до села Урич, куди згодом мали підійти Я. Косарчин та «Юрій»⁷⁰.

Тим часом, Дрогобицький окружний провід ОУН з осені 1950 р. не мав зв'язку з Карпатським крайовим проводом ОУН. Причиною порушення зв'язку була загибель групи М. Мельничина – «Кірама», яка була проміжною ланкою і утримувала пункт зв'язку, а також невдалі спроби встановити контакт іншим способом. Це засвідчило, наскільки розрізнено тоді діяли організаційні ланки підпілля і як важко їм було координувати свою діяльність. Тому Я. Косарчин вирішив особисто піти на зустріч до Калушини, щоб встановити та налагодити зв'язок через інших відомих йому осіб, що підтримували контакти з підпіллям. Він планував зустрітись зі своїми зверхниками, зокрема з Степаном Слободяном, а потім повернутись на Дрогобичину⁷¹.

6 липня 1951 р. Косарчин з бойовиком «Юрієм» вирушив з Майданського лісу в с. Урич, де зустрівся з «Василем» і «Корнилом». Потім вони пішли у ліс біля с. Верхне Синьовидне, де забрали зі свого законспірованого бункера частину грошей. Я. Косарчин віддав гроші «Корнилу» і розпорядився щодо підготовки зимового сховища та заготування необхідних продуктів харчування. Крім того, він обумовив з підлеглими на майбутнє кілька пунктів зв'язку. Зокрема, Я. Богдан мав зв'язуватись з ним через пункт у Східницькому лісі, дата зв'язку була призначена на 30 вересня 1951 р. Після цього Я. Косарчин вирушив у Калушину⁷².

⁶⁹ ГДА СБУ. – Ф. 6. – Спр. 75196-ФП. – Арк. 60-61.

⁷⁰ ГДА СБУ. – Ф. 6. – Спр. 75196-ФП. – Арк. 61.

⁷¹ ГДА СБУ. – Ф. 6. – Спр. 75196-ФП. – Арк. 61-62.

⁷² ГДА СБУ. – Ф. 6. – Спр. 75196-ФП. – Арк. 62-63.

7 липня 1951 р. Я. Богдан з С. Ходаком – «Спартаком» пішов на гору Буківська. Вранці 8 липня їх зустрів на умовленому пункті зв'язку А. Гирчин – «Гомін», який прийшов з двома бойовиками. Ввечері того ж дня С. Ходак – «Спартак» та А. Гирчин – «Гомін» з бойовиками пішли в Турківський район, а Я. Богдан і «Тарас» повернулись на місце свого базування і сховалися в криївці, обладнаній навесні 1951 р. 14 липня 1951 р. до них прийшли «Корнило» та «Юрій». Того ж дня було вирішено залишити старе сховище, бо воно було погано замасковане і збудувати нове. Три дні підпільники шукали місце, де можна було б збудувати бункер, підготували необхідні матеріали та інструменти. 17 липня 1951 р. вони почали будувати криївку недалеко від хутора Лавки і села Новий Кропивник. Робота була завершена 23 липня, після чого до бункера було перенесено речі зі старого укриття. Того ж дня «Корнило» та «Юрій» зустрічались біля с. Опака з «Каменем», а потім повернулися в криївку⁷³.

Наприкінці липня 1951 р. «Корнило» та «Юрій» ходили на зустріч з надрайонним провідником А. Гирчиним в Турківський район. Зустріч відбулася, і Я. Богдан отримав від нього дві записки. 12 серпня 1951 р. «Корнило» та «Юрій» ходили в ліс біля села Опака на зустріч на пункт, призначений Я. Косарчиним. Вони очікували повернення провідника з Калущини. Однак на пункті зв'язку нікого не виявилось, і тоді «Корнило» та «Юрій» пішли в ліс біля села Орів, де недалеко від хутора Чехи був обумовлений ще один пункт зв'язку з Я. Косарчиним. Залишивши на пунктах записки, вони повідомили провідника, що в лісі біля с. Опака поки що спокійно і небезпеки немає. 16 серпня 1951 р. зв'язкові повернулись до криївки⁷⁴.

23 серпня 1951 р. «Корнило» і «Тарас» пішли на пункт зустрічі з А. Гирчиним і принесли від нього Я. Богдану ще дві записки. 25 серпня «Корнило» та «Юрій» знову сходили в ліс біля села Опака на пункт зустрічі з Я. Косарчиним, але застали там не його, а референта СБ Дрогобицького окружного проводу ОУН В. Цап'яка – «Потапа». 27 серпня підпільники повернулись до бункера Я. Богдана. В. Цап'як розповів Я. Богдану, що він ніяк не міг зв'язатись з підпіллям Самбірського надрайону ОУН, а 15 серпня на пункті зустрічі в лісі біля с. Сприня натрапив на засідку солдатів МДБ, в результаті чого загинув його бойовик «Ключ». Цап'як В. мав намір зимувати разом з «Варнаком» і планував 4 вересня відправитись до нього⁷⁵.

30 серпня 1951 р. «Корнило», «Юрій» і «Тарас» пішли в село Новий Кропивник, щоб забрати для потреб підпільників підготовлене місцевими мешканцями борошно. Рано вранці 1 вересня до бункера Богдана прибіг один лише «Тарас» і повідомив, що в с. Новий Кропивник

⁷³ ГДА СБУ. – Ф. 6. – Спр. 75196-ФП. – Арк. 65-66.

⁷⁴ ГДА СБУ. – Ф. 6. – Спр. 75196-ФП. – Арк. 66.

⁷⁵ ГДА СБУ. – Ф. 6. – Спр. 75196-ФП. – Арк. 67.

перебувають солдати МДБ і з ними люди бачили підпільника «Василя», який у липні відходив у Калущину з Я. Косарчиним. Судячи з усього, він вимушений був давати свідчення про місця перебування підпільників, і «Тарас» вважав, що слід негайно змінити місце перебування. Після цього Я. Богдан та В. Цап'як – «Потап» вийшли зі свого сховища і до з'ясування ситуації два дні переховувались у лісі. 2 вересня вони повернулись до криївки, де застали пораненого в ногу «Корнила» та «Юрія», яким вдалося відірватись від переслідування чекістів⁷⁶.

4 вересня 1951 р. Я. Богдан наказав «Каменю» і «Юрію» відвідати пункт зв'язку з Я. Косарчиним у Східницькому лісі. Згодом, 8 жовтня Я. Богдан сам сховався на цей пункт, однак пошти від Я. Косарчина, за його словами, так і не було. 8 вересня 1951 р. «Юрій» і «Тарас» пішли у Східницький ліс на пункт зустрічі до «Каменя», якому передали записки від Я. Богдана та В. Цап'яка. Останній також написав записку «Варнаку», щоб він підготував укриття на зиму 1951-1952 рр. Із зустрічі зв'язкові повернулись 6 вересня. 15 вересня 1951 р. «Юрій» і «Тарас» відвели В. Цап'яка – «Потапа» на пункт зустрічі з А. Гирчиним – «Гомоном», після чого «Потап» пішов у Турківський район, а зв'язкові повернулись до криївки Я. Богдана. 3 жовтня 1951 р. «Юрій» і «Тарас» відвідали пункт зустрічі з А. Гирчиним, звідки повернулись з В. Цап'яком – «Потапом», С. Ходаком – «Спартак» і «Осипом». Цап'як повідомив Я. Богдана, що він мав намір залишитися на зиму в Турківському надрайоні, але вимушений був змінити це рішення, бо там склалась дуже важка ситуація із заготовкою продуктів харчування. У його розпорядженні була зимова криївка, підготовлена бойовиками на території Самбірського надрайонного проводу ОУН. Однак туди ще слід було потрапити з допомогою В. Босака – «Чорноти». В. Цап'як відзначив, що у разі відсутності зв'язку і неможливості переходу вимушений буде зимувати в Дрогобиччині, можливо, з районним провідником «Вороном»⁷⁷.

8 жовтня 1951 р. Я. Богдан, В. Цап'як, «Тарас» і «Юрій» вийшли з криївки та пішли на зустріч до С. Ходака – «Спартак» та «Осипа». Потім всі разом відправились у ліс біля с. Тустановичі на пункт зустрічі з «Каменем». С. Ходак – «Спартак» і «Осип» планували спорудити бункер у Дрогобицькому районі або переховуватись всю зиму в м. Дрогобичі. В. Цап'як – «Потап» звідти вирушив у Самбірщину. В цей час Я. Богдан та підпорядковані йому підпільники вели заготівлю продуктів та необхідного майна на зиму 1951-1952 рр. у селах Новий Кропивник, Ластівка, Урич та Довге. Зокрема, в с. Урич бригадир місцевого колгоспу за їх вказівкою зробив запас зерна. У с. Довге одному з місцевих мешканців були залишені гроші на закупівлю необхідних речей. Там же було взято на харчування три свині. У с. Новий Кропивник також було заготовлено

⁷⁶ ГДА СБУ. – Ф. 6. – Спр. 75196-ФП. – Арк. 67-68.

⁷⁷ ГДА СБУ. – Ф. 6. – Спр. 75196-ФП. – Арк. 63, 68-69.

запас зерна, а двом місцевим селянам вручено гроші, щоб вони закупили деякі необхідні побутові речі⁷⁸.

Під час слідства Я. Богдан розповів, що в травні-червні 1951 р. у Дрогобицькому районному проводі ОУН була організована друкарня, якою керував колишній друкар технічної ланки окружного проводу Й. Владика – «Скит». Йому допомагав охоронець «Карман»⁷⁹. У вересні 1951 р. керівник Дрогобицького надрайонного проводу ОУН «Камінь» відправив до Й. Владика – «Скита» свого бойовика «Василька» для навчання друкарській справі. У друкарні зберігалось кілька кілограмів шрифту, друкарський папір, запас типографської фарби. За літо 1951 р. «Скит» віддрукував дві листівки: «До бійців і командирів Червоної армії» тиражем приблизно 1500 прим. та «Політика до українців східних областей» тиражем приблизно три тисячі прим⁸⁰. Я. Богдан відмовився повідомити про місцезнаходження друкарні, зазначивши, що про це знає лише провідник «Камінь».

Однією з проблем підпільників було те, що типографської техніки в них було обмаль. В Турківському надрайоні ОУН, за словами Богдана, взагалі не було ніякої друкарні, і провідник А. Гирчин – «Гомін» лише займався заготовлюванням потрібної кількості паперу. У Самбірському надрайоні ОУН друкарні також не було і провідник «Чорнота» влітку 1951 р. отримав завдання Я. Косарчина спробувати організувати друкарню і випуск підпільної літератури. Це рішення зумовлювалось тим, що в тих місцях підпільники у 1940-х рр. заховали типографський шрифт і мали контакт з людиною, яка добре розбиралась у друкарській справі⁸¹.

Слідчому майору Шевчуку Я. Богдан розповів, що у 1950 р., окрім Дрогобиччини, було три друкарні в Калуському окружному проводі ОУН, по одній в кожному надрайоні. Ще одна друкарня діяла в Коломийському окружному проводі⁸².

Слід констатувати, що видавничій роботі Карпатський крайовий провід ОУН приділяв велику увагу. Щоб уникнути розконспірації, підпільники часто вибирали місцем перебування підпільних друкарень важкодоступні місця в горах та лісах у Карпатах. Наприклад, у березні-травні 1949 р. УМДБ по Станіславській області було проведено кілька операцій з розшуку друкарень Станіславівського окружного проводу ОУН. Під час цих операцій були заарештовані: референт пропаганди Надвірнянського надрайонного проводу ОУН Дмитро Черевко – «Промінь», заступник керівника Надвірнянського надрайонного про-

⁷⁸ ГДА СБУ. – Ф. 6. – Спр. 75196-ФП. – Арк. 69-71.

⁷⁹ Можливо, це російський переклад псевдоніму підпільника, таке в тексті протоколу допиту Я. Богдана.

⁸⁰ ГДА СБУ. – Ф. 6. – Спр. 75196-ФП. – Арк. 96-97.

⁸¹ ГДА СБУ. – Ф. 6. – Спр. 75196-ФП. – Арк. 98.

⁸² ГДА СБУ. – Ф. 6. – Спр. 75196-ФП. – Арк. 192.

воду ОУН Олексій Байдюк – «Вернигора»; та вбиті: друкарка референтури пропаганди Надвірнянського надрайонного проводу ОУН «Марія», бойовики охорони цього проводу «Ліщина» та «Кармелюк», коректор референтури пропаганди «Журба». У процесі розшуку була виявлена та ліквідована друкарня Карпатського крайового проводу ОУН та Станіславського окружного проводу ОУН, яка шифрувалася під назвами «Київ», «Київ–Львів», «Львів–Київ–Дрогобич», «Дрогобич–Станіслав–Чернівці» та «Станіслав». У цій типографії було вилучено 4 типографських станки для друкування брошур, 55 кг. типографського шрифту, понад 5000 примірників брошур та інше майно. Саме в цій типографії друкувалися праці Я. Богдана⁸³.

Керівник Дрогобицького окружного проводу Володимир Фрайт – «Жар», який приділяв значну увагу друку підпільних видань, влітку 1950 р. переховувався у важкодоступних горах південно-східніше від с. Кам'янка тодішнього Сколівського району Дрогобицької області. Про це стало відомо чекістам і з 29 по 31 липня 1950 р. біля с. Кам'янка була організована і проведена велика чекісько-військова операція, під час якої було знайдено підземний бункер В. Фрайта та був вбитий його охоронець – «Запорожець». У бункері зберігалася підпільна типографія під назвою «За волю України», 20 кліше для виготовлення найбільш розповсюджених підпільних видань ОУН, друкарська машинка, велика кількість підпільної літератури і документів⁸⁴.

Інший приклад. 30 листопада 1951 р. у Болахівському лісі неподалік від с. Велика Тур'я тодішньої Станіславської області чекісько-військова група виявила бункер, де переховувались члени Калуського окружного проводу ОУН. Коли чекісти спробували відкрити бункер, керівник референтури пропаганди Калуського окружного проводу ОУН Богдан Бацян – «Жук» (він же «Тарас», «Ромко»), комендант його охорони «Полтавець», бойовик «Михайло» та друкарка окружного проводу «Ірка», не бажаючи здаватися живими, пострілялись. З бункеру було вилучено типографію ОУН, до 50 кг. типографського шрифту, чотири радіоприймачі, 3 автомати, 2 гвинтівки, 3 пістолети, набіт та велику кількість підпільної літератури⁸⁵.

У вересні-жовтні 1951 р. Я. Богдан всерйоз задумався над тим, чи варто йому зимувати біля с. Новий Кропивник, чи краще перейти на інше місце. В. Савчук – «Корнило» переконував його перебазуватись,

⁸³ Ішук О., Ніколаєва Н. Ліквідація органами державної безпеки УРСР підпільних типографій Організації українських націоналістів в 1944-1954 рр. – К., 2007. – С. 16.

⁸⁴ Ішук О. Розшук органами державної безпеки УРСР керівника головного осередку пропаганди ОУН(б) Петра Федуну в 1944-1951 рр. – К., 2008. – С. 15.

⁸⁵ Ішук О., Ніколаєва Н. Ліквідація органами державної безпеки УРСР підпільних типографій... – С. 21.

бо перебувати разом біля с. Новий Кропивник стало небезпечно. Чекісти активно розшукували В. Савчука, він був поранений і не міг швидко ходити. Я. Богдан запитав на зустрічі у Й. Лужецького – «Каменя», чи не дозволить він перезимувати з ним. Однак Й. Лужецький ще не мав зимової криївки і був не готовий прийняти Я. Богдана. Поміркувавши, Я. Богдан разом з бойовиками «Юрієм» та «Тарасом» повернувся до своєї криївки і переховувався в ній до дня затримання співробітниками МДБ⁸⁶.

Як видно з наведених фактів, підпільні шляхи Я. Богдана пролягали, в основному, територіями Калущини, Станіславщини, Коломийщини та Дрогобиччини. Треба сказати, що в цих районах підпілля було чисельним і добре організованим, тому змогло так довго протистояти радянським каральним органам. Я. Богдан, переважно, переховувався у лісах та горах, дотримувався максимальної конспірації, і тому розшукати його було непростим завданням для чекістів. Перебуваючи в підпіллі, Я. Богдан мав нагоду познайомитися з багатьма керівниками українського визвольного руху, прислухатися до їх думок, дізнатися всі новини про боротьбу ОУН і УПА з радянською владою. Саме така обізнаність, а ще власний досвід і вміння добре формулювати свої думки дозволили йому готувати до друку цікаві публікації, про які мова йтиме далі.

Публіцистика Ярослава Богдана

Творча спадщина Ярослава Богдана демонструє його погляди, як учасника українського визвольного руху, на події в Україні та світі в період Другої світової війни та після її завершення. Під час допитів у дрогобицькій тюрмі в 1952 р. слідчі детально розпитали Богдана про зміст та тематику його праць.

Ярослав Богдан розповів, що він наприкінці березня 1944 р. кинув роботу в Войнилівській початковій школі і цілком свідомо прийняв пропозицію керівника референтури пропаганди Калуського окружного проводу ОУН «Аскольда» про перехід у підпілля ОУН. Зустрівшись з «Аскольдом», він дізнався, що у підпілля його рекомендував Петро Федюшко – «Комар», який у той час обіймав посаду фінансового референта окружного проводу ОУН. «Аскольд» уважно придивився до Я. Богдана і, очевидно, після спілкування з ним зробив висновок, що його найкраще можна використати для підготовки підпільних видань. Для початку було вирішено, що Богдан буде слухати різні радіо-передачі, конспектувати їх та готувати переліки міжнародних подій для їх подальшого випуску у підпільній газеті «Радіовісті» (за іншими даними – «Політичний радіо-інформатор»). На рішення «Аскольда» вплинуло те, що Я. Богдан, окрім української мови, добре володів російською, французькою, польською та німецькою мовами⁸⁷.

⁸⁶ ГДА СБУ. – Ф. 6. – Спр. 75196-ФП. – Арк. 70.

⁸⁷ ГДА СБУ. – Ф. 6. – Спр. 75196-ФП. – Арк. 125.

Свої перші твори Я. Богдан підписував псевдонімом «Всеволод». До першої половини липня 1944 р. він записував з радіоповідомлень важливу інформацію, після чого її розмножували та направляли підпільним кадрам. Попрацювавши приблизно рік у референтурах пропаганди Калуського та Станиславівського окружних проводів ОУН Я. Богдан, очевидно, відчув, що здатен на більше, ніж просто узгаляювати радіоповідомлення та редагувати статті. Після поразки Німеччини у війні в травні 1945 р. він був перепризначений керівниками підпілля в референтуру пропаганди Карпатського крайового проводу ОУН і став готувати власні статті. За його свідченнями, першу статтю він написав про створення та діяльність Організації об'єднаних націй (ООН). Інформацію про країни, які були ініціаторами створення цієї організації, а також її статут він взяв з радянських періодичних видань та висловив свою точку зору щодо цих подій⁸⁸. Стаття згодом була надрукована в журналі «Шлях перемоги», який видавав крайовий осередок пропаганди, під псевдонімом «Всеволод Рамзенко». У цій статті Я. Богдан проаналізував причини створення ООН та хід конференції в Сан-Франциско, де було ухвалено її статут. Міжнародні події привертали його увагу і надалі, тому він уважно аналізував їх і в наступних творах. Це пояснювалося тим, що політична ситуація в світі мала безпосередній вплив на ситуацію в Україні⁸⁹.

Одним з перших творів Я. Богдана була стаття «Міжнародний огляд», опублікована в журналі «Шлях перемоги», ч. 3 за 1 червня 1945 р. Згодом стаття була видана окремо і поширювалась серед підпільників. У цій статті, датованій травнем-червнем 1945 р., перераховуються та аналізуються протиріччя між тогочасними союзниками – СРСР, США та Англією, а думки автора, певною мірою, показують ставлення до цих подій з боку підпілля ОУН. У статті Я. Богдан намагався з'ясувати, яким чином капітуляція Німеччини, ідеологічне та військове протистояння СРСР та західних держав могло вплинути на історичну долю України. Треба сказати, що це була не єдина стаття підпільників на цю тему: подібні міркування періодично трапляються у інших матеріалах підпілля ОУН повоєнних років.

Після капітуляції Німеччини 8 травня 1945 р. між союзним державами намітилися значні розбіжності в поглядах на майбутнє в Європі та світі. Адже це були дві протилежні за ідеологічним спрямуванням світові потуги: комуністична (СРСР) та демократична (Англія, США та інші країни).

Перш за все, слід зазначити, що Я. Богдан – сучасник подій – не вважав події 8 травня несподіваними, а називав їх закономірними, оскільки німецька армія давно програла війну, і її капітуляція була

⁸⁸ Напевно йдеться про статтю «Україна, «УССР» і конференція в Сан-Франциско».

⁸⁹ ГДА СБУ. – Ф. 6. – Спр. 75196-ФП. – Арк. 126.

лише справою часу. Водночас свято Перемоги, яке відбулося у Москві, він вважав передчасним, адже ще не капітулювала Японія. На відміну від тогочасної радянської преси, яка звеличувала переможців – Червону армію, автор головну увагу приділив аналізу протиріч між СРСР та західними країнами. Цілком очевидно, що основною причиною такого підходу було те, що він, проаналізувавши пресу та радіоповідомлення, не вірив офіційним радянським заявам про завершення війни. Зокрема, він доволі детально аналізував протиріччя між союзниками щодо питання про устрій майбутньої Польської держави та спірну італійсько-югославську територію навколо м. Трієст і дійшов до висновку, що за такої конфліктної ситуації немає можливості вірити в остаточне закінчення війни в Європі.

Автор переконаний, що військовий конфлікт між Англією, США та СРСР за вплив у світі був цілком ймовірний. Огляд, написаний Ярославом Богданом, скоріше у інформативному, ніж у пропагандистському стилі, і тому він, розглянувши факти непорозуміння та протиріч між союзниками, допустив, що в майбутньому можуть статися великі події, як то нова війна в Європі. Він особливо наголосив на симпатіях переможених німців до США та Англії, їх побоювання радянської комуністичної системи. Країни-союзники, подолавши сильного спільного ворога – Німеччину – зіштовхнулися у боротьбі за відстоювання власних інтересів.

Таку детальну увагу з боку автора до протиріч між СРСР та західними країнами можна пояснити сподіваннями значної частини українських націоналістів на продовження війни в світі, наприклад між Англією та СРСР, у якій були б шанси здобути незалежність України. Це цілком природно. Адже чимало учасників ОУН та УПА розуміли, що у випадку закінчення Другої світової війни і миру між СРСР та західними країнами українському підпіллю доведеться самотужки, без зовнішньої допомоги, вести боротьбу з переважаючими силами радянської влади. Неважко зрозуміти, що така боротьба мала б значно менше шансів на успіх, аніж у випадку спільного «походу» західних країн проти «світової загрози комунізму» – СРСР.

До того ж світова історія показувала, що незалежність країни завжди легше здобути під час значних військових конфліктів або політичних конфронтацій за участю великих світових країн. Прикладом могло бути створення Польської держави, Литовської, Латвійської та Естонської республік і Фінляндії у 1917-1920 рр., а в українській історії ХХ століття – Українська Народна Республіка та Західноукраїнська Народна Республіка. Варто пригадати і той факт, що спроба проголосити створення Української держави 30 червня 1941 р., у якій активну участь брала ОУН, також припадала на початок війни між Німеччиною та СРСР.

Зважаючи на інтерес членів ОУН та УПА подіями в світі, автор детально викладав факти конфліктів між західними країнами і СРСР.

Очевидно, його завданням, як пропагандиста, було те, щоб читачі огляду, ознайомившись з ним, не втрачали надії на припинення війни, і сподівались на те, що західні країни не залишать СРСР у спокої, оскільки його політика була серйозною небезпекою для існування демократії в світі. Таким чином, огляд повинен був зміцнити бойовий дух підпільників ОУН і вояків УПА та їх сподівання в тому, що проти їхнього головного ворога – СРСР, налаштовано також чимало інших закордонних країн, які у разі війни з комуністами підтримуватимуть український національно-визвольний рух, а також боротьбу інших поневолених народів СРСР – Литви, Естонії, Латвії, Білорусії тощо. Проте в головному прогнозі автор все ж помилився. Широкомасштабної військового протистояння між СРСР та західними країнами не відбулося. Все обмежалося локальними конфліктами та тривалим періодом ідеологічної «холодної війни»⁹⁰.

У тому ж таки травні 1945 р. Я. Богдан отримав призначення на посаду члена редакційної колегії журналу «Шлях перемоги», який видавався від імені командування групи УПА «Говерля», а згодом – від осередку пропаганди Карпатського крайового проводу ОУН. До цього журналу він писав різні статті, в основному про необхідність виходу України зі складу СРСР та відновлення її незалежності. Крім того, брав участь у підготовці узагальнюючих матеріалів, редагуванні статей інших авторів. На слідстві Я. Богдан пригадував, що у 1945-1946 рр. підпіллям було видано 17 номерів цього журналу. Перші шість номерів були видрукувані накладом від 400 до 500 примірників. Згодом підпільники друкували лише 12 примірників журналу, а осередок пропаганди Карпатського крайового проводу ОУН розсилав їх для розмноження у районні і надрайонні проводи підпілля на Станіславщині, Дрогобиччині, Чернівеччині⁹¹.

Таким чином, у журналі «Шлях перемоги» було опубліковано цілу серію статей Я. Богдана, і він, як член редакційної колегії, багато в чому формував точку зору та формат цього підпільного видання⁹². Ще одним основним автором цього видання був М. Дяченко – «Марко Боеслав».

У січні 1946 р. Я. Богдан став членом редколегії підпільних журналів «На зміну», «Український робітник», які також видавав осередок пропаганди Карпатського крайового проводу ОУН. У цих журналах він редагував твори інших авторів, а також вміщував свої власні статті. Їх він підписував псевдонімами «Всеволод Рамзенко», «В. Ярославич», «А. Кожум'яка», «М. Трипільський», «В. Войнович». За участю Я. Богдана у 1946 – жовтні 1949 рр. вийшло вісім номерів журналу «На зміну», а у 1946 – липні 1947 р. три або чотири номери журналу «Український

⁹⁰ Ішук О. Стаття Ярослава Богдана «Міжнародний огляд»... – С. 142-148.

⁹¹ ГДА СБУ. – Ф. 6. – Спр. 75196-ФП. – Арк. 126.

⁹² Список статей Я. Богдана, опублікованих в журналі «Шлях перемоги», див. в таблиці.

робітник». Система їх тиражування була та ж, що і журналу «Шлях перемоги»: в осередку пропаганди друкувалось 12 примірників, а розмножували їх в нижчих організаційних ланках. Розмноження найчастіше здійснювалось за допомогою друкарських машинок⁹³.

Треба сказати, що під час слідства чекісти не намагалися зібрати всі номери журналу «На зміну», адже щоб довести провину Я. Богдана їм вистачило і двох. На допиті 24 червня 1952 р. слідчий майор Шевчук продемонстрував Я. Богдану № 3 (за 1946 р.) та № 6 (за 1949 р.) журналу «На зміну» і попросив розповісти про участь у їх підготовці. Я. Богдан зазначив, що він дійсно був членом редакційної колегії і ці номери видані за його участю. У № 3 було вміщено написану ним під псевдонімом «В. Ярославич» статтю «Школа – фронт молоді» і під псевдонімом «Леонід Кожум'яка» – статтю «Історія України в більшовицькій школі». У № 6 було вміщено чотири статті Я. Богдана, серед яких: передова стаття (без підпису) «До 20-ти річчя ОУН», статті «За єдину соборну душу українського народу» (під псевдонімом «В. Ярославич»), «Економічна експлуатація та грабунк українського народу» (під підписом «Всеволод Рамзенко») та «Найважливіші новини з підпільних видань» (під псевдонімом «В. Р.»). Автор зазначив, що цей журнал призначався для поширення серед молоді середніх шкіл, з метою її патріотичного виховання та поширення ідей ОУН. Саме в розрахунку на школярів і були написані дві вказані статті. У них Ярослав Богдан критикував радянську владу та закликав молодь до боротьби за незалежність України⁹⁴.

Вплив Я. Богдана на формат журналу «На зміну», на нашу думку, був вирішальним. Його можна порівняти з визначальним впливом М. Дяченка на формування журналу «Чорний ліс». Можливо це сталося тому, що він до переходу в підпілля працював у школі з молоддю, і йому було легше від інших авторів підшукати слова, які були б зрозумілими молодим українцям, учням шкіл⁹⁵.

З листопада 1945 до січня 1946 р. і з березня до вересня 1947 р. Я. Богдан конспектував радіопередачі «Бі-Бі-Сі», «Голосу Америки» та інших закордонних радіостанцій, на їх основі готував видання «Радіовісті». Ним за цей час було видано приблизно 15 номерів, тиражем 12 примірників кожен. Однак завдяки подальшому тиражуванню в підпільних ланках журнал активно поширювався серед населення⁹⁶.

Частина статей Я. Богдана була видана окремими брошурами в підпіллі. Це свідчило про велику довіру до автора з боку керівництва українського визвольного руху, адже подібні видання фактично відо-

⁹³ ГДА СБУ. – Ф. 6. – Спр. 75196-ФП. – Арк. 126-127.

⁹⁴ ГДА СБУ. – Ф. 6. – Спр. 75196-ФП. – Арк. 185-186.

⁹⁵ Список виявлених на сьогодні статей Я. Богдана, опублікованих в журналі «На зміну», див. в таблиці.

⁹⁶ ГДА СБУ. – Ф. 6. – Спр. 75196-ФП. – Арк. 127.

бражали точку зору всього підпілля. У протоколах допитів Я. Богдана є інформація, що однією з перших його брошур стала праця «Світ – проти більшовизму» (він її підписав псевдонімом «Вадим Радич»). Вона була видана в підпіллі в травні 1947 р. На слідстві Я. Богдан визнав, що підготував її з власної ініціативи, і брошура відображала його ідейні погляди на ситуацію в світі⁹⁷.

У цій брошурі він проаналізував зміни в повоєнному устрої світу, зокрема, включення в сферу впливу СРСР Польщі, Албанії, Болгарії, Румунії, Угорщини, Чехословаччини. Також його увагу привернув «план Трумена» та консолідація більшості країн Західної Європи проти радянської політики. У статті також велику увагу приділено вивченню наслідків першого застосування ядерної зброї і її вплив на світову політику. Автор вважав, що міжнародна ситуація в 1946 р. – на початку 1947 р. розвивалася в напрямі, сприятливому для поневолених більшовиками народів, у т. ч. і для українців. Він помітив, що СРСР хотів продовжити поширення свого впливу в світі, здійснювати свого роду «експорт світової революції» і встановлення радянської влади в усіх країнах, де лише можливо. Починаючи з 1946 р. чимало демократичних країн зайняли непримиренну позицію проти експансіоністської політики СРСР. У першу чергу, це стосувалось США. Цьому посприяло те, що за два роки після завершення Другої світової війни більшість країн світу зрозуміли, що являє собою радянський режим і які його справжні наміри.

Хоча Сталіну і вдалося взяти під свій контроль східноєвропейські країни – Польщу, Чехословаччину, Болгарію та інші, але такі дії спричинили обурення і нерозуміння в світі. Тим більше, що американці дозволили постати незалежній державі на Філіппінах, а англійські колонії заявили про своє прагнення до незалежності і отримали таку можливість (наприклад, Індія, Йорданія, Палестина). Фактично Вашингтон і Лондон повністю перебудували свою політику, і дали можливість своїм колоніям розбудовувати власне життя, відмовившись від колишніх імперських амбіцій. Голландія також дозволила постати незалежній Індонезії. Я. Богдан вважав, що ця небачена раніше демократизація світових порядків б'є по авторитету СРСР у світі, і українцям та іншим поневоленим комуністами народам також реально в подальшому здобути незалежність.

Із закордонних радіопередач Я. Богдан дізнався, що уряди Англії і США підтримали незалежність Туреччини та Греції, надали цим країнам велику допомогу, фактично відгородивши їх від небезпеки радянського впливу. Також західні дипломати на зустрічах з радянськими урядовцями зайняли тверді позиції щодо збереження порядку в Європі, не йшли ні на які поступки. Заяви Г. Трумена та Дж. Маршалла в квітні 1947 р. засвідчили, що США готові підтримати прагнення

⁹⁷ ГДА СБУ. – Ф. 6. – Спр. 75196-ФП. – Арк. 186.

поневоленних більшовиками народів до визволення з метою встановлення демократичного порядку в Східній Європі.

Проаналізувавши радянську пресу та закордонні радіопередачі, Я. Богдан дійшов висновку, що більшість країн світу усвідомили загрозу поширення більшовизму і тому світові ЗМІ стали активно поширювати правдиву інформацію про загарбницькі наміри Сталіна, небажанню домовлятися з партнерами, його готовність почати нову війну. У статті наведено цитати з англійських, французьких, американських, швейцарських, голландських, австрійських, австралійських та інших видань. Проти політики Радянського Союзу виступив і Ватикан, який фактично координував діяльність всіх католицьких священників і понад 500 млн. віруючих. У Москві ці публікації в світовій пресі проти СРСР називали «масовою антирадянською інформаційною компанією». Але, констатував Я. Богдан, насправді весь світ був обурений політикою радянського уряду, який прагнути поширити свій вплив – забрехався, примудрився пересваритись з більшістю країн і опинився в дипломатичній ізоляції. Щодо голосних заяв радянських офіційних видань про обстрілювання СРСР у закордонній пресі, Богдан зазначив, що брешуть саме більшовики, голосно заявляючи про свої найдемократичніші порядки. І прикладом цього могло бути важке економічне становище в усіх радянських республіках та країнах Східної Європи, що увійшли до сфери впливу СРСР.

Окремо Я. Богдан зупинився на питанні ядерної зброї. Станом на 1947 р. єдиною країною, яка володіла секретом її виробництва, були США. Це давало їм значну перевагу над своїми геополітичними супротивниками. Він помітив, що СРСР усіма силами (в т. ч. ветуванням рішень в Раді Безпеки ООН) намагався не допустити вироблення спільної позиції світових країн щодо використання ядерної зброї, боявся втратити свої міжнародні позиції, які і без того за 1946 р. сильно похитнулися⁹⁸.

Ярослав Богдан доводив, що комуністична експансія загрожувала всій світовій безпеці. Це вело до неминучого зіткнення СРСР з США та іншими західними державами. Роль українського визвольного руху він бачив в тому, щоб продовжувати боротьбу проти радянської влади всередині СРСР. На думку автора, щоб про боротьбу українців знали в усьому світі, повинно було подбати Закордонне представництво УГВР. Оскільки, як помітив Я. Богдан, США з 1946 р. постійно критикували радянський устрій і проводили підготовку населення та військ на випадок можливого виникнення війни, то завданням українців було бути напоготові і відстояти свої права на державну незалежність у разі початку бойових дій. Таким чином, Богдан позитивно оцінив зміни в зовнішній політиці США та інших країн в 1946-1947 рр., у результаті яких всі вони дружно виступили проти радянської політики, надавши тим самим підтримку прагненню українців до відновлення незалежності.

⁹⁸ За розпорядженням Й. Сталіна та під керівництвом Л. Берії в СРСР робилось все, щоб якнайшвидше розробити власну ядерну зброю.

На допитах Ярослав Богдан свідчив, що взимку 1948-1949 рр. за завданням референта пропаганди Карпатського крайового проводу ОУН С. Слободяна – «Клима» написав статтю «Чому ми за Самостійну Соборну Українську державу?». Щоправда, на самому виданні можна побачити іншу дату – червень 1949 р. Згодом Богдан дізнався, що Степан Слободяна отримав вказівку про підготовку цієї статті на цю тему від керівника референтури пропаганди Проводу ОУН П. Федуна – «Полтави». Він писав про необхідність виходу України зі складу СРСР і побудови української держави, яка б забезпечувала потреби українців, а не грабувала їх. Одним із засобів до цього автор, очевидно, вважав можливість збройного виступу проти радянської влади. Опираючись на беззаперечні факти, Богдан доводив, що лише у власній державі українці зможуть забезпечити свої права належним чином.

На початку Я. Богдан відзначав, що найважливішим завданням українського визвольного руху було здобуття Української Самостійної Соборної Держави. Він відмітив, що далеко не всі народи світу мають свої держави, і боротьба за державну незалежність у багатьох триває і досі. Тому ситуація, в якій опинився український народ, поневолений у тюрмі народів – СРСР, притаманна і деяким іншим поневоленим народам. Автор вважав, що опорою відновленої української держави мав стати народ. Українці, як господарі своєї землі, повинні були обіймати керівні посади в усіх галузях: у парламенті, у міністерствах, у армії, у судах, у школах, на підприємствах, на пошті, на радіостанціях і т. п. Щодо національних меншин, то їм держава мала гарантувати всі ті ж права, що й українцям, за умови, що вони не будуть завдавати шкоди.

Під державною самостійністю Я. Богдан розумів те, що українська держава повинна бути повністю незалежною у своїх рішеннях від інших іноземних держав. Він відзначив, що навіть більшовики не могли заперечити право на власну державу, і таки дали українському народові псевдодержаву, яку назвали УРСР. Я. Богдан помітив, що комуністичний уряд вів подвійну політику: час від часу казав світовій спільноті, що українська самостійна держава – УРСР давно існує; а от в інших випадках це ж саме заперечував, говорячи про єдність і дружбу народів СРСР та їхню єдину державну політику. Я. Богдан вважав, що все це – брехня, і констатував, що УРСР не мала реальної незалежності, а перебувала під повним контролем Москви. На його думку українському народові не варто було входити у будь-які федерації із сусідніми народами, адже історичний досвід показав їх недоцільність. Він навів приклад, коли Україна тривалий період входила до складу Великого Князівства Литовського, а потім до складу Речі Посполитої та Російської імперії. У результаті народи-сусіди намагалися використати ресурси України.

Щодо соборності держави Я. Богдан пояснював, що держава мала би охоплювати всі споконвічні українські етнографічні землі. Він

констатував, що незважаючи на більшовицьку пропаганду про возз'єднання всіх українців в одній державі, значна частина етнічних земель не увійшла до складу УРСР, а лишилась у складі Білорусії, Польщі і Росії. Він вважав таку радянську політику злочином проти українського народу. Пояснюючи природне право та прагнення народу до незалежності, Богдан зазначив, що воно притаманне всім народам, які мали або мають власну державність. Він навіть приклад боротьби за власну незалежність поляків, чехів, балканських народів, ірландців. На його думку, боротьба за незалежність могла тривати роками, десятиліттями, століттями. Зазначив, що українці вже відновлювали власну незалежність, наприклад, під час правління гетьмана Богдана Хмельницького у 1648-1657 рр., під час подій 1917-1920 рр. Однак українцям забракло організованості і єдності, а сусіди зробили все можливе, щоб українська держава не змогла існувати. Найбільшим ворогом української державності Я. Богдан вважав Росію і її наступника – СРСР, проти якого і вела боротьбу ОУН.

Автор доводив, що відібрати незалежність в українського народу можна лише силою, і лише на певний час. Він наголошував, що українці від Сяну до Дону були свідомі свого права на існування власної держави, однієї з найбільших в Європі. Так чи інакше вони змушені були боротися за свої права, нехай навіть і в складі СРСР. Богдан вважав, що повністю винищити український народ нікому в світі, у т. ч. і московським керівникам, не вдасться, адже його було занадто багато. Інші світові держави добре знали про ситуацію в Україні, і тому дане питання в середині ХХ століття вже було добре відомо світовій спільності. Він гадав, що інші народи світу не хотіли б, щоб з ними вчинили так, як з поневоленими народами в складі СРСР, і саме тому рано чи пізно панування Росії (СРСР) в Східній Європі та Україні повинно закінчитися.

Спостерігаючи за подіями в світі, Я. Богдан помітив, що всі суперечки між державами і народами зазвичай вирішувалися силою. Саме тому він вважав, що поневолений народ мусив доводити право на існування власної держави в збройній боротьбі. Він навіть приклад євреїв, про можливість створення держави для яких світ говорив давно. Але реально ця держава була створена лише у повоєнні роки, а саме тоді, коли євреї взяли до зброї, відвоювали територію і проголосили Державу Ізраїль. Згодом Ізраїль визнав весь світ. Я. Богдан із цього зробив висновок, що коли український народ силою здобуде і розбудує свою державу, ніхто в світі не зможе заперечити її існування.

Ярослав Богдан зазначав, що російські імперіалісти (читай – радянські більшовики) наважилися відібрати незалежність у багатьох вільних народів (мабуть, він мав на увазі Естонію, Латвію, Литву, а також країни-сателіти СРСР з 1945 р. – Польщу, Угорщину, Румунію, Чехословаччину, Болгарію і ін.). Він підкреслив, що коли б Ізраїль

знаходився поруч з СРСР, і мав би справу з ним, а не з арабами та англійцями, йому б було практично нереально перемогти, і він опинився би в тій же ситуації, що і українці. Не докопуючись до причин, чому СРСР постійно намагався розширити свій геополітичний простір, Богдан зазначив, що у волелюбних народів має бути своя мета: знищити російсько-більшовицький імперіалізм як найстрашнішого ворога самостійності і незалежності вільних народів.

Автор писав, що відновлення незалежності української держави було також обов'язком перед попередніми поколіннями народу. Він зазначив, що праця, кров, терпіння і смерть мільйонів українців у боротьбі за державність були невидимим, але неоціненним скарбом, що склався протягом сотень років, і кожне покоління додавало до нього свій внесок. Богдан був переконаний, що завдяки всім цим поколінням день відновлення незалежності України неминуче наближався. Він порівняв часи Т. Шевченка, коли про Україну мало знали в світі, і події Другої світової війни, коли навіть уряд СРСР визнавав, що українці заслужують право на власну державу. І дійсно, недаремно ж УРСР стала одним із членів-засновників ООН. Однак при цьому становище українців у СРСР залишалось вкрай поганим, у повоєнні роки знову спалахнув голод. Саме тому підпільники і боролись проти радянського уряду, вважаючи, що українцям слід негайно вийти зі складу СРСР і почати самостійно розбудовувати власне життя.

На думку Я. Богдана, без існування власної незалежної держави український народ не міг жити повноцінним життям. Він порівняв деякі подробиці життя народів, які мають власну державу, і життя українців у складі СРСР. У результаті виявив, що в СРСР не було свободи слова і думки, керівні посади обіймали лише комуністи, найталановитіших українців нищили, засиляли в концтабори, не давали обіймати пристойних посад або навіть примушували працювати не на користь України. Зате в інших державах громадяни мали особисту свободу та права, можливість працювати, досягати успіхів, прославляючи і укріплюючи позиції своєї держави в світі. Ще більше значення Я. Богдан відводив внутрішній духовній міцності та здоров'ю українського народу. Він помітив, що в неволі народ може дичавіти, впадати в зневіру. Після життя в СРСР у багатьох людей складалось враження, що всі держави такі ж самі і влада в них базується виключно на насильстві. Особливо негативний вплив на громадян мала система донощиків, яку насаджували радянські каральні органи, коли люди боялися говорити відверто, знаючи, що на них у будь-яку мить може донести хтось з найближчих сусідів. Богдан вважав, якщо держава не допомагає своїм громадянам, а лише знущається з них, то це – не для українців.

Ярослав Богдан був переконаний, що більшість українців у СРСР не змирилися зі своїм поневоленням становищем, і рано чи пізно повинні були порушити питання про відновлення своєї незалежності.

Він зазначав, що до цього штовхатиме злиденне становище робітників на підприємствах, селян у колгоспах та, зрештою, більшості громадян. Будучи членом ОУН, Я. Богдан не оминув нагадати програмні засади цієї політичної організації, наголосивши на тому, що їх реалізація повинна поліпшити становище українського народу. Але для того, щоб мати можливість змінити ситуацію, все одно слід було починати з державної незалежності.

Особливу вагу Я. Богдан приділив питанню, чому українцям слід обов'язково жити окремо від російського народу. Він вважав, що жити в одній державі з росіянами смертельно небезпечно, що і довели події української історії починаючи з 1654 р. По-перше, він вважав, що всі керівники царської Росії та СРСР – це були жорстокі, немилосердні криваві тирани й імперіалісти, які постійно загарбували чужі землі і поневолювали інші народи. Серед них не було жодного, хто не проводив би завойовницьку політику і не гнобив би навіть свій, російський народ. По-друге, він помітив, що російський народ сам дозволяв дуже легко, без серйозного спротиву своїм володарям робити з ним все, що забажається. У результаті, вважав він, всі правителі Росії поводитись з власним народом, як з худобою, обкрадали його і перетворювали на рабів. Зважаючи на таку національну вдачу, керівники Росії зробили власний народ зняряддям своєї завойовницької політики, а потерпати через це доводилось, в першу чергу, сусідам, у т. ч. і українцям.

У кінці брошури Богдан підсумував, що єдиним порятунком для українців мала стати власна держава. У ній, вважав автор, не могло б бути колгоспного та промислового рабства, не могло б бути голоду і примусових депортацій та русифікації, безмежної влади політичної поліції і т.п. Зрештою, в українців у власній державі з'явилась би можливість самим розподіляти національні багатства, а не підпорядковуватись вказівкам з Москви. Щодо загальнополітичного значення виникнення української держави, то Богдан вважав, що вона стала б запорукою миру та процвітання на сході Європи.

На слідстві Я. Богдан пригадав, що навесні 1950 р. брошура «Чому ми за УССД» була надрукована тиражем у 12 примірників у крайовому осередку пропаганди та розіслана підпільними зв'язками в низові ланки для тиражування. Також вона була перевидана кількома підпільними друкарнями, зокрема, в 1951 р. – друкарнею «ім. полк. Шелеста». Цікаво, що місцем видання брошури було позначено «Київ – Львів». Але, звісно, можливостей видавати книгу в столиці УРСР підпілля не мало. Насправді підпільна друкарня розташовувалась у горах на Калущині⁹⁹. Треба сказати, що члени ОУН часто підписували видання, начебто вони публікувалися в Києві, Львові чи інших великих містах. Місце видання, на їх думку, мало би

⁹⁹ ГДА СБУ. – Ф. 6. – Спр. 75196-ФП. – Арк. 128-129.

підвищувати статус книги та створювати уявлення про великі друкарські можливості підпілля.

Окрім суто політичних питань щодо поневоленого становища українського народу, Я. Богдан спробував розглянути і деякі інші, загальнокультурні питання.

Брошуру «Шевченко і Пушкін, два національні генії» (написана взимку 1949-1950 рр.) Я. Богдан підготував у відповідь на широко-масштабну агітаційну кампанію до 150-ти річчя з дня народження Пушкіна, всесоюзне відзначення якого ініціював уряд СРСР в 1949 р. Треба сказати, що в той час радянська влада друкувала твори О. Пушкіна мільйонними накладками, пропагуючи його як найвідомішого російського поета. Стаття Богдана була направлена на розгляд П. Федуна, який позитивно оцінив її зміст та запропонував дещо переробити і поширити в підпіллі. Однак автор не виконав вказівок П. Федуна і стаття була видана окремою брошурою в первісному вигляді¹⁰⁰.

На початку статті Я. Богдан зазначив, що, безперечно, О. Пушкін і Т. Шевченко – це два великих поети світового рівня. Для нього не було нічого дивного в тому, що росіяни, в першу чергу, поважають і шанують саме Пушкіна, а українці – Шевченка. Цими словами автор натякнув, що у кожного народу є свої улюблені поети, і взагалі-то не його справа аналізувати їх творчість. Отож, він би взагалі не порівнював творчість Пушкіна і Шевченка, коли б це не зачіпало політичних інтересів українців. Богдана турбувала політична ситуація в Україні, а саме проведення Москвою політики насильницької русифікації і переслідувань всіх громадян, які висловлювали антирадянські думки.

Ярослав Богдан вважав зовсім непотрібним нав'язування комуністичною владою О. Пушкіна як великого російського поета українському, литовському, латвійському, естонському та іншим народам, які насильно були приєднані до СРСР і у повоєнні роки не змирилися з поневоленням, а зуміли організувати збройний опір. Він не розумів, чого росіяни-більшовики нав'язували українцям святкування пушкінського ювілею, адже це була, на його думку, суто внутрішня російська справа. Особливо автор висловлював невдоволення тим, що твори Т. Шевченка негласно цензурували і дискримінували в царській Росії та СРСР, його ідеї спотворювались. Автор підкреслював, що більшовики хочуть в свідомості українців на місце Шевченка поставити Пушкіна та інших російських письменників, що він вважав неприпустимим. Автор проаналізував ключові факти з біографії Т. Шевченка і О. Пушкіна, порівнював їх не лише як письменників, але і як людей. Зазначив, що обидва поети жили приблизно в один час, в епоху двох російських царів – Олександра I та Миколи I. На його думку, Шевченко як людина стояв вище Пушкіна, і його політичні ідеї були більш революційні, прогресивні. При цьому він не

¹⁰⁰ ГДА СБУ. – Ф. 6. – Спр. 75196-ФП. – Арк. 132-133.

заперечував, що обидва поети розуміли необхідність проведення у Російській імперії змін. Вони висловлювали сміливі, як на той час, думки, і за це потрапили в опалу до царя Миколи I. Богдан відзначив, що життя Шевченка було більш тернистим, важчим, ніж у Пушкіна. Характер Шевченка загартувався в кріпацтві і на засланнях, причому цар Микола I 10 років забороняв йому писати і малювати. На думку Богдана, Пушкін, хоч і потрапляв за своє вільнодумство в опалу до того ж таки царя, та все ж протягом життя мав куди більш сприятливі умови для творчої праці. Також він проаналізував політичні погляди обох поетів і дійшов висновку, що Т. Шевченко постійно різко висловлювався проти царського режиму, поневолення народів і людини, чого не можна помітити в творах О. Пушкіна. До того ж і у «Заповіті», і у «Мені однаково...» Т. Шевченко завжди ставив на перше місце інтереси України і українців, а не власні заслуги. У цьому контексті Я. Богдану дуже не сподобався вірш О. Пушкіна «Пам'ятник» та рядок з нього: «Я памятник воздвиг себе нерукотворный...», який він вважав самохвалюванням. На його думку, поет міг би більше написати про існуючі проблеми російського народу, покритикувати царську владу, підтримати прагнення російських кріпаків до волі.

Найбільше невдоволення Я. Богдана викликала поема «Полтава» з вихваленням у ній перемоги царя Петра I над військами шведського короля Карла XII та Івана Мазепи в 1709 р. Її він вважав пропагандою російського імперіалізму і завойовницької політики Москви, вивалюванням донощиків Іскри та Кочубея. Таку позицію цілком можна зрозуміти, адже внаслідок Полтавської битви Петро I ще більше прив'язав українські землі до складу Російської імперії. Якщо для Пушкіна Полтавська битва була одним з найважливіших подій XVIII-го століття і великою перемогою російської зброї, то для Я. Богдана вона означала поразку гетьмана І. Мазепи та всього українського народу у боротьбі за незалежність.

Водночас Я. Богдан підкреслив майстерність і літературний хист О. Пушкіна, його непересічний поетичний дар. Він взагалі вважав, що російські письменники – від Пушкіна до Горького – дуже майстерно, просто геніально вміли розібратись у людських душах, передавати психологію людських стосунків. Саме цією майстерністю вони і приваблювали значну частину читачів. Однак Я. Богдан зазначив, що цим письменникам для поліпшення життя в Російській державі краще б було у своїх творах показати, що треба міняти в країні, по-суті – закликати народ до боротьби за краще майбутнє. На його думку, виходило так: російські царі насаджували свої порядки в державі, яка за рівнем розвитку значно відставала від найпрогресивніших країн світу, а російські письменники та поети, геніально змальовуючи характери людей, уникали гострих питань і не виконували своє суспільне призначення, не надавали росіянам духовних сил для боротьби з пануючим режимом.

Ярослав Богдан відзначив один з віршів О. Пушкіна – «Деревня» (1819 р.) з такими рядками: «Увижу ль, о друзья, народ не угнетенный и рабство, падшее по манию царя?». Радянська енциклопедія коментувала ці рядки так: «Поет гнівно говорить про рабство і сміло підносить питання про звільнення селян». На той час це були дійсно сміливі слова. Але Я. Богдан вважав, що ці слова недостатньо революційні, і поетові, як Т. Шевченкові, слід було написати прямі заклики до боротьби. Я. Богдан зазначав, що царська влада добровільно ніколи не пішла б проти своїх інтересів і не звільнила б селян. Селянам слід було ще дочекатись «милості царя» (кріпацтво відмінили лише в 1861 р., і то на особливих, вигідних панам умовах), а от автор вірша на заслання з Петербургу таки поїхав, і його щастя, що «милістю царя» він був відправлений на Південь, а не в Сибір.

Не сподобалось Я. Богдану те, що у драмі «Борис Годунов» Пушкін показав мовчазну покору російського народу своєму свавільному правителю. На його думку, цим Пушкін доводив, що Росії завжди була потрібна сильна влада і правителі-тирани. Автор зрозумів з поеми, що проста російська людина не сміла навіть думати про спротив вищій владі. Натомість Шевченко прямим текстом писав протилежне: «О люди! Люди небораки! Навіщо здались вам царі? Нашо здались вам псарі? Ви ж таки люди, не собаки!». Отож Богдан зробив висновок, що Шевченко закликав до боротьби з царизмом, а Пушкін вихвалював традиції сильної влади.

Особливу увагу Я. Богдан приділив порівнянню образу царя Петра I в творах О. Пушкіна і Т. Шевченка. Пушкін високо цінував цього царя та його внесок в розбудову російської держави, і у вірші «Мідний вершник» писав: «О, мощный властелин судьбы! Не так ли ты над самой бездной, на высоте уздой железной Россию поднял на дыбы». Зате для Шевченка пам'ятник Петру I в Петербурзі був символом поневолення народів і пам'ятником російському імперіалізму: «А він руку простягає, мов світ увесь хоче загарбати». Така різниця у поглядах не виглядає дивною, адже Пушкін був росіянином і пишався наслідками правління царя Петра I, який укріпив Росію, побудував Петербург, виграв Північну війну. Натомість Шевченко був українцем і для нього, очевидно, епоха правління цього царя асоціювалась з «уздою железной»: поневолення українського народу, заборонаю друкувати книги рідною мовою, засланням селян на примусові роботи вглиб Росії тощо. Взагалі у Шевченка вистачало творів, які закликали українців до боротьби. Серед них, у першу чергу, Я. Богдан відзначив «Кобзар», назвавши його величним епосом поневоленої і воюючої нації.

Богдану сподобалась книга О. Пушкіна «Капітанська донька», де згадувалось про повстання О. Пугачова. Він назвав її «найздоровішим твором» Пушкіна. Та все ж у підсумку він зазначив, що твори Пушкіна штучно рекламувались та захвалювались російською царською та

радянською владою, а твори Шевченка самостійно знайшли визнання в українців. Не оминув він того факту, що ще у дев'ятнадцятому столітті практично в кожній українській селянській хаті був портрет Кобзаря та його твори. Вірші Шевченка прості люди масово вчили напам'ять, чим довго не міг похвалитись Пушкін, відомий у той час лише серед вищих прошарків російського суспільства. Також Я. Богдан вважав, що для українців твори Шевченка важливі і вчать набагато більше, ніж твори Пушкіна – для пересічних росіян, і в майбутньому його творчість залишиться чужою для українського народу та не допоможе російському народові в боротьбі за його права. Врешті Ярослав Богдан залишив читачеві вирішувати все на свій розсуд, і в кінці написав: «А втім, читайте твори обох поетів, вивчайте їх життя. Тоді самі переконаєтеся, кого треба і кого можна більше цінити».

Одним з наступних видань, які підготував Я. Богдан, були «Вказівки в справі ідейно-політичної праці з наддніпрянцями» (підписані псевдонімом «Всеволод Рамзенко», датовані березнем 1950 р.). Слідчих МДБ дуже цікавило, чому він взявся за цю тему, адже сам він ніколи не був на Наддніпрянщині. На це запитання Я. Богдан пояснив, що брошура була написана ним за вказівкою керівника Карпатського крайового проводу ОУН С. Слободяна – «Єфрема», який вручив йому свій конспект на цю тему. Скоріше за все, в конспекті були вміщені вказівки керівництва ОУН щодо реалізації програми «Орлик» (поширення діяльності підпілля на схід України)¹⁰¹. Про цю програму не раз згадували у своїх вказівках керівники українського визвольного руху Р. Шухевич, В. Кук, Р. Кравчук та інші. Виконуючи розпорядження, Я. Богдан більш детально опрацював ці вказівки і виклав їх у вигляді окремої інструкції¹⁰².

Ярослав Богдан підкреслював, що одним з головних завдань ОУН було передати якомога більшій кількості українців національно-визвольні ідеї підпілля. Але в Радянському Союзі це зробити було непросто, адже всіх інакодумців переслідували. Тому в інструкціях було детально роз'яснено, як слід організувати роботу. Цим повинні були займатися районні референтури пропаганди. Керівник РРП повинен був укладати плани роботи; підбирати підпільників, здатних зустрічатись і розмовляти з наддніпрянцями; вести облік проведеної роботи; відзначати статистику роботи, звертати увагу на успіхи та невдачі; регулярно звітувати про роботу своїм провідникам. Особлива

¹⁰¹ Програма «Орлик» (інша назва – «Харків») була розроблена провідниками ОУН в середині 1940-х рр. Вона передбачала поступове поширення діяльності визвольного руху на територію Центральних, Південних та Східних областей України. Протягом 1945-55 рр. в різних областях України було створено багато підпільних організацій, більшість з яких були згодом виявлені та знищені.

¹⁰² ГДА СБУ. – Ф. 6. – Спр. 75196-ФП. – Арк. 186-187.

увага в цій роботі приділялася підбору людей, здатних донести ідеї українського визвольного руху до наддніпрянців. Головним було визначити, чи може людина зорієнтувати слухачів у програмі ОУН, розповісти про ситуацію в Україні і політику ВКП(б), відповісти на питання. Богдан вважав, що найкраще агітаторові допомагатиме вроджена інтелігентність, життєва мудрість, дружність, тактовність.

Особливу увагу в інструкціях приділено тому, як слід проводити першу зустріч з наддніпрянцями; як дотримуватися максимальної обережності та конспірації; які теми слід обговорювати в першу чергу. Богдан вважав, що перша зустріч часто важить дуже багато і вирішує хід подальших взаємин між людьми. Головним завданням першої зустрічі Богдан вважав показати, що ОУН – це політичний рух, що підпільники є борцями за ідею, за визволення і відновлення державності українського народу. Одним з ключових завдань було продемонструвати на конкретних прикладах поневолене становище українців у СРСР, роз'яснити злочинність сталінської політики. Оскільки перша зустріч могла бути й останньою, то Я. Богдан пропонував максимально повно донести слухачеві інформацію про діяльність українського визвольного руху, його цілі та ідеї. Після розмови обов'язково пропонувалося залишити слухачам що-небудь з друкованих видань підпілля.

Якщо ж ситуація дозволяла проводити зустрічі з наддніпрянцями регулярно, то Я. Богдан пропонував підпільникам укладати план подальших розмов, і старанно готуватися до кожної зустрічі. Він вказав підпільні видання, які обов'язково слід використовувати, зокрема, твори П. Федуна, О. Дяківа та інших підпільних авторів, у яких детально розкривалося поневолене становище України в СРСР. Розмови слід було проводити систематично, і бажано, щоб відповіді на питання наддніпрянців давалися чіткі і зрозумілі, адже у випадку нечітких відповідей одного підпільника могла постраждати репутація всієї Організації. Богдан вважав, що підпільники мали цінувати свій робочий час. Тому пропонував, щоб зустрічі з одним наддніпрянцем завжди проводив один і той же підпільник, аби не було зайвих розмов і пояснень.

Щодо поширення підпільної літератури серед наддніпрянців, то Я. Богдан вважав, що слід передавати літературу залежно від того, до якого середовища належить людина. Всім, хто мав середню освіту і вище він пропонував давати для читання Програмі постанови Третього Надзвичайного Великого Збору ОУН за серпень 1943 р., брошури «Упир фашизму», «Колоніальна політика», «Шовіністичне запаморочення і русифікаційна гарячка». Вчителям пропонував давати «Слово до вчителів», видане Проводом ОУН в 1947 р. Молоді пропонував давати читати журнал «На зміну», всі видання і листівки до молоді. Відповідна література видавалася підпіллям також для селян та робітників, інтелігенції. Найкращим коротким поясненням

завдань ОУН Я. Богдан вважав брошуру «Хто такі бандерівці та за що вони борються», яку пропонував давати читати всім у першу чергу. Наддніпрянець після прочитання міг поширити видання ОУН своїм знайомим, або ж повернути на зустрічі підпільникам.

Ярослав Богдан акцентував увагу на тому, що при зустрічах слід суворо дотримуватись принципів конспірації. При цьому необхідно було не лише законспірувати перед органами влади сам факт зустрічей з наддніпрянцями, але й всі сліди роботи підпільників, щоб уникнути переслідування з боку МДБ. Найкращим варіантом була б тісна співпраця підпільника з наддніпрянцями і взаємне розуміння, що безпека має стояти на першому місці, а тому не слід говорити зайвого та варто поводитись дуже пильно.

Одним з головних завдань підпільників, які зустрічались з наддніпрянцями, було в розмовах дізнатись якомога більше про життя українців з Центральної, Південної та Східної України. Йшлося не лише про зав'язування контактів на майбутнє, але й про вивчення характеру і ментальності людей, ступеню їх національної свідомості. В результаті розмов могла виникнути духовна та ідейна близькість підпільника і наддніпрянця, базована на спільних проблемах цілого українського народу. Автор писав, що тим наддніпрянцям, щодо яких немає сумнівів, слід поступово давати доручення. Вони могли бути різними: вчителям – додавати на уроках дітям правдиву інформацію про ситуацію в Україні; робітникам чи селянам – вчиняти за місцем роботи приховані саботажні акції проти радянської влади тощо.

Одним з важливих завдань підпілля вважало згуртувати навколо себе українців, які не підтримували політику Кремля, і за їх допомогою намагатися вчиняти прихований спротив державній адміністрації на Наддніпрянщині. Сам факт прихованого громадського спротиву міг би примусити вдумливих людей задуматись над долею України в СРСР. Все це могло би дати наслідки в майбутньому (що згодом і сталося). Автор вважав, що наддніпрянці могли передавати ідеї підпілля своїм знайомим та родичам. Згодом їм можна було доручити передачі літератури, при цьому детально продумати всі подробиці, щоб література не потрапила до співробітників МДБ.

У брошурі Я. Богдан писав про необхідність долучення до роботи з наддніпрянцями не лише підпільників, але й їх прихильників – місцевих мешканців, яким легше нав'язати контакт з людьми через побутові розмови на ринку чи в магазині. Тобто слід було використовувати всі можливості для зав'язування знайомств. У окремому розділі автор написав про правила звітування. Він вважав, що слід було нотувати план розмов, найважливіші подробиці зустрічей, вести список переданої літератури, список проблемних питань, які виникли під час розмов тощо. Ні в якому разі не варто було писати у записник справжні прізвища людей, з якими велись розмови, та інші подробиці,

які могли б допомогти радянським каральним органам відшукати підпільників і зв'язаних з ними наддніпрянців.

На допиті 16 липня 1952 р. Я. Богдан повідомив, що знав про намагання підпілля ОУН в 1946-1947 рр. активізувати діяльність на сході України, бачив відповідні згадки у інструкціях підпілля. Самі підпільники їх називали «обличчям до Сходу». Підпілля засилаю своїх людей у Східні, Центральні та Південні області УРСР, щоб вони могли закріпитись серед місцевого населення і збудували укриття, своєрідні законспіровані перевалочні пункти. Зокрема, в 1951 р. Я. Косарчин давав доручення перебазуватись на схід України Турківському надрайонному провіднику ОУН А. Гирчину – «Гомону», який мав намір базуватися десь на стику тогочасних Київської, Вінницької та Одеської областей.

З наведеного вище видно, що український визвольний рух намагався поширити свою діяльність на територію Наддніпрянщини, а Ярослав Богдан був одним з тих керівників підпілля, які брали участь у плануванні та реалізації цієї роботи.

У квітні 1950 р. Я. Богдан за дорученням С. Слободяна написав листівку «Українці Закарпаття». Після завершення роботи з текстом Я. Богдан віддав листівку С. Слободяну, а той розіслав її в усі підпорядковані йому окружні проводи ОУН для тиражування. На початку серпня 1950 р. Я. Богдан мав зустріч з В. Фрайтом – «Жаром», і той вручив йому надрукований варіант листівки. З цього автор зробив висновок, що в Дрогобиччині її надрукували в типографії¹⁰³.

У 1950 р. була надрукована брошура Я. Богдана «Геть московсько-більшевицьке колгоспне кріпацтво з України». У ній він порівнює колгоспну систему, яка діяла в СРСР, з кріпацтвом в царській Росії. Він констатував, що для більшовиків колгоспна система була дуже вигідною, адже без прив'язання селян, як дешевої сили, до постійного місця праці, їм було б набагато важче контролювати ситуацію в селах, де вони ніколи не мали серйозної підтримки. Богдан Я. В. порушує питання, чого ж комуністична влада з такою завзятістю насаджувала колгоспну систему в усьому СРСР? І тут же дає відповідь: бо без колективізації не можна було б втримати владу в країні, провести індустріалізацію і реалізацію п'ятирічних господарських планів. Опір народів СРСР комуністична влада придушила за допомогою насильницької колективізації на селі та жорсткого контролю за життям робітників, міщан і інтелігенції, запровадженого під час індустріалізації 1928-1932 рр.

Богдан зазначив, що від колективізації більшовики мали вигоди як в цілому СРСР, так і в окремо взятій Україні. В усьому СРСР комуністична партія і підпорядкований їй уряд мали можливість забрати від колективізованих селях стільки врожаю, скільки їм хотілося. Адже селянин не міг вільно працювати в своєму господарстві, і вимушений був за безцінок працювати на державу. У випадку виникнення селян-

¹⁰³ ГДА СБУ. – Ф. 6. – Спр. 75196-ФП. – Арк. 148-149.

ського спротиву державній машині було набагато легше впоратись з колгоспниками, які контролювались адміністрацією, аніж з вільними селянами. В Україні за допомогою колгоспів більшовики вирішили питання придушення прагнення українців до державної незалежності, носієм якого були, в першу чергу, селяни (на той час вони складали більшість населення України).

Витоки радянських колгоспів Я. Богдан вбачав у кріпосній системі царської Росії. Він проаналізував історію російської держави та життя в ній селянства і дійшов висновку, що ще із середньовіччя і аж до 1861 р. російські правителі намагались тримати селян у покорі. Лише так вони могли утримати централізовану владу на великих територіях. Знищення кріпацтва і панщини та потужний промисловий розвиток Російської імперії в кінці XIX – на початку XX століття призвів до зростання свідомості селян та робітників, що згодом вилилось у масові антидержавні протести, а потім в і революції 1905 р. та 1917 р. Влада не здатна була керувати по-новому, а населення не хотіло жити по-старому. Російська імперія розпалася і внаслідок не надто успішного для неї ходу Першої світової війни, і під тиском невдоволених громадян. Поневолені народи отримали шанс розбудовувати свої національні держави.

На думку Я. Богдана, більшовики, які прийшли до влади в Росії в кінці 1917 р., вирішили повернути всі менші народи під свою владу, опершись на російський народ. У випадку з Естонією, Польщею, Фінляндією та іншими народами вони не змогли здійснити свої плани у 1918-1921 рр., а от у випадку з Україною – вдалося. Далі була політика «військового комунізму», терор проти всіх верств населення, які не підтримували більшовиків. Після невеликої паузи «нової економічної політики» відбулося повне прив'язання селян до колгоспів, а робітників – до заводів, немов кріпаків. Автор вважав, що це було ніщо інше, як нова форма кріпацтва, під новими, вже комуністичними, лозунгами.

Ярослав Богдан досить детально зупинився на історії селянства, порівняв життя селян в добу середньовіччя в Західній Європі, період Київської Русі, Галицько-Волинського князівства, добу козацтва. Він дійшов висновку, що українському селянству найкраще жилося тоді, коли влада на території України була в руках українців, а не чужинців. У своїй праці автор навіть порівняльну статистику врожайності в СРСР, США і західноєвропейських країнах. Цифри він очевидно почув у закордонних радіопередачах та порівняв з офіційними звітами, що друкувались у радянській пресі. Статистика свідчила, що ефективність сільського господарства значно вище там, де не було колгоспів.

У кінці брошури Я. Богдан зробив цілком логічний висновок, що добробут селян можливий лише тоді, коли не буде ні більшовиків, ні їхніх колгоспів. Тому він пропонував українцям зібрати всі свої сили і якнайскоріше відірватись від СРСР. Адже лише у власній державі

селяни могли отримати волю та можливість для повноцінної праці і забезпечення достойного рівня життя.

У 1950 р. у підпільних друкарнях було надруковано брошуру Я. Богдана «Вільний громадянин чи безправний раб». Цією брошурою автор відреагував на слова відомої в СРСР пісні «я другой такой страны не знаю, где так вольно дышет человек». Насправді ж більшості громадян СРСР жилося зовсім не солодко. Він вважав, що вся державна система в СРСР була наскрізь брехлива. На папері, за Конституцією громадяни мали ледь чи не всі права: і вільно висловлювати думки, і критикувати владу, і право на відпочинок та достойну працю і т. п. Але в реальному житті всіх, хто йшов проти рішень радянської влади переслідували каральні органи НКВС–НКДБ–МДБ. Радянські тюрми та концтабори були переповнені тими, хто мав сміливість критикувати владу, або кого лише запідозрили в подібних намірах. Кожна республіка, у т.ч. УРСР, мала формальне право на вихід з СРСР, але на практиці це було неможливо. Рівень життя був низьким, хоча влада підкреслювала, що він весь час зростає. Фальшиві наскрізь поняття «дружба народів СРСР», «братня допомога», «друг і вчитель Й. Сталін» тощо звучали на кожному кроці.

Ярослав Богдан вважав, що не всі громадяни СРСР були рабами, лише ті, що не противляться і не намагаються бодай усвідомити суті більшовицької політики. У той час, коли інші держави світу рухалися до більш справедливих порядків, у СРСР навпаки влада намагалася за будь-яку ціну не допустити проявів інакодумства громадян. Автор проаналізував поняття «раб», уважно вивчив книгу «нариси економіки дореволюційних формацій» професора К. Островітіянова. Він порівнював рабовласницький лад 2-3 тисячолітньої давнини з порядками, існуючими в СРСР. На його думку, в дечому радянська влада перевершила рабовласників, дозволивши своїм каральним органам полювати на всіх опозиційно налаштованих громадян, засудивши мільйони людей до смерті та тривалих строків ув'язнення в концтаборах, запроторивши робітників на заводи з суворим режимом і селян у колгоспне рабство. Діяли суворі покарання за порушення трудової дисципліни. Згадав Богдан про масові депортації калмиків, чеченців, інгушів, кримських татар і українців, яких сотнями тисяч відправляли з їх земель на заслання вглиб СРСР. Не оминув масових примусових робіт на будівництві. Звідси він зробив висновок, що людей у СРСР вбивають і репресують навіть не як худобу чи рабів, а як мух.

Автор оперуючи цифрами з радянської преси і закордонних радіопередач, доводив, що становище радянських робітників, селян та інтелігенції, є найгіршим в Європі. Він навів чимало конкретних прикладів, які демонстрували, що в СРСР панує система, яка не забезпечує потреби людей, а навпаки – обкрадає і принижує їх гідність, перетворюючи на рабів. Окремо відзначив, що правове забезпечення

працюючих громадян, винагорода за їх працю і зарплати в західних країнах набагато вищі, ніж в СРСР. Порівнявши всі факти, автор стверджував: з якого боку не підходити, а правда виглядала так, що більшість працюючих людей у СРСР є безправними, вони не можуть себе почувати ні вільними громадянами, ні повноцінними людьми, постійно живучи в остраху перед владою і в малозабезпеченості.

У підсумку Я. Богдан зазначив, що безкінечно радянська окупація тривати не може, адже боротьба населення проти більшовицької влади ніколи не припинялась. А тому, констатував він, рано чи пізно СРСР розпадеться, і люди отримають можливість змінити своє життя. Автор закликав до боротьби не лише українців, але й російський народ, який був найбільшим у СРСР, отже, ніс найбільшу відповідальність за стан справ у державі. Це було тим більше актуально, що в РРФСР також жилося непросто. Автор завершив брошуру такими словами: «нині світ з великими очима і подивом дивиться на ту незламну силу, яку світ називає українським націоналізмом, і яка є нічим іншим, як найсильнішою любов'ю до волі і найсильнішою в світі ненавистю до рабства».

Плідним для творчості Я. Богдана стала зима 1950-51 рр. Саме тоді, перебуваючи в бункері, він написав кілька своїх брошур. Однією з них стала книга «Будь гордий і не встидайся українче, як тебе називають націоналістом». Рукопис цієї праці він спалив, розмноживши її протягом зими на друкарській машинці тиражем 10-12 примірників. У цій праці автор зазначав, що український націоналізм – це прогресивне явище, а не злочинне чи реакційне, як писала радянська преса. Він доводив, що Україні слід відділитися від Росії, оскільки московські керівники закріпачили український народ. Я. Богдан наголошував, що в царській Росії вся російська нація – цар, поміщики, торговці, і навіть прогресивні діячі, такі як Герцен або Горький – всі були раді поневоленому становищу українців. Те ж саме автор написав і про діяльність більшовицької партії після 1917 р. Кінцевою метою статті Я. Богдан вважав довести читачеві необхідність відновлення незалежності України, її виходу зі складу СРСР, у т. ч. за допомогою збройного повстання. Богдан навіть зазначив, що він не був проти федерації України з іншими народами СРСР, окрім Росії¹⁰⁴.

З точки зору сучасної людини можна було б подискутувати з деякими думками Я. Богдана, адже добре відомо, що той же Т. Шевченко зобов'язаний своїм викупом з кріпацтва саме представникам російської інтелігенції, зокрема художнику К. Брюллову та поету А. Жуковському. Але у Я. Богдана, мабуть, була своя логіка: він жив у час, коли Україна була складовою частиною СРСР, і коли тотальна русифікація і нав'язування радянського стилю життя дуже дратували і громадян, і підпільників. Мабуть саме тому у його працях критикуються всі нові порядки, що нав'язувалися з Москви: і радянські, і російські.

¹⁰⁴ ГДА СБУ. – Ф. 6. – Спр. 75196-ФП. – Арк. 130-131.

У листопаді 1950 р. Ярослав Богдан написав та надрукував на друкарській машинці брошуру «Що таке нинішній большевицький сталінський соціалізм?». Тема брошури була ним обрана особисто, і він планував після написання направити текст на розгляд П. Федуну. Він писав, що побудований більшовиками соціалізм органічно походить з характеру російської нації, що він є прирівняним до робото-власницької системи, особливо в сільському господарстві. Він вважав, що між більшовицьким соціалізмом ХХ століття та російським кріпацтвом ХІХ століття немає суттєвої різниці. Окремо зазначив, що в СРСР немає свободи думки і демократії, і що в концтаборах та виселенні знаходиться 15-20 мільйонів громадян. При написанні книги Я. Богдан використовував інформацію, отриману з радіопередач «Голосу Америки»¹⁰⁵.

Взимку 1950-51 рр. Я. Богдан за власною ініціативою написав статтю «Нема і не буде колонії, як Україна під москалями-більшовиками». Він сам надрукував дванадцять її примірників і з дозволу Ярослава Косарчина розіслав у Самбірський, Дрогобицький та Турківський надрайони та Підбузький район ОУН. Референт пропаганди Дрогобицького надрайонного проводу ОУН «Камінь» отримав вказівку від Я. Богдана та Я. Косарчина надрукувати 200 примірників цієї брошури в технічній ланці надрайону¹⁰⁶.

У цій статті Я. Богдан відзначав, що Україна в складі СРСР не є рівноправною республікою, а лише колонією, яка повністю безправна та експлуатується. Привів порівняння з іншими колоніями в світі в минулі століття та в сучасності, і підкреслив, що становище України найбільш безправне. Виходом із ситуації Я. Богдан вважав відновлення незалежності України і закликав знищувати радянських керівників та комуністичний партійний актив¹⁰⁷.

У період з червня 1950 р. до січня 1951 р. Богдан слухав багато радіопередач «Бі-Бі-Сі» та «Голосу Америки», читав офіційну радянську пресу, робив різні замітки та обмірковував почуте і прочитане. У результаті роздумів він підготував брошуру «Як розуміти нинішнє міжнародне становище». У цій книзі Я. Богдан називав Росію імперіалістичною державою, а всі радянські республіки – її колоніями. Також він обґрунтовував думку, що Москва пригноблює та експлуатує інші народи СРСР. Автор доводив, що в СРСР відсутня демократія, що всі державні питання вирішує політбюро ЦК ВКП(б), а не народи СРСР. Також він вважав, що СРСР проводить агресивну зовнішню політику на світовій арені. Він писав, що в перспективі зіткнення (можливо, навіть Третя світова війна) між СРСР та капіталістичними державами неминуче, у результаті чого СРСР розвалиться на незалежні націо-

¹⁰⁵ ГДА СБУ. – Ф. 6. – Спр. 75196-ФП. – Арк. 134.

¹⁰⁶ ГДА СБУ. – Ф. 6. – Спр. 75196-ФП. – Арк. 131.

¹⁰⁷ ГДА СБУ. – Ф. 6. – Спр. 75196-ФП. – Арк. 131-132.

нальні держави, однією з яких буде Україна. Богдан вважав, що українцям слід боятись перемоги у світі радянського імперіалізму, а американського імперіалізму боятися не слід, навіть якби вони завоювали би весь світ, оскільки з ним легше боротись, чим з росіянами. Після написання брошури Ярослав Богдан хотів направити її П. Федуну, але не зумів, оскільки зв'язку з ним на той час не було. Брошура була вилучена у Я. Богдана у бункері після його арешту¹⁰⁸.

Отже, Ярослав Богдан на 40 років вперед передбачив розпад СРСР. Єдине, у чому він помилився – Радянський Союз розпався на окремі держави не внаслідок збройного зіткнення з країнами Заходу, а внаслідок загальних змін ситуації в світі, неминучих внутрішніх центробіжних процесів, відставання в економічному розвитку тощо.

Взимку 1950-1951 рр. Я. Богдан підготував і надрукував на машинці ще одну брошуру під назвою «Чим воює більшовицька пропаганда», яку планував навесні поширити серед підпільників і населення. У ній він намагався довести, що більшовики у своїй пропаганді користуються брехливими методами і обманом, і що радянська культура в порівнянні зі світовою та західноєвропейською знаходиться на дуже низькому рівні і є неповноцінною.

Під час допитів в УМДБ по Дрогобицькій області слідчий майор Шевчук запитав у Я. Богдана, чого ж він так «оббріхував» радянську культуру та пропаганду. Він заперечував, що написане ним – неправда. У брошурі намагався довести читачам на конкретних прикладах брехливість тверджень радянської пропаганди. Зокрема, автор заперечував:

- що СРСР є оплотом свободи та незалежності всіх народів світу;
- що політичні діячі капіталістичних країн, крім комуністів, є зрадниками своїх народів та блюдолизами Уолл-стріту;
- що СРСР захищає державний суверенітет всіх великих та малих держав;
- що громадяни та народи СРСР не хочуть війни;
- що громадяни СРСР не жалкували сил для виконання планів Четвертої п'ятирічки;
- що південні корейці напали на північних і були агресорами тощо.

Слідчий Шевчук зазначив, що з такими твердженнями, викладеними у брошурі, Я. Богдан фактично приєднувався до, як це тоді називалося в СРСР, «антирадянської пропаганди західноєвропейських та американських імперіалістів». На це Я. Богдан відповів, що це були його особисті погляди, хоча і не відкидав впливу на їх формування закордонних радіопередач¹⁰⁹.

Подальший хід світової історії повністю підтвердив правоту поглядів Я. Богдана. Як не намагалася радянська пропаганда переконати

¹⁰⁸ ГДА СБУ. – Ф. 6. – Спр. 75196-ФП. – Арк. 133-134.

¹⁰⁹ ГДА СБУ. – Ф. 6. – Спр. 75196-ФП. – Арк. 141-142.

весь світ у могутності Радянського Союзу, а в житті відбувалось зовсім інакше. Саме тому СРСР в 1991 р. припинив своє існування.

Ярослав Богдан розповів слідчим, що взимку 1950-1951 рр. підготував і надрукував на машинці брошуру «Большевицьке колгоспне рабство»¹¹⁰. У чомусь ця праця перегукується з іншим відомим підпільним твором на цю тему – книгою керівника ОУН В. Кука «Колгоспне рабство», виданою в 1952 р.¹¹¹ Після завершення робота була направлена П. Федуну, який уважно її вивчив, схвалив у цілому, але дав розпорядження зосередитись на розгляді колгоспного ладу в СРСР і Україні, викинути з тексту розділ про кріпосний лад у царській Росії та внести інші дрібні правки. Відповідно до цих вказівок Я. Богдан вніс до тексту певні зміни і протягом 1950-51 рр. надрукував брошуру в кількості 10 примірників та передав їх для подальшого тиражування в нижчі організаційні ланки.

Богдан небезпідставно вважав, що колгоспи, які насильно створювались в Україні радянською владою, не могли привести до процвітання українського селянства. Він відстоював думку, що селянин повинен працювати на власній землі, і тоді його праця принесе найкращі результати. Колгоспна система на плодючих чорноземах України не могла бути ефективною, адже її основною метою було не забезпечення процвітання селян, а використання дешевої робочої сили в інтересах держави. Варто нагадати, що чимало колгоспників у СРСР були, як кріпаки, прив'язані до своїх колгоспів і навіть не мали права виїзду в міста, що було небаченою дикістю в середині ХХ століття.

Як і багатьох підпільників, Я. Богдана цікавила історія створення російської держави і СРСР. У підпіллі навіть існував навчальний курс, який називався «советознання». В ньому йшлося про історію виникнення СРСР та існуючі в ньому порядки. Передбачалося, що підпільники повинні знати, з якою державою вони борються. Взимку 1950-1951 рр. він підготував і надрукував на машинці брошуру «Звідки бралася і береться розбійницька імперіалістична завоюницька сила Москви». Її він підписав псевдонімом «Вадим Радич»¹¹². У брошурі було проаналізовано хід «збирання руських земель», починаючи з Московського князівства і закінчуючи Російською імперією та СРСР. Автор вважав, що від завоюницької політики Москви постраждало

¹¹⁰ ГДА СБУ. – Ф. 6. – Спр. 75196-ФП. – Арк. 142. (Ця праця названа слідчим у протоколі допиту Я. Богдана саме так – «Большевицьке колгоспне рабство». Однак не виключено, що слідчий записав назву зі слів Богдана так, як йому захотілося, а насправді малася на увазі вже згадана вище брошура 1950 р. «Геть московсько-большевицьке колгоспне кріпацтво з України»). Отже, ці дві брошури могли насправді бути одним і тим же, або ж варіаціями на одну і ту ж тему.

¹¹¹ Див. перевидання цієї книги: Кук В. Колгоспне рабство. – Львів, 2005. – 264 с.

¹¹² ГДА СБУ. – Ф. 6. – Спр. 75196-ФП. – Арк. 142.

чимало малих народів, яких насильно включили до складу Російської імперії, у т. ч. і українці. Єдиним виходом українців, на думку автора, було за будь-яких обставин боротися і відстоювати власну державність. Взимку 1950-1951 рр. Я. Богдан підготував зауваження до видань Головного осередку пропаганди (ГОСП) ОУН, які підписав «член ОУН»¹¹³. На жаль, про їх детальний зміст інформації поки що виявити не вдалося.

Щодо причин підготовки цієї праці на допитах Ярослава Богдана зазначав, що кожен керівник підпілля повинен був збирати та систематизувати свій архів пропагандистської літератури, а також різну літературу для підготовки підпільних видань. Він використовував зібраний ним архів для підготовки своїх наступних праць. Також він не оминув можливості висловити свою точку зору на вже видані підпіллям книги, щоб у майбутньому врахувати помічені недоліки¹¹⁴.

Вже перебуваючи на Дрогобиччині, Я. Богдан брав участь у редагуванні місцевих листівок. Наприклад, навесні 1951 р. Дрогобицький надрайонний провідник «Камінь» написав листівку про ліквідацію кордонів на р. Збруч (у тексті рос. «Долой кордоны Збруча»), яку передав Я. Богдану для перегляду і подальшого тиражування¹¹⁵. Про інші листівки, які він редагував у різні роки, Я. Богдан на слідстві промовчав. Але думається, це був далеко не поодинокий випадок.

За свідченнями Ярослава Богдана та вцілілими його працями на сьогодні маємо наступну підсумкову інформацію про його публіцистичну діяльність:

Список праць Я. Богдана – «Всеволода Рамзенка»

Журнал «Шлях перемоги» Видавець – ВО УПА «Говерля» (в 1945 р.), осередок пропаганди Карпатського крайового проводу ОУН з 1946 р. (17 номерів ¹¹⁶ . Я.Богдан – член редколегії, автор)			
№	Назва статті (брошури)	Де була опублікована	Псевдонім Я. Богдана
1.	«Міжнародний огляд».	«Шлях перемоги», рік 1, ч. 3, 1 червня 1945 р.	«Всеволод Рамзенко»
2.	«Україна, «УССР» і конференція в Сан-Франциско»	«Шлях перемоги», рік 1, ч. 3, 1 червня 1945 р.	«В. Ярославич»
3.	«Ще одне «возз'єднання» (кілька слів правди про прилучення Закарпатської України до УССР)»	«Шлях перемоги», рік 1, ч. 6-7, 1 серпня 1945 р.	«В. Ярославич»
4.	«Демобілізаційний глум»	«Шлях перемоги», рік 1, ч. 6-7, 1 серпня 1945 р.	«Всеволод Рамзенко»
5.	«Закінчення і вислід конференції в Сан-Франциско»	«Шлях перемоги», рік 1, ч. 6-7, 1 серпня 1945 р.	«Б. Войнович»
6.	«Сталінська амнестія»	«Шлях перемоги», рік 1, ч. 6-7, 1 серпня 1945 р.	«В. Р»
7.	«Чи теж вітчизняна війна»	«Шлях перемоги», рік 1, ч. 8, 1945 р.	«Всеволод Рамзенко»

¹¹³ ГДА СБУ. – Ф. 6. – Спр. 75196-ФП. – Арк. 142.

¹¹⁴ ГДА СБУ. – Ф. 6. – Спр. 75196-ФП. – Арк. 148.

¹¹⁵ ГДА СБУ. – Ф. 6. – Спр. 75196-ФП. – Арк. 148.

¹¹⁶ О. Стасюк підрахувала, що в підпіллі вийшло 17 номерів цього журналу: №№ 1-11 – в 1945 р., №№ 12-16 – в 1946 р., № 17 в 1947 р. (див.: Стасюк О. Видавничо-пропагандивна діяльність ОУН... – С. 257).

8.	«Большевицька робота в Греції» + короткі політичні повідомлення	«Шлях перемоги», рік 1, ч. 8, 1945 р.	«Всеволод Рамзенко»
9.	«Тайна атомної бомби»	«Шлях перемоги», рік 1, ч. 9, жовтень 1945 р.	«Всеволод Рамзенко»
10.	«Далекий Схід – нове вогнище непорозуміння і конфліктів»	«Шлях перемоги», рік 1, ч. 9, жовтень 1945 р.	«В. Ярославич»
11.	«Міжнародний огляд»	«Шлях перемоги», рік 1, ч. 9, жовтень 1945 р.	«Всеволод Рамзенко»
12.	«Нехай вічна буде слава, що през шаблі маєм права...»	«Шлях перемоги», рік 1, ч. 10-11, листопад-грудень 1945 р.	«В. Ярославич»
13.	«Децо про «техніку» большевицьких виборів»	«Шлях перемоги», ч. 1 (12), 1946 р.	«Всеволод Рамзенко»
14.	«Новий мир в світлі чорноморського питан-я (Сталін звертає до політики царів)»	«Шлях перемоги», ч. 1 (12), 1946 р.	«В. Ярославич»
15.	«Скільки українського народу вимордували большевицькі кати»	«Шлях перемоги», ч. 1 (17), 1947 р.	«В. Ярославич»
16.	«Сталін і смерть»	«Шлях перемоги», ч. 1 (17), 1947 р.	«Всеволод Рамзенко»
Журнал «На зміну» Видавець – осередок пропаганди Карпатського крайового проводу ОУН (9 номерів ¹¹⁷ . Я. Богдан – член редколегії, автор)			
17.	«Нам шлях в майбутнє вкажуть Крути...»	Журнал «На зміну», № 1 за січень 1946 р.	«В. Ярославич»
18.	«Школа – фронт молоді»	Журнал «На зміну», № 3 за 1946 р.	«В. Ярославич»
19.	«Історія України в більшовицькій школі».	Журнал «На зміну», № 3 за 1946 р.	«Леонід Кожум'яка»
20.	«У свято героїв»	Журнал «На зміну», № 2 за 1947 р.	«М. Трипільський»
21.	«Як повинна ставитись українська молодь до большевицької школи»	Журнал «На зміну», № 2 за 1947 р., та № 1 за 1948 р.	«Вол. Рамзенко» «Всеволод Рамзенко»
22.	«Не революція, а заговор – проти революції»	Журнал «На зміну», № 5 за 1947 р.	«Всеволод Рамзенко»
23.	«У свято героїв»	Журнал «На зміну», № 1 за 1948 р.	«Я. Трипільський»
24.	«До 20-ти річчя ОУН»	Журнал «На зміну», № 6 за 1949 р.	-
25.	«За єдину, соборну душу українського народу»	Журнал «На зміну», № 6 за 1949 р.	«В. Ярославич»
26.	«Господарський визиск та грабунок України»	Журнал «На зміну», № 6 за 1949 р.	«Всеволод Рамзенко»
27.	«Найважливіші новини з підпільних видань»	Журнал «На зміну», № 6 за 1949 р.	«В. Р.»
Видання «Радіовісті» Видавець – осередок пропаганди Карпатського крайового проводу ОУН (Щонайменше 16 номерів ¹¹⁸ . Я. Богдан – ініціатор видання, редактор, автор)			
28.	«Радіовісті». Я. Богдан свідчив, що брав участь в підготовці приблизно 16 номерів.	Приблизно з листопада 1945 до січня 1946 р. і з березня до вересня 1947 р.	-

¹¹⁷ Я. Богдан брав участь в підготовці 8 номерів. Всього ж у підпіллі було видано 9 номерів журналу: №№ 1-3 – в 1946 р., №№ 4-5 – в 1947 р., № 6 – в 1948 р., № 7 – в 1949 р., № 8 – в 1950 р., № 9 – в 1951 р. Видання двох останніх номерів було здійснено, коли Я. Богдан вже був на Дрогобиччині, їх редагував М. Дяченко (Див.: Стасюк О. Видавничо-пропагандивна діяльність ОУН... – С. 249).

¹¹⁸ Треба сказати, що видання з подібною назвою готувались також провадами ОУН на Волині та на Буковині. Цілком можливо, що планувалося видавати їх на всій території, де діяло підпілля. Див.: Стасюк О. Видавничо-пропагандивна діяльність ОУН... – С. 253.

Журнал «Український робітник»			
Видавець – осередок пропаганди Карпатського крайового проводу ОУН (7 номерів ¹¹⁹ , 1946-1947 рр. Я. Богдан – член редколегії, автор)			
29.	«Чиєю власністю є фабрики, а кому вони належать в СРСР?»	«Український робітник», № 1 за 1946 р.	«В. Ярославич»
30.	«Нова п'ятирічка в імперіалістичних планах большевиків»	«Український робітник», № 2 за 1946 р.	«Леонід Кожум'яка»
31.	«Корінь лиха (з життя робітника)»	«Український робітник», № 2 за 1946 р.	«Богдан Ярославич»
32.	«Хто такі прості люди і чого від них хочять»	«Український робітник», № 2 за 1946 р.	«Всеволод Рамзенко»
Брошури і статті Я. Богдана, видані окремо			
33.	«Довкруги державного бюджету СРСР і УРСР на 1945 р.»	1945 р. Стаття.	«В. Ярославич»
34.	«Світ проти більшовизму»	1946-1947 рр. Брошура.	«Вадим Радич»
35.	«Чому ми за Самостійну Соборну Українську державу?».	Зима 1949 р. Брошура.	«Всеволод Рамзенко»
36.	«Шевченко і Пушкін, два національні генії»	Зима 1949-1950 рр. Брошура.	«Всеволод Рамзенко»
37.	«Вільний громадянин чи безправний раб»	1950 р. Брошура.	«Всеволод Рамзенко»
38.	«Геть московсько-большевицьке колгоспне кріпацтво з України»	1950 р. Брошура.	«Всеволод Рамзенко»
38.	«Будь гордий і не встидайся українче, як тебе називають націоналістом».	Взимку 1950-1951 рр. Брошура.	«Всеволод Рамзенко»
39.	«Що таке нищівний большевицький сталінський соціалізм?»	Взимку 1950-1951 рр. Брошура.	«Всеволод Рамзенко»
40.	«Нема і не буде колонії, як Україна під москалями-большевиками»	Взимку 1950-1951 рр. Брошура.	«Всеволод Рамзенко»
41.	«Як розуміти нинішнє міжнародне становище»	Взимку 1950-1951 рр. Брошура.	«Всеволод Рамзенко»
42.	«Чим воює більшовицька пропаганда»	Взимку 1950-1951 рр. Брошура.	«Всеволод Рамзенко»
43.	«Большевицьке колгоспне рабство».	Взимку 1950-1951 рр. Брошура.	«Всеволод Рамзенко»
44.	«Звідки бралася і береться розбійницька імперіалістична завойовницька сила Москви».	Взимку 1950-1951 рр. Брошура.	44.
45.	«Вказівки в справі ідейно-політичної праці з наддніпрянцями»	1950 р. Брошура.	45.
46.	«Що говорять в світі про Україну, українців і українські справи»	Брошура.	46.
47.	«Дещо про «техніку» большевицьких виборів»	1946 р. Брошура.	47.
Інше			
48.	«Українці Закарпаття».	Квітень 1950 р. Листівка.	48.
49.	Зауваження до видань Головного осередку пропаганди ОУН	Взимку 1950-1951 рр.	49.
50.	Робочі записи, рукописи статей, записники і інші матеріали, які були в останній кривці. Вилучені чекістами 19.10.1951 р.	1950-1951 рр. Знищені шляхом спалення в травні 1953 р.	50.

Зважаючи на те, що видання підпілля ОУН дійшли до наших днів лише частково, список укладено за виявленими на сьогодні працями і є неповним. Згодом його можуть доповнити інші праці Ярослава Богдана, якщо їх вдасться відшукати в архівах. Є ще декілька праць, даних про авторство яких поки немає, але є всі підстави вважати їх творами Я. Богдана. Наприклад, вцілів огляд «Закордонна політика

¹¹⁹ В підпіллі вийшло 7 номерів цього журналу: №№ 1-5 в 1946 р., та ще два наступних – в 1947 р. Я. Богдан свідчив, що брав участь в підготовці 4 номерів. Крім нього участь в підготовці видання брав О. Кочій (див.: Стасюк О. Видавничо-пропагандивна діяльність ОУН... – С. 256).

СРСР», вилучений чекістами в його бункері 19.10.1951 р.¹²⁰ Взагалі досить багато підпільних видань про міжнародні події не підписані, а стиль написання деяких з них наводить на думку, що їх автором міг бути саме Ярослав Богдан. Також він міг брати участь у підготовці різних видань осередку пропаганди Карпатського краю ОУН, наприклад, журналу «Пропагандист». Сподіваємося, наступні дослідники зацікавляться цією проблематикою і ці питання згодом знайдуть своє вирішення.

Підбиваючи підсумки, варто зазначити, що Я. Богдан був досить різнобічним публіцистом. Він писав про різні актуальні питання, не обмежуючись якоюсь однією вузькою тематикою. Як видно зі списку праць, він готував узагальнену інформацію про політичну і економічну ситуацію в світі з радіоповідомлень; статті для молоді; статті про стан робітників у СРСР; статті про життя колгоспників і селян в СРСР; статті про міжнародну ситуацію в світі; статті про внутрішню і зовнішню політику СРСР; статті про потреби та проблеми українського народу тощо. Але ключовим питанням, що порушувалося в його працях, завжди було відновлення незалежності Української держави.

В іншій державі та в інших умовах Ярослав Богдан міг би стати відомим журналістом, публікуватися у різних газетах. Його думки могли б впливати на громадську думку або і на політичні рішення. Однак йому судилося жити в таку епоху, коли основними читачами його праць були українські підпільники, співчуваюче їм населення, а ще – оперативники та слідчі радянських каральних органів.

Арешт 19.10.1951 р. Дрогобицька тюрма: слідство, суд та розстріл

Чекісти із середини 1940-х рр. уважно вивчали та систематизували вилучені під час антиповстанських акцій підпільні видання. Тому вони добре знали про підпільного автора «Всеволода Рамзенка». Його затримання було одним з головних завдань тогочасних Дрогобицького та Станіславського обласних управлінь НКВС–НКДБ–МДБ у 1944-1951 рр. Богдана Я. В. активно розшукували, але до осені 1951 р. ніяк не могли вийти на його слід. Лише влітку 1951 р. чекісти затримали кількох підпільників на Калущині і остаточно переконались, що він може переховуватись на Дрогобиччині. Судячи з усього, після поранення влітку 1951 р. В. Савчука – «Корнила» чекісти посилили свої заходи в районі сіл Новий Кропивник, Опака, Бистриця. Восени 1951 р. вони зуміли розшукати місцезнаходження бункера Я. Богдана.

19 жовтня 1951 року Ярослав Богдан був заарештований співробітниками Управління МДБ УРСР по Дрогобицькій області під час проведення чекістсько-військової операції. Він був затриманий у

¹²⁰ ГДА СБУ. – Ф. 13. – Спр. 376. – Т. 37. – Арк. 180-185.

підземному бункері в лісі біля хутора Лавки та села Новий Кропивник Дрогобицької (нині – Львівської) області. У цей день Богдан знаходився у бункері з В. Савчуком – «Корнилом», референтом пропаганди Підбузького районного проводу ОУН, який під час операції загинув. З акта затримання видно, що підпільники вчинили збройний спротив і стріляли по опергрупі, хоча згодом на слідстві Богдан стверджував, що особисто він не стріляв. Однак у це досить важко повірити. У Я. Богдана при затриманні було вилучено: автомат ППС № ДР 337 1943 р. випуску, пістолет «ТТ» № ЗК 589 1937 року випуску, три автоматні ріжки, 68 набоїв, одну друкарську машинку та значну кількість його особистих рукописів, записників та підпільної літератури. Весь опис вилученого майна складено співробітниками УМДБ по Дрогобицькій області лейтенантом Іпатовим, старшим лейтенантом Рудь, майором Вікторовим. Він займає в справі 11 аркушів¹²¹.

На слідстві Я. Богдан розповів, що автомат він отримав у травні 1947 р. від керівника Калуського окружного проводу ОУН П. Федюшка – «Готура», а пістолет – від Я. Косарчина – «Байрака» в липні 1950 р. взамін свого старого пістолету «Вальтер», яким був озброєний з грудня 1944 р. Але, за його словами, він не брав участі у боях з військами Червоної армії чи спеціальними загонами НКВС–НКДБ–МДБ¹²².

Інформація про те, чим займався Я. Богдан з 19 жовтня 1951 р. і до травня 1952 р., скупа й обмежена. Проте є всі підстави вважати, що в цей час чекісти намагалися не допустити розголошення інформації про його затримання та використати його для пошуку інших підпільників. Саме тому Я. Богдана не арештували одразу. Дослідник Ігор Марчук відшукав і оприлюднив записи начальника УМДБ по Дрогобицькій області полковника Стехова, де вказано, що «Рамзенко» був заарештований у жовтні 1951 р. та згодом використовувався для розшуку підпільників¹²³. Зрештою, така практика існувала у той час скрізь: чекісти намагалися схилити на свій бік всіх заарештованих оунівців, щоб з їхньою допомогою швидше знищити підпілля. Однак згодом виявилось, що Богдан не хотів співпрацювати з органами, про що відверто заявив чекістам.

Зважаючи на такий хід подій, 2-3 травня 1952 р. начальник УМДБ по Дрогобицькій області полковник Стехов та військовий прокурор військ МДБ по Дрогобицькій області полковник юстиції Латишев затвердили постанову на арешт Ярослава Богдана. Цю постанову підготував начальник відділення УМДБ по Дрогобицькій області майор Селіванов, з ним погодився начальник відділу 2-Н УМДБ по Дрогобицькій області майор Ліхоузов. У документі зазначалося, що Богдан з 1944 до 1951 р. перебував в підпіллі, мав власну зброю та

¹²¹ ГДА СБУ. – Ф. 6. – Спр. 75196-ФП. – Арк. 12-22, 23-24.

¹²² ГДА СБУ. – Ф. 6. – Спр. 75196-ФП. – Арк. 139-140.

¹²³ Марчук І. Досьє полковника Стехова... – С. 175-188.

брав активну участь у підготовці підпільної літератури, що друкувалася ОУН і поширювалася серед населення. У цій літературі він закликав до повалення радянської влади та створення самостійної Української держави. У постанові зазначено, що після арешту Я. Богдан «оперативно використовувався органами УМДБ по Дрогобицькій області, однак ніякої користі радянській владі не приніс, відмовився надавати сприяння органам МДБ у справі знищення підпільників, вів себе вороже та з викликом стосовно існуючого радянського державного устрою»¹²⁴.

Тоді ж Стехов і Латишев прийняли постанову згідно зі ст. 143 та 196 кримінально-процесуального кодексу УРСР щодо обрання міри запобігання для Я. Богдана – утримання під вартою у внутрішній тюрмі УМДБ по Дрогобицькій області. Саме в цій тюрмі Богдан перебував останній рік свого життя. 3 травня 1952 р. начальник УМДБ по Дрогобицькій області полковник Стехов підписав ордер № 6506 на арешт Я. Богдана. Того ж дня арешт був санкціонований військовою прокуратурою військ МДБ по Дрогобицькій області¹²⁵.

Під час арешту 15 травня 1952 р. співробітники УМДБ по Дрогобицькій області майор Селіванов та майор Павлов вилучили у Ярослава Богдана лише авторучку, олівець та безпечну бритву, бо більше в його власності нічого не було. Все майно його родини було конфісковане ще в 1944 р¹²⁶.

Після арешту начальник відділення слідчої частини УМДБ по Станіславській області майор Піскунов склав такий словесний портрет Я. Богдана: середнього зросту (165-170 см), фігура середня, плечі горизонтальні, шия коротка, волосся темно русаве, очі сірі, обличчя прямокутне, лоб високий, брови дугоподібні, ніс великий, рот великий, губи тонкі, підборіддя скошене, вуха великі. 29 жовтня 1952 р. Богдана сфотографували та зняли відбитки пальців¹²⁷.

23 травня 1952 р. начальник слідчого відділу УМДБ по Дрогобицькій області капітан Кучумов затвердив постанову про пред'явлення обвинувачення Ярославу Богдану, підготовлену заступником начальника слідчого відділу майором Шевчуком¹²⁸. Перелічивши підпільний шлях Я. Богдана з 1944 до 1951 р., Шевчук вважав за потрібне пред'явити обвинувачення за статтями 54-1 «а», 54-8 та 54-11 кримінального кодексу УРСР¹²⁹.

¹²⁴ ГДА СБУ. – Ф. 6. – Спр. 75196-ФП. – Арк. 3-4.

¹²⁵ ГДА СБУ. – Ф. 6. – Спр. 75196-ФП. – Арк. 5-6.

¹²⁶ ГДА СБУ. – Ф. 6. – Спр. 75196-ФП. – Арк. 11.

¹²⁷ ГДА СБУ. – Ф. 6. – Спр. 75196-ФП. – Арк. 8, 10.

¹²⁸ ГДА СБУ. – Ф. 6. – Спр. 75196-ФП. – Арк. 135.

¹²⁹ «Контрреволюційні злочини» в Кримінальному кодексі УСРР, затвердженому ЦВК УСРР 8 червня 1927 року, були передбачені переважно в одній 54-й статті кодексу з пунктами і підпунктами від 1 до 14-го. Більшість із затриманих учасників українського визвольного руху в 1944-1955 рр. були

Того ж дня заступник начальника слідчого відділу майор Шевчук та помічник воєнного прокурора військ МДБ Українського округу підполковник юстиції Морозов на допиті запитали Я. Богдана, чи визнає він себе винним у пред'явленому обвинуваченні. Допитуваний визнав, що він дійсно був членом ОУН, до якої вступив добровільно, мав власну зброю, займав у підпіллі відповідальні посади, готував до друку підпільні видання та власні твори, закликав до збройної боротьби проти радянської влади. Однак він відмовився визнати себе винним за ст. 54-1 «а», оскільки вважав, що його Батьківщиною є Україна, а їй він не зраджував. Шевчук та Морозов запитали, чого він не вважає боротьбу проти існуючого державного ладу зрадою Батьківщині. На це Я. Богдан відповів, що боротьбу проти політичного устрою всередині держави він не вважає зрадою Батьківщини¹³⁰.

Про що ж допитували Я. Богдана у тюрмі протягом травня-листопада 1952 р.? У першу чергу, у нього цікавились, як можна розшукати ще живих підпільників, з якими він раніше підтримував контакт, насамперед провідників – Я. Косарчина – «Байрака» та В. Цап'яка – «Потапа». Розпитували також про відомих підпільників, які або вже загинули або розшукувалися, таких як Ю. Матвіїв – «Недобитий» або С. Слободян – «Єфрем». Доволі значна увага слідчих була приділена творам, написаним у підпіллі Ярославом Богданом – цьому питанню присвячено кілька протоколів допитів. Саме з них і можемо дізнатись подробиці творчої діяльності Я. Богдана.

Ще одним питанням, яке цікавило слідчих, стали звернення «А» та звернення «Б» Української Головної Визвольної Ради. Ці документи Я. Богдан отримав у травні 1951 р. від Я. Косарчина. З ними мали право знайомитись лише надрайонні і вищі провідники. За вказівкою керівництва Я. Богдан розіслав ці інструкції в надрайони Дрогобицького окружного проводу ОУН. Підпільники намагались, щоб ці документи не потрапили до рук чекістів, однак цього їм досягти не вдалося.

Зверненням «А» було передбачено у разі початку війни між СРСР та західними країнами вступ ОУН у контакт з останніми та проведення боротьби проти радянської влади за відновлення незалежності України. Я. Богдан вважав, що західні країни могли бути союзниками українців у боротьбі за незалежність. На запитання слідчого, чи не вважає він керівників УГВР «агентами іноземних імперіалістів», Ярослав Богдан відповів, що не вважає. Звернення «Б» Богдан планував використати у разі початку війни для підготовки відповідного агітаційного матеріалу¹³¹.

Слідчі цікавились у Я. Богдана, чи визнає він, що, окрім творчої роботи публіциста, він у 1950-1951 рр. був ще й референтом пропаганди Дрогобицького окружного проводу ОУН. Він зазначив, що

¹³⁰ ГДА СБУ. – Ф. 6. – Спр. 75196-ФП. – Арк. 136-138.

¹³¹ ГДА СБУ. – Ф. 6. – Спр. 75196-ФП. – Арк. 144-147.

основним його зайняттям була підготовка статей, але водночас він підпорядковувався своєму провіднику – Я. Косарчину – «Байраку». За його завданням Я. Богдан збирав та систематизував підпільні звіти, займався розподілом літератури тощо. Звісно, все це бачили інші підпільники, які вважали його референтом пропаганди. Сам він визнав, що фактично виконував функції референта пропаганди Дрогобицького окружного проводу ОУН¹³².

Слідчий Шевчук поцікавився у Я. Богдана, які цілі переслідує ОУН (бандерівців). Богдан відповів, що головною метою був вихід України зі складу СРСР, відновлення її незалежності та соборності. Також згадав, що програма ОУН міститься у рішеннях Третього Надзвичайного Великого Збору ОУН (серпень 1943 р.) і неодноразово друкувалася. Шевчук запитав Я. Богдана, чи визнає він у такому випадку себе винним за диверсії та теракти, вчинені підпіллям у процесі боротьби з радянською владою. Богдан відповів, що він був згоден з необхідністю проведення збройної боротьби проти радянської влади і, як керівний учасник ОУН, також відповідальний за цю діяльність. До того ж він сам закликав до збройної боротьби у своїх статтях та листівках. Також Я. Богдана розпитували про запаси зброї, які були в розпорядженні підпілля. На цю тему він мало міг сказати, адже більшу частину часу займався підготовкою друкованих праць¹³³.

Слідчий Шевчук розпитував Я. Богдана, чи мав він умовлений шифр з Я. Косарчиним та іншими підпільниками. Він розповів, що мав, і роз'яснив, як використовувати цей шифр та використовував, як ключ до зашифрування, слово «Ярослав». Далі брав українську азбуку в нормальному порядку і біля кожної букви ставив число, яке відповідало порядковому номеру цієї букви:

А	Б	В	Г	Д	Е	Є	Ж	З	И	І	Ї	Й	К	Л	М
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16

Н	О	П	Р	С	Т	У	Ф	Х	Ц	Ч	Ш	Щ	Ю	Я	Ь
17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32

Потім під кожною буквою слова «Ярослав» треба було поставити число, яке відповідало цій букві в нумерації абетки. Після цього створювався робочий ключ для зашифрування:

я	р	о	с	л	а	в
31	20	18	21	15	1	3

Отже, ключем була цифра «312018211513».

Щоб зашифрувати якийсь текст треба було цей ключ підписувати під текстом так, щоб одна цифра ключа припадала на одну букву. Зашифрований текст утворювався шляхом плюсування до букви, яку

¹³² ГДА СБУ. – Ф. 6. – Спр. 75196-ФП. – Арк. 150-151.

¹³³ ГДА СБУ. – Ф. 6. – Спр. 75196-ФП. – Арк. 152-153,190-191.

слід було зашифрувати цифри ключа з подальшою заміною на літеру. Наприклад: П + 3 =Т, Р + 1 =С, И +2 =Ї і так далі.

П	р	и	й	д	і	т	ь	т	у	д	и	д	р	у	г	о	г	о	ч	е	р	в	н	я
3	1	2	0	1	8	2	1	1	5	1	3	3	1	2	0	1	8	2	1	1	5	1	3	3
Т	С	І	Й	Е	Й	Ф	А	У	Ш	Е	Й	Ж	Є	Х	Г	П	І	Р	Ш	Є	Х	Г	Р	Б

Найнижчий рядок – це був готовий до передачі зашифрований текст. Звісно, розрахунок був на те, що необізнаним із цією системою розшифрувати подібний текст було непросто. Далі Я. Косарчин у зворотному порядку розшифровував текст через ключ, відмінусувавши літери: Т – 3 = П, С – 1 = Р, Ї – 2 = И і так далі¹³⁴.

Т	С	І	Й	Е	Й	Ф	А	У	Ш	Е	Й	Ж	Є	Х	Г	П	І	Р	Ш	Є	Х	Г	Р	Б
3	1	2	0	1	8	2	1	1	5	1	3	3	1	2	0	1	8	2	1	1	5	1	3	3
П	р	и	й	д	і	т	ь	т	у	д	и	д	р	у	г	о	г	о	ч	е	р	в	н	я

За роки боротьби підпільники добре навчилися шифрувати свої записи¹³⁵. Окрім їх тексту, зашифровувались також дати відправлення листів, умовні дати та місця зустрічей. Всією цією технікою шифрування добре оволодів і Я. Богдан.

Ще одне питання, яке цікавило слідчих МДБ – це пересування закордонних кур'єрів ОУН. На допиті 17 червня 1952 р. слідчий Шевчук розпитував Я. Богдана, чи відомо йому, як зв'язкові «Грабовий» та «Пчілка» влітку 1950 р. переправляли невідомих підпільних кур'єрів за кордон на територію ПНР. Богдан не знав або не захотів розповідати подробиці переходу кур'єрів, зазначивши, що, ймовірно, вони переходили кордон у Хирівському або Добромильському районах, які входили в підпорядкування Львівського крайового проводу ОУН, а Дрогобичину пройшли транзитом. Інформацію про стан охорони кордону збирав член Дрогобицького окружного проводу ОУН «Чорнота», який переслав її Я. Косарчину через Я. Богдана (останній отримав звіт 14.08.1951 р.). Не захотів Богдан говорити і про пункти зв'язку на польській території, лише відзначив, що кур'єри добре володіли польською мовою¹³⁶.

На запитання слідчого, куди ж прямували підпільні кур'єри, Богдан відповідав, що до закордонного проводу ОУН у Німеччині. Також йому було відомо про кілька успішних переходів кур'єрами державного кордону СРСР в обох напрямках. Один з кур'єрів – «Богдан» – у травні 1950 р. був скинутий з літака і привіз пошту від Проводу ОУН у Німеччині. В липні 1950 р. Я. Богдан мав можливість сім днів перебувати поряд з ним, бачив в нього американські топографічні карти. «Богдан» подарував йому автоматичну ручку іноземного виробництва, а під-

¹³⁴ ГДА СБУ. – Ф. 6. – Спр. 75196-ФП. – Арк. 157.

¹³⁵ Дет. про шифри див.: Ішук О., Николаева Н. Методи зашифрування кореспонденції у підпіллі ОУН і УПА та її розшифрування органами державної безпеки УРСР в 1944-1955 рр. – К., 2007. – 38 с.

¹³⁶ ГДА СБУ. – Ф. 6. – Спр. 75196-ФП. – Арк. 169-170.

пільникам «Потапу» та «Чмілю» – годинники. Слідчий з цього робив відповідні висновки. Він поцікавився, чи не вважає Я. Богдан, що закордонний центр ОУН має контакт з американською окупаційною владою в Західній Німеччині і співпрацює з нею проти СРСР. Богдан відповів, що він про це не знає. Однак він не відкидав того, що літаки для десантування кур'єрів дійсно могла надати американська влада. Більше того, коли він мав розмови з підпільниками на ці теми, то в дискусії про кур'єрів помітив, що підпільники хотіли почути від нього як керівника, що підпілля допомагає саме американський уряд, а не якісь приватні чи громадські організації, які теж могли би надати літак. Звісно, для слідчих це було підставою вважати, що підпілля бажало співпрацювати з американцями в боротьбі проти радянської влади¹³⁷.

Окремо слідчі цікавились, чи підпілля ОУН робило спроби зв'язатися з представниками закордонних посольств. Богдан відповів, що це питання обговорювалось керівниками підпілля Петром Федунтом, Василем Сидором та Степаном Слободяном, які хотіли встановити зв'язок з посольствами Англії, Франції і інших західноєвропейських держав у СРСР, Польщі і Румунії. Керівники підпілля мали намір передавати в ці посольства пропагандистські матеріали, видані ОУН, де викладались завдання організації і методи її боротьби проти радянської влади. Все це робилось для інформування світової спільноти про боротьбу українського визвольного руху проти радянської влади. При цьому висловлювались ідеї про необхідність направити в посольства легально проживаючих прихильників ОУН, які мали б під час прийому в посольстві з особистих питань передати зазначену літературу дипломатам. Богдан знав, що підпільники ОУН у Польщі до 1947 р. передавали подібні матеріали у закордонні посольства у Варшаві¹³⁸. Також Богдан чув, що Я. Мельник та С. Слободян давали завдання керівнику Буковинського окружного проводу ОУН Василю Савчаку – «Сталю» знайти людей, які могли б передати підпільну літературу в іноземні посольства. Влітку 1948 р. Слободян дав Я. Богдану вказівку підшукати серед мешканців м. Перегінськ людину, яка могла б поїхати у Москву відвідати посольство США та

¹³⁷ ГДА СБУ. – Ф. 6. – Спр. 75196-ФП. – Арк. 171-173, 174-177. (Дет. про зв'язок між ОУН в Україні та ЗЧ ОУН і ЗП УГВР в Західній Німеччині див.: Веденеев Д., Биструхін Г. «Повстанська розвідка діє точно й відважно...». Документальна спадщина підрозділів спеціального призначення Організації українських націоналістів та Української повстанської армії. 1940-1950-ті роки. – К.: «К.І.С.», 2006. – 568 с; Веденеев Д., Шаповал Ю. Доля Мирона Матвієйка // До новітнього українського світогляду і стратегії. – К.: «Економіка і право», 2002. – С. 113-125; Ніколаєва Н., Іщук О. Кур'єрський зв'язок між закордонними частинами ОУН та підпіллям ОУН і УПА в Україні в 1944-1955 роках // «Воєнна історія». – 2009. № 1 (49). – С. 54-69).

¹³⁸ Дет. див.: Галаса В. Наше життя і боротьба. Спогади. – Львів: «Мс», 2005. – 270 с.

передати дипломатам підпільні видання. Богдан заявив слідчим, що він не пам'ятає, чи виконав це доручення¹³⁹.

На допитах слідчі розпитували заарештованого про зміст вилучених в нього записників. Ярослав Богдан розшифрував слідчим записи про місця зустрічей підпільників в 1950-1951 рр., умовлені пункти зв'язку¹⁴⁰. Треба сказати, що в основному ці записи стосувалися минулих зустрічей і не могли допомогти чекістам у розшуку діючих підпільників.

Чекісти поцікавились, як підпільники шифрували записи про дати зустрічей. Богдан розповів про порядок шифрування, навів приклади. Слідчий Шевчук спитав у Богдана, чи відомі йому місця, де заховані архіви ОУН. На це питання Богдан відповів, що у Перегінському районі тодішньої Станіславської області в 1950 р. були заховані в трьох місцях архіви крайового провідника С. Слободяна – «Єфрема». Два з них були на схилах гори Ялова Кливка, а третє (найбільш важливий архів) – на горі Менчул, відрозі гори Паренки з боку річки Молода. У цих же місцях знаходилось підземне укриття С. Слободяна взимку 1949-1950 рр. Також Я. Богдан знав, що архів Дрогобицького окружного проводу ОУН знаходився в Синьовидському лісі недалеко від села Орів та хутора Чех. Про це місце знали Я. Косарчин, «Корнило», «Юрій», «Василь». Богдан назвати це місце відмовився, мотивуючи тим, що не знає¹⁴¹.

Під кінець слідства Я. Богдан відповідав на різні загальні питання. Слідчий Шевчук запитав, чи знав він про наказ МДБ УРСР від 31.12.1949 р. про явку з повинною і якщо так – то чому не з'явився. Богдан відповів, що про цей та попередні звернення радянської влади до підпільників знав, але не вважав гідним для себе вчинком з'являтися з повинною.

Було ще питання про те, як ОУН залучає до своїх ланок нових учасників. Богдан коротко розповів, що підпілля мало цілу систему роботи з кадрами і їх виховання. Подібну роботу виконував кожен районний чи сільський керівник. Однак в основі всієї роботи було добровільне і усвідомлене бажання українців (в основному – молоді) брати участь у діяльності ОУН у боротьбі проти окупантів України. Слідчі цікавились, чи примушували керівники підпілля своїх підлеглих до роботи, чи утримували їх насильно в лісах. Богдан пояснив, що особисто він прийшов у підпілля свідомо і добровільно, своїм підлеглим не чинив перешкод у разі, якщо б вони хотіли вийти з підпілля. Так само чинили й інші підпільники. Їхня збройна боротьба проти радянської влади підкріплювалась глибокими внутрішніми переконаннями та українським патріотичним вихованням. При цьому Богдан підтвердив, що у своїх працях закликав українців до збройної боротьби, схвалював всі акції підпілля: від поширення листівок до терористичних

¹³⁹ ГДА СБУ. – Ф. 6. – Спр. 75196-ФП. – Арк. 194-195.

¹⁴⁰ ГДА СБУ. – Ф. 6. – Спр. 75196-ФП. – Арк. 178-181.

¹⁴¹ ГДА СБУ. – Ф. 6. – Спр. 75196-ФП. – Арк. 191-192.

актів над радянським активом. Поступово слідство добігло кінця, і слідчими був складений обвинувальний висновок. Як і слід було очікувати, в ньому Я. Богдан звинувачувався у антирадянській діяльності, участі в підпіллі з 1944 р., підготовці антирадянських видань тощо. На той час це були найсерйозніші політичні обвинувачення, які можна було пред'явити мешканцю СРСР. Вони передбачали вищу міру покарання – розстріл.

Судове засідання у справі Я. Богдана відбулось 28 листопада 1952 року. Військовий трибунал був коротким і закритим для громадськості, тому ніяких шансів бодай роз'яснити свою позицію Ярослав Богдан не мав. Це в сучасних судах обвинувачений має право на належний захист. А в той час все вирішувалося швидко, просто і жорстоко. На подібні процеси не мали доступу ні адвокат, ні преса (хоча яка могла бути преса, коли в СРСР всі видання контролювалися комуністичним урядом?), ні рідні та друзі обвинувачуваного (знову ж таки – всі рідні Я. Богдана вже були вислані за межі України, а друзі загинули або перебували в підпіллі). Зазвичай, у таких випадках голова суду та два його помічники виконували свої обов'язки швидко і без затримки. І їх рішення практично ніколи не розходились з точкою зору співробітників МДБ УРСР.

Рішення суду було фактично відоме наперед. За вироком Військового Трибуналу Прикарпатського військового округу Богдан Я. В. був засуджений за ст. ст. 54-1 «а», 54-8, 54-11 КК УРСР до найвищої міри покарання – розстрілу. Судячи з матеріалів справи, він написав клопотання про помилування в Москву, але воно було відхилене. Вирок було виконано 10 лютого 1953 року у Дрогобичі¹⁴². Місце поховання Ярослава Богдана, як і більшості інших підпільників, невідоме, жодних документів про нього не збереглося. Радянська влада намагалася зробити все можливе, щоб могил борців за незалежність України взагалі не було, адже вони могли нагадувати наступним поколінням про боротьбу їх попередників.

Чекісти докладали багато зусиль для того, щоб знищити або надійно заховати твори підпільних письменників, аби про них не лишилось навіть згадки. Такі видання утримувались у спецхранах або їх просто спалювали. 6 травня 1953 р. всі речі, вилучені у Я. Богдана під час арешту, були знищені шляхом спалення як антирадянська література¹⁴³. Однак знищити всі книги, видані та поширені підпіллям, у радянської влади можливості не було.

Відновлення історичної справедливості щодо діяльності українського визвольного руху та посмертна реабілітація для Я. Богдана

¹⁴² ГДА СБУ. – Ф. 6. – Спр. 75196-ФП. – Арк. 313-323.

¹⁴³ ГДА СБУ. – Ф. 6. – Спр. 75196-ФП. – Арк. 330-333. (Окрім друкованих творів були знищені всі робочі записи, чернетки майбутніх статей Я. Богдана, які були вилучені при арешті).

настали вже після відновлення незалежності України. 29 серпня 1995 р. прокуратура Львівської області згідно зі ст. 1 Закону України від 17 квітня 1991 р. «Про реабілітацію жертв політичних репресій на Україні» реабілітувала Я. Богдана за відсутністю сукупності доказів, підтверджуючих обґрунтованість притягнення до кримінальної відповідальності¹⁴⁴.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження вдалося встановити, що Ярослав Богдан (1915-1953) – один із найвідоміших публіцистів підпілля ОУН в 1944-1951 рр. Він був вихідцем з родини ремісника і самостійно прокладав свій шлях у житті. Його змалку відзначав потяг до знань, вдумливість, прагнення вивчати іноземні мови та літературу, бажання досягти більшого. Крім того, він добре усвідомлював поневолений стан українського народу, який не мав державного статусу. Бачив, що територія України була розчленована між країнами, які прагнули не допустити відновлення Української держави – СРСР, Польщею, Румунією та Чехословаччиною. Спостерігав, як важко було українцям (в першу чергу – молоді), навіть маючи добру освіту, отримати пристойну роботу в Польській державі.

Родина Я. Богдана не мала достатньо коштів, щоб забезпечити йому достойну освіту та впевненість у майбутньому. Саме тому він у юності допомагав у роботі батькові, вчився і намагався творчо та професійно зростати. Лише у віці 23 років він зміг вступити до Львівського університету, будучи старшим і досвідченішим за багатьох студентів, адже діти із заможних родин вступали туди одразу ж після гімназії.

І до, і після початку Другої світової війни у Я. Богдана був життєвий вибір: не йти у підпілля, спробувати виїхати за кордон, де він міг би стати відомою людиною в українській діаспорі. Він мав можливість зробити це до розпаду Польщі у вересні 1939 р., і в період німецької окупації України, адже саме так вчинили багато тогочасних українських діячів. Однак він пішов шляхом боротьби за волю України, і поставив своє перо на службу українському визвольному рухові. Цим він засвідчив особисту позицію та сміливість. Мабуть він розумів, що рано чи пізно потрапить до рук МДБ або заagine в бою, однак залишився вірним ідеї боротьби за відновлення незалежності Української держави.

Ярослав Богдан у 1944-1951 рр. виконав чималий обсяг роботи для підготовки друкованих видань ОУН, які інформували українське населення про правдиві події в Україні і світі. Він відіграв важливу роль у налагодженні друку підпільних праць Калуського та Станіславівського окружних і Карпатського крайового проводу ОУН у повоєнні роки. Серед них були журнали «Шлях перемоги», «На зміну», «Український робітник», «Радіовісті» та інші інформаційні та періодичні видання.

¹⁴⁴ ГДА СБУ. – Ф. 6. – Спр. 75196-ФП. – Арк. 348.

Певний час Я. Богдан виконував обов'язки заступника референта пропаганди Карпатського краю ОУН, а у разі відсутності провідника – керував діяльністю цієї референтури. Все це свідчило про неабияку довіру до нього з боку керівництва українського визвольного руху. Судячи з опублікованих статей, Ярослав Богдан був досить добре обізнаний з діяльністю Проводу ОУН, бойовими акціями УПА, діяльністю УГВР та її закордонного представництва.

З думками, які висловлював Я. Богдан у десятках своїх статей, можна погоджуватись, або не погоджуватись: він, як і кожен публіцист відстоював власну току зору. Деякі висловлені ним ідеї з часом підтвердилися, а деякі – ні. Зате зрозуміло інше: в час коли радянська пропагандистська машина за підтримки каральних органів намагалась за будь-яку ціну нав'язати населенню України свої «єдино правильні висновки», Ярослав Богдан та інші підпільні автори намагалися зробити все можливе, щоб донести до населення політичну програму українського визвольного руху та альтернативну інформацію про становище в Україні.

У 1950-1951 рр. після видання кількох статей окремими брошурами Я. Богдан став одним з найбільш знаних підпільних авторів ОУН. В останні роки діяльності в підпіллі, окрім редакторської роботи, він особисто написав чимало статей, які вийшли окремими виданнями у підпільних друкарнях.

Часто в історіографії можна прочитати, що підпілля ОУН було настільки монолітним, що серед його учасників практично не було розбіжностей. Однак зі свідчень Я. Богдана випливає, що не з усіма підпільниками в нього були рівні стосунки, траплялись і проблеми. Зокрема, його робочі стосунки з П. Федунюком були куди кращими, ніж з С. Слободяном – «Єфремом», який кілька років керував пропагандистською роботою Карпатського краю ОУН. Непростими були взаємини Я. Богдана з М. Дяченком – «Марком Боєславом», ще одним провідним письменником підпілля. Очевидно, в підпіллі багато важили не лише обов'язки, але й людські стосунки, співіснування людей з різними характерами. Тим не менше, ці стосунки не повинні були впливати на підпільну роботу і друк видань. Співробітники референтури пропаганди Карпатського крайового проводу ОУН, незважаючи на розбіжності у поглядах, виконували вказівки своїх зверхників, і тому в журналах «Шлях перемоги» та «На зміну» публікації Я. Богдана, С. Слободяна і М. Дяченка постійно були поряд.

Втрати підпілля ОУН в боротьбі з органами МДБ УРСР у 1944-1950 рр. виявилися дуже значними, слід було подбати про ротачію кадрів та заміну загиблих. Саме тому П. Федун та С. Слободян вирішили висунути Я. Богдана, як досвідченого підпільника, на керівну посаду, щоб він допомагав вирішувати також і суто організаційні питання (наприклад, організацію підпільних друкарень, підготовку

інструкцій, виготовлення листівок тощо). З середини 1950 р. і до жовтня 1951 р. Я. Богдан за розпорядженням керівництва Карпатського крайового проводу ОУН виконував обов'язки референта пропаганди Дрогобицького окружного проводу ОУН. Це змусило його постійно займатися не лише творчою, але й організаційною роботою. Водночас він продовжував готувати до друку власні твори.

Після затримання в бункері 19.10.1951 р. і до арешту в травні 1952 р. чекісти намагалися змусити Я. Богдана брати участь у заходах проти підпілля. Відомі випадки, коли співпраця з радянськими каральними органами врешті-решт рятувала підпільникам життя, і чимало колишніх членів ОУН скористалися цією можливістю (наприклад, окружний провідник Рогатинщини З. Благий або полковник УПА Є. Басюк). Однак Я. Богдан на співпрацю з радянськими каральними органами так і не пішов. Уже перебуваючи в тюрмі УМДБ по Дрогобицькій області, Богдан відмовився від пропозицій брати активну участь у розшуку підпільників Дрогобищини. Саме за це в травні 1952 р. він був заарештований, а згодом засуджений до вищої міри покарання.

Після страти Я. Богдана більшість його творів була спалена чекістами. Цей факт засвідчив, наскільки небажаним було для радянського режиму поширення друкованих видання ОУН, адже в них містилась інформація, що спростовувала твердження офіційної державної пропаганди.

На щастя, значна частина творів Ярослава Богдана вціліла. Його творча спадщина ще чекає на свого дослідника та повторну публікацію. Найбільшу її частину складають публіцистичні статті порівняно невеликого обсягу. Це був улюблений формат, у якому працював Богдан. Найвідомішою ж його працею, що вийшла друком у підпіллі, була брошура «Чому ми за самостійну соборну Українську державу» (видавалася у різних друкарнях в 1950, 1951 рр.), яка отримала масове поширення серед населення. У ній він обґрунтував необхідність створення незалежної Української держави, яка мала гарантувати вільний розвиток українського народу, його економічне, політичне та культурне зростання. Саме це завдання було ключовим в діяльності ОУН і УПА.

Думається, що у відновленій Українській державі давно назріла потреба більш детально вивчити біографію Ярослава Богдана, видати зібрання його вцілілих праць та належно вшанувати його пам'ять.

* * *

Коротка хронологія основних подій життя Ярослава Богдана

Дата	Подія
10.12.1915 р.	В родині ремісника Богдан Василя Васильовича та Богдан Марії Іванівни народився старший син – Ярослав
1921 р.	Вступає до початкової школи.
1924 р.	Родина Я. Богдана переїжджає на проживання в містечко Войнилів на Станіславщину.
Весна 1930 р.	Закінчив 7 класів народної школи у м. Войнилів
1930-1933 рр.	Працював разом з батьком у його майстерні
Осінь 1933 р.	Вступив на навчання у Рогатинську польську гімназію
1934 р.	У зв'язку з тяжким матеріальним становищем перейшов на навчання у приватну українську гімназію м. Рогатин
1936 р.	Закінчив гімназію та повертається працювати до майстерні батька
Осінь 1938 р.	Вступив на навчання на філологічний факультет Львівського університету, де вивчав іноземні мови – англійську та французьку.
Червень 1941 р.	У зв'язку з початком війни між Німеччиною і СРСР припинив навчання і повернувся до Войнилова
Осінь 1941 р. – березень 1944 р.	Працював учителем математики та іноземних мов у Войнилівській народній школі. З 1942 р. працював ще й гол. бухгалтером на Войнилівському маслозаводі
Березень 1944 р.	На пропозицію керівника рефертури пропаганди Калуського окружного проводу ОУН «Аскольда» переходить в підпілля.
Березень – червень 1944 р.	Працівник рефертури пропаганди Калуського окружного проводу ОУН, готує до друку інформацію, записану з закордонних радіопередач.
Червень 1944 р. – весна 1945 р.	Працівник рефертури пропаганди Станіславського окружного проводу ОУН.
Травень – червень 1945р.	Написав свої перші статті – «Міжнародний огляд» та «Україна, «УСРР» і конференція в Сан-Франциско», які було опубліковано в журналі «Шлях перемоги».
Літо 1945 р. – травень 1950 р.	Публіцист рефертури пропаганди Карпатського крайового проводу ОУН, член редколегії журналів «Шлях перемоги», «На зміну», «Український робітник», «Радіості».
1947 – травень 1950 рр.	Заступник керівника рефертури пропаганди Карпатського крайового проводу ОУН С. Слободяна – «Сфрема». На час його відсутності виконує обов'язки керівника.
1945-1950 рр.	Перебуває в гірських районах Станіславщини, бере участь у щорічних нарадах та навчальних курсах організованих ОУН, готує до друку статті.
Травень 1950 р.	Отримав дозвіл П. Федуна про переведення на посаду референта пропаганди Дрогобицького окружного проводу ОУН.
Літо 1950 р. – 19.10.1951 р.	Референт пропаганди Дрогобицького окружного проводу ОУН.
19.10.1951 р.	Під час проведення військової операції затриманий співробітниками МДБ у кривці біля с. Новий Кропивник на Дрогобиччині.
15.05.1952 р.	Заарештований співробітниками УМДБ по Дрогобицькій області.
15.05.1952 – 10.02.1953 рр.	Утримувався під вартою в Дрогобицькій тюрмі МДБ.
28.11.1952 р.	Вироком Військового трибуналу Прикарпатського військового округу засуджений до смертної кари через розстріл.
10.02.1953 р.	Розстріляний у м. Дрогобичі.

* * *

Короткі біографічні довідки про підпільників, згаданих у книзі

«Варнак» (прізвище та ім'я не встановлені) (? – 1.09.1951, с. Раневичі Дрогобицького району Львівської обл.). Прибув з Закерзоння у 1947 або 1948 р. Референт СБ Підбузького районного проводу ОУН (1948-1950 рр.). Організаційний референт Дрогобицького надрайонного проводу ОУН в 1951 р.

«Садовий» (прізвище та ім'я не встановлені) (? – ?). Кущовий сіл Верхні Гаї, Нижні Гаї Дрогобицького району Львівської області. Провідник Дрогобицького районного проводу ОУН в липні 1947 – не раніше 02.1951 рр.

«Холодний» (прізвище та ім'я не встановлені) (приблизно 1911 р., Польша – 1.10.1951 р., с. Долішній Лужок Дрогобицького району Львівської обл.). Референт СБ Самбірського районного проводу ОУН в квітні 1948 – серпні 1949 рр. Референт СБ Дрогобицького надрайонного проводу ОУН з літа 1950 р. до жовтня 1951 р.

Белейлович (Білейович, Белейович) Іван Федорович – «Дзвінчук» (1916 р., с. Микуличин Яремчанської міськради Івано-Франківської обл. – 2002). Командир ТВ-23 УПА «Магура». Член Карпатського крайового проводу ОУН. В 1948 р. був направлений Василем Сидором в Мюнхен до ЗЧ ОУН. Був арештований під час переходу в Чехословаччині, переданий на слідство до Москви, а потім до Києва. Був засуджений до 25 років ВТТ.

Босак Володимир Петрович – «Чорнота» (1923 (або 1924 р.), с. Буньковичі Старосамбірського району Львівської обл. – 16.04.1952, с. Слохині Старосамбірського району Львівської обл.). Освіта – 10 класів. Член ОУН з 1941 р. Вступив до УНС в 1943 р. Очолював боївку, яка діяла у с. Страшевичі і Воля Коблянська Старосамбірського району. Працював у референтурі СБ повітового проводу ОУН. Керівник зв'язку Самбірського надрайонного проводу ОУН (II пол. 1944 р.). Контрольний підреферент господарської референтури в 1945 р. та господарчий референт Самбірського надрайонного проводу ОУН (11.1945 – 10.1947 рр.). Провідник Дрогобицького надрайонного проводу ОУН (10.1947 – 05.1951 рр.). Провідник Самбірського надрайонного проводу ОУН (05.1951 – 04.1952 рр.). Член Дрогобицького окружного проводу ОУН в 1951-1952 рр. Загинув в бою з чекістами.

Владика Йосип Йосипович – «Скит» (1913 р., с. Довпотів Калуського р-ну Івано-Франківської обл. – ?). Нагороджений Срібним Хрестом заслуги (15.10.1949). Керівник техзвена Дрогобицького окружного проводу ОУН (1951 – 1953 рр.). Був захоплений чекістами живим і засуджений.

Ганущак Юлія Йосифівна – «Галичанка» (31.01.1915 р., с. Довпотів Калуського р-ну Івано-Франківської обл. – 5.08.1997 р., там само). Закінчила Дрогобицьку гімназію (1935 р.), вищу торгову школу у Львові

(1938 р.). До війни працювала вихователем у садочках при «Рідній школі». Учитель с. Верхня Калуського р-ну Івано-Франківської області (09.1939 – 04.1940 р.). Член Юнацтва ОУН (1932 р.), пізніше – ОУН. Провідник жіночої сітки Станиславівського обласного проводу ОУН, згодом – провідник жіночої сітки, а відтак референт УЧХ Дрогобицького обласного проводу ОУН. Референт УЧХ Дрогобицького окружного проводу ОУН (весна 1945 – 03.1946 рр.). Нагороджена Бронзовим Хрестом Заслуги УПА (04.1945 р.). Заарештована 3.06.1946 р. у смт. Верхнє Синьовидне Сколівського р-ну Львівської області, була засуджена до 10 років таборів.

Гирчин Андрій Семенович – «Гомін» (1904, с. Хітар Сколівського р-ну Львівської обл. – 21.10. 1952, між селами Тухолька і Хітар Сколівського р-ну Львівської обл.). За професією – вчитель. У часи німецької окупації перебував на Східній Україні. Працював районним інспектором з бджільництва (літо 1945). Член ОУН з 1946 р. Перейшов у підпілля восени 1947 р. Референт пропаганди Турківського надрайонного проводу ОУН (03.1949 р. – 10.1952 р.), провідник Турківського надрайонного проводу ОУН (03.1950 р. – 10.1952 р.). Під час бою з солдатами МДБ 17.08. 1952 р. був поранений, йому вдалося втекти, проте невдовзі його знайшов дільничний міліціонер.

Голяк Мирон Васильович – «Опришко» (1928 р., с. Новий Кропивник, Дрогобиччина – ?). Один з охоронців Я. Богдана, діяв в підпіллі ОУН на Дрогобиччині. Освіта 7 класів. В підпіллі з 1945 р. Був заарештований співробітниками УМДБ по Дрогобицькій області в жовтні 1951 р.

Качурівський Роман (він же **Легкий Григорій**) – **«Борис»** (1921 р., с. Слов'ятин Бережанського р-ну Тернопільської обл. – 20.10. 1950 р., біля с. Шешори Косівського р-ну Івано-Франківської обл.). Член ОУН з 1930-х рр. Заступник Городенківського повітового провідника, військовий референт Городенківського повітового проводу (1942 р.), згодом Коломийського повіту (1943-1945 рр.), організаційний референт і водночас заступник провідника Коломийського окружного проводу ОУН І. Морозевича – «Буруна» (1945 р.). Провідник Коломийського окружного проводу ОУН (1945-1950 рр.). Загинув разом із В. Савчаком – «Сталем» в бою з чекістами.

Кирик Михайло Михайлович – «Гайовий» (1929 р., с. Височани, Сяноцький повіт, Польща – ?). Бойовик Підбузького районного проводу ОУН, зустрівся в підпіллі з Я. Богданом.

Комаричин Василь Володимирович – «Василько» (1928 р., с. Ластівка Турківського р-ну – ?). Член ОУН з 1945 р. В січні 1946 р. був заарештований, в серпні 1946 р. засуджений до 10 років тюрми. Відсидів рік в Дрогобицькій трудовій колонії МВС для дітей, як неповнолітній. В серпні 1947 р. втік і повернувся в підпілля. Бойовик в різних ланках Дрогобицького надрайонного проводу ОУН в 1947-1950 рр.

Учасник технічної ланки Дрогобицького надрайонного проводу ОУН в 1951-1952 рр., працював під керівництвом Й. Владики – «Скита». Доля невідома.

Косарчин Ярослав – «Байрак», «Козак» (15.08.1919 р., с. Нагірянка, тепер в складі м. Бучача на Тернопільщині – 13.12.1951 р., с. Сваричів Рожнятівського району Станіславської області). Закінчив гімназію у Бучачі. Студент Львівського ветеринарного ін-ту (1940-1944 рр.). Проїшов підстаршинський вишкіл ОУН у Великих Мостах на Львівщині (липень-серпень 1941 р.). У 1940-1942 рр. очолив студентську референтуру ОУН у Львові. Військовий референт студентського сектору ОУН (1942-1944 рр.). Слухач старшинської школи УПА «Олені-1» (весна-літо 1944 рр.), згодом командир чоти, інструктор школи «Олені-1» (літо 1944). З вересня 1944 р. – ад'ютант командира Дрогобицької ВО-5 «Маківка» УПА-Захід І. Белейловича – «Дзвінчука». Навесні 1945 р. наказом УГВР призначений командиром Калуського ТВ 23 «Магура» (1945-1949 рр.). Нагороджений Срібним хрестом бойової заслуги 2-го ступеня (1946 р.). Виконував обов'язки надрайонного провідника ОУН Калущини (1949 р.). З літа 1950 р. до літа 1951 р. – керівник Дрогобицького окружного проводу ОУН. Після загибелі С. Слободяна (18.11.1950) влітку 1951 р. Я. Косарчин стає в.о. пров. Карпатського крайового проводу ОУН (08-12.1951 р.). Загинув у ніч з 12 на 13 грудня 1951 р. у с. Сваричів Рожнятівського р-ну. 14.10.1998 р. на місці загибелі відкрито пам'ятний хрест. У жовтні 1999 р. на фасаді ЗОШ № 3 м. Калуша освячено меморіальну дошку. Одна з нових вулиць м. Калуша названа на честь Я. Косарчина. Йому присвячена книга М. Когула «Повстанська доля Байрака» (1999 р.).

Кочій Омелян – «Левко» (1918 р.н., м. Станіславів – 21.04.1947 р., с. Нова Гута Тисменицького р-ну Івано-Франківської обл.). Господарсько-фінансовий референт Станіславівського обласного проводу ОУН, а потім Карпатського крайового проводу ОУН (1944 – 05.1945 рр.). Референт пропаганди Карпатського крайового проводу ОУН (05.1945 -07.1946 рр.). Загинув у бою з чекістами.

Лаврів Іван Васильович – «Нечай» (1918 р.н., с. Белеїв Долинського р-ну Івано-Франківської обл. – 15.05.1949 р., біля с. Корчин, Сколівщина). Освіта середня, вчитель. Член ОУН з 1930-х рр. Заарештовувався польською поліцією влітку 1938 р. і був засуджений окружним судом в Стрию 09.12.1938 до 6 років ув'язнення. Вийшов на волю з початком 2-ї Світової війни у вересні 1939 р. Від вересня 1939 р. і до кінця 1941 р. повітовий провідник ОУН на Долинщині. В 1942 р. – травні 1944 р., липні 1944-1945 рр. окружний провідник ОУН на Калущині. У травні-липні 1944 обіймав посаду Станіславівського обласного провідника ОУН. У цей же час був референтом пропаганди крайового проводу. З літа 1945 і до 15.05.1949 перебував на посаді окружного провідника ОУН на Дрогобищині, водночас був членом

Карпатського крайового проводу ОУН. Загинув 15.05.1949 р. в лісі біля с. Корчин Сколівського р-ну Львівської обл. під час бою з опергрупою МДБ УРСР.

Лвій Володимир Михайлович – «Митар» (03.02.1919 р., с. Болахівці Дрогобицького р-ну – 04.12.1948 р., с. Топільське Рожнятівського р-ну Івано-Франківської обл.). Член ОУН з 1937 р. Політичний в'язень польських тюрем (1938-1939 рр.). З в'язниці вийшов на волю у зв'язку з військовою поразкою Польщі у німецько-польській війні у вересні 1939 р. З приходом радянської влади виїхав до Генерал-губернаторства (1940-1941 рр.). Був слухачем розвідувально-диверсійних шкіл у м. Бранденбург (Німеччина), м. Закопане (Польща). На початку німецько-радянської війни проводом ОУН направлений на територію Коломийського р-ну Івано-Франківської обл. Референт СБ Коломийського окружного проводу ОУН в 1941-1942 рр., референт СБ Станиславівського обласного проводу ОУН (кін. 1942 – весна 1945 рр.), референт СБ Карпатського крайового проводу ОУН (1945 р. – 04.12.1948 р.). Загинув разом з дружиною у бою з чекістами в криївці, що розміщувалась в с. Топільське.

Лужецький Йосиф Васильович – «Камінь» (1923 (або 1924 р.), с. Ступниця Дрогобицького р-ну Львівської обл. – 19.11.1951, с. Райлів Стрийського р-ну Львівської обл.). Навчався у Самбірській гімназії, згодом закінчив 5 семестрів Львівської політехніки. Референт пропаганди Самбірського районного проводу ОУН (04-09.1945 р.), працівник (вишкільник) референтури пропаганди Самбірського надрайонного проводу ОУН (09. 1945 --?), референт пропаганди Старосамбірського районного проводу ОУН (? – I пол. 1948 р.), референт пропаганди Дрогобицького надрайонного проводу ОУН (I пол. 1948 – 05.1951 рр.). Організаційний референт Дрогобицького надрайонного проводу ОУН (1948 – 1951 рр.). Провідник Дрогобицького надрайонного проводу ОУН (літо – осінь 1951 р.).

Матвій Юліан Миколайович – «Недобитий» (1912 р., с. Білявці Бродівського р-ну Львівської обл. – 1953 р., м. Київ). Походив з родини учителів. Член ОУН з 1932 р. За завданням проводу ОУН працював секретарем української допоміжної поліції у Кутах Івано-Франківської обл. (10-11.1941 рр.), згодом став комендантом (11.1941 – 23.03. 1943 рр.). Сотенний сотні ім. Богуна куреня «Гайдамаки» (03.1944 – 1945 рр.), курінний УПА куреня «Перемога» (до 12.1945 р.). Референт СБ Косівського надрайонного проводу ОУН (12.1945 – 05.1947 рр.), провідник Косівського надрайонного проводу ОУН (05. 1947 р. – 09.1947 рр.), референт СБ Коломийського окружного проводу ОУН (09. 1947 р. – 05.1948 рр.), пропагандист, організаційний референт і водночас заступник провідника Буковинського окружного проводу ОУН (05.1948 – 07.1950 рр.). Провідник Буковинського окружного проводу ОУН (07.1950 – 05.1952 рр.). Заарештований 28.05. 1952 р. під час

проведення операції УМДБ Івано-Франківської обл. у с. Люча Косівського р-ну Івано-Франківської обл. разом з М. Кричуном – «Черемшиною», керівником Вижницького надрайонного проводу ОУН. Згідно вироку суду від 20.01.1953 р. засуджений за ст. 54-8 та 54-2 КК УРСР до ВМП через розстріл, страчений. Йому присвячена книга дослідника В. Гуменюка «Вістова про Недобитого» (Львів, 2005 р.).

Мельник Ярослав Михайлович – «Роберт» (24.09.1919 р., с. Бережниця Калуського р-ну Івано-Франківської обл. – 30.10.1946 р., гора Яворина, територія Болехівського р-ну). Провідник Юнацтва ОУН у Рогатинській гімназії (1937-1939 рр.), з неї був виключений за революційну діяльність. Керівник Юнацтва ОУН та заступник повітового провідника в Калуші (1939-41 рр.), організаційний референт Калуської округи в 1941 р., окружний провідник ОУН у Коломиї (1941-1942 рр.), обласний провідник ОУН Станиславщини від липня 1942 р. до жовтня 1943 р., член Крайового проводу ОУН на ЗУЗ (1943 – 1944 рр.), обласний провідник ОУН Станиславщини від травня 1944 р. Крайовий провідник ОУН Карпатського краю (1945-1946 рр.). Був відзначений Головним командиром УПА Бронзовим хрестом заслуги в 1945 р., та УГВР – Золотим хрестом заслуги в 1947 р. (посмертно). Загинув разом із дружиною та охоронцями в криївці, яка була виявлена спецвідділом УМВС під керівництвом А. Костенка. Останню криївку Я. Мельника на горі Яворина було реконструйовано та відкрито для відвідувачів. 31.10.1996 р. у рідному селі відкрито і освячено пам'ятний знак під майбутній пам'ятник.

Сидор Василь Дмитрович – «Шелест» (24.10.1910 р., с. Спасів Сокальського району Львівської обл. – 14.04.1949 р., поблизу с. Лімниці Рожнятівського р-ну Івано-Франківської обл.). Походив з селянської родини. Учень гімназії в м. Сокаль до 1928 р. Закінчив гімназію в Перемишлі у 1931 р. Навчався у школі підхорунжих Польської армії, студював на юридичному факультеті Львівського університету. Член Сокальського «Пласту», «Просвіти», ОУН (з 1929 р.), Політичний в'язень польських (1935-1936 рр., 1937-39 рр.) та німецьких тюрем (1943 р.). Член Сокальського повітового проводу ОУН (до 1934 р.), військовий референт КЕ ОУН на ПЗУЗ (1936 р.). Бойовий референт Сокальського повітового проводу ОУН (1937 р.). Керівник диверсійної групи ОУН «Вовки» на Поліссі (1937 р.). Військовий референт КЕ ОУН на ЗУЗ (1940-1941 рр.). Викладач краківських військових курсів ОУН (1941 р.). Учасник ІІ Великого Збору ОУН у Кракові (31.03 – 3.04.1941 р.). Командир сотні в батальйоні «Нахтігаль» і 2 сотні 201-го батальйону «Шуцманшафту» в Білорусі (12.1941 р. – 12.1942 р.), поручник. Один з організаторів і керівників УПА на Волині і в Галичині. Шеф КВШ УПА на ПЗУЗ (літо 1943 рр.) в ранзі майора УПА (08.07.1943 р.). Командир Групи УПА-Захід (01.1944 – 14.04.1949 рр.). Заступник військ. референта Проводу ОУН (1943 р.), військовий референт та заступник провідника ОУН на ЗУЗ Р. Кравчука

(1944 – 1945 рр.). Заступник Головного Командира УПА (1944 – 14.04.1949 рр.). Крайовий провідник ОУН Карпатського краю (з 1947 р.). Генеральний суддя ОУН. Загинув разом із дружиною Н. Романів та охоронцями в бою із спецгрупою УМДБ в криївці біля хутра Різарня над р. Лімниця. Нагороджений Срібним Хрестом бойової Заслуги I класу (1945 р.). Полковник УПА (1946 р.).

Слободян Степан Петрович – «Єфрем» (1923 р., с. Синьків Заліщицького р-ну Тернопільської обл. – 18.11.1950 р., біля с. Бережниця Калуського р-ну Івано-Франківської обл.). Був пропагандистом Станиславівського обласного проводу ОУН (1944-1945 рр.). Референт пропаганди Карпатського крайового проводу ОУН (1946-1949 рр.). Провідник Карпатського крайового проводу ОУН у квітні 1949 – листопаді 1950 р. Загинув з охоронцями та дружиною у бункері, оточеному співробітниками МДБ.

Твердохліб Микола Дмитрович – «Грім» (1910 (або 1914 р.), с. Петрилів Тлумацького р-ну Івано-Франківської обл. – 17.05.1954 р., біля с. Зелена Надвірнянського р-ну Івано-Франківської обл.). Освіта середня. Закінчив школу підхорунжих Польської армії. Член ОУН з 1930-х рр. Працював у Станиславівській крамниці металевих виробів. У 1939-1941 рр. перебував на еміграції, вчився у аверівській школі у м. Криниця. Інструктор і командир сотні в старшинській школі «Олені-1» (від 03.1944 р.), командир-хорунжий Станиславівської ВО 4 УПА-Захід (від 07.1944 р.). Командир Карпатської ВО УПА № 4 «Говерля» (ТВ УПА «Гуцульщина», «Чорний ліс», «Маґура», від 02.1945 р.). У 1945 р. підвищений до сотника, у 1946 р. іменований УГВР на майора УПА. Референт СБ і організаційної референтури Карпатського крайового проводу ОУН (1950-1954 рр.). Загинув в криївці разом з дружиною на вершині гори Березовачка Надвірнянського району, будучи виявлений спецгрупою військ КДБ.

Федюшко Петро Якимович – «Комар», «Брюс», «Готур» (1912 р. (за іншими даними – 14.07.1919 р.), селище Войнилів Калуського р-ну Івано-Франківської обл. – 16.09.1949 р.). Народився в багатодітній сім'ї. Член ОУН з 1930-х рр. В 1933 р. закінчив Станиславівську гімназію. З 1932 р. – член Юнацтва ОУН. Улітку 1939 р. польським судом засуджений на 6 років тюрми за належність до ОУН. Строку не відбув через початок Другої світової війни, був звільнений. Протягом 1940–1941 рр. працював у Рожнятові в «Маслосоюзі», а з початком німецько-радянської війни – бухгалтером народної торгівлі в Долині. У підпіллі з 1944 р. займав пост господарчого референта Калуського надрайонного проводу. Згодом – провідник Калуського окружного проводу ОУН (1944 – літо 1948 рр.). Провідник Станиславівського окружного проводу ОУН (літо 1948 – 09.1949 рр.). У червні 1949 р. став організаційним референтом Карпатського крайового проводу ОУН. Загинув у бою з відділом військ МДБ.

Фрайт Володимир Васильович – «Жар» (13.08.1911 р., с. Лішня Дрогобицького р-ну Львівської обл. – 13.12.1951 р., с. Сваричів Рожнятівського р-ну Івано-Франківської обл.). Навчався у Стрийській гімназії, пізніше – на агрономічному факультеті Львівської політехніки. Член ОУН з 1930-х рр. Учасник Похідних груп ОУН (1941 р.), провідник Звягельської округи ОУН на Житомирщині (08 – 09.1941 рр.). У час німецької окупації проживав у м. Стрий, працював на посаді агронома. Із приходом радянської влади переїхав у м. Сколе, працював старшим агрономом, потім перейшов в підпілля. Редактор підпільних видань (23.06.1945 – 01.1946 рр.), референт пропаганди, (01.1946 – 08.1950 рр.), заступник провідника (09.1947 – 1949 рр.) та провідник Дрогобицького окружного проводу ОУН (05.1949 – 08.1950 рр.). Провідник Калуського окружного проводу ОУН (з 08.1950 р.). Член Карпатського крайового проводу ОУН (1951 р.). Нагороджений Бронзовим Хрестом заслуги УПА (30.07.1950 р.). Загинув 13 грудня 1951 р. у бункері в с. Сваричів Рожнятівського району Івано-Франківської області, виявленому співробітниками МДБ.

Ходак Степан Іванович – «Спартак» (1922 р., с. Зашковичі Городоцького р-ну Львівської обл. – 26.10.1951 р., біля с. Орів Сколівського р-ну Львівської обл.). Освіта неповна середня. Член Юнацтва з 1937 р., ОУН з 1941 р. Під час німецької окупації працював слідчим кримінальної поліції. Референт СБ Дрогобицького районного проводу ОУН (06.1946 – 07.1947 рр.). Референт СБ Дрогобицького надрайонного проводу ОУН (08.1947 – літо 1950 рр.), водночас виконував функції заступника референта СБ Дрогобицького окружного проводу ОУН. Референт СБ Турківського надрайонного проводу ОУН (літо 1950 р. – 10.1951 р.). Підвищений до ступеня хорунжого з датою старшинства від 16.08.1948 р. Загинув в бою з чекістами.

Ходачник Іван Федорович – «Ворон» (1912 р., с. Летня Дрогобицького р-ну Львівської обл. – ?). В підпіллі від 1944 р. Провідник Підбузького районного проводу ОУН (? – 06.1952 р.). Був заарештований 24 червня 1952 р. опергрупою УМДБ Станіславської області. Доля невідома.

Цап'як Василь Степанович – «Потап» (1913 р., с. Княжпіль Старосамбірського р-ну Львівської обл. – 16.04.1952, с. Слохині Старосамбірського р-ну Львівської обл.). Походив із сім'ї торговців. Освіта неповна середня, закінчив 7 класів школи. Член ОУН з 1930-х рр. Служив у польській армії, потрапив у німецький полон у вересні 1939 р. Працював у Добромилі в УДК у 1941 р. Створив Юнацтво ОУН у с. Княжпіль. З 1942 р. – працівник СБ. В 1945 р. перейшов на територію Польщі, де став референтом СБ надрайону ОУН «Холодний Яр». Слідчий референтури СБ Дрогобицького окружного проводу ОУН в 1947 – 03.04.1949 р., пізніше – заступник референта СБ «Залісного» цього ж проводу. Референт СБ Дрогобицького окружного проводу ОУН

(осінь 1949 – 04.1952 р.). Організаційний референт Дрогобицького окружного проводу ОУН (не пізніше 1950 – 04.1952). В. о. Дрогобицького окружного провідника ОУН (кін. 1951 – 04.1952). Відповідав за переправку закордон кур'єрів Проводу ОУН. Поручник з датою старшинства від 16.08.1948 р. Загинув в бою з чекістами.

* * *

Для підготовки біографічних приміток використана така література:

Андрусак М. Командири відділів 21-го (Коломийського) тактичного відтинку УПА «Гуцульщина». – Коломия, «Вік», 2005. – 80 с.

Ільницький В. Дрогобицька округа ОУН: структура і керівний склад (1945-1952). – Дрогобич: «Вимір», 2009. – 368 с.

Мірчук П. Нарис історії ОУН. 1920-1939 роки. Видання третє, доповнене / Відп. ред. В. Мороз. – К., «Українська видавнича спілка», 2007. – 1006 с.

Содоль П. Українська Повстанча армія, 1943-1949: Довідник. – Нью-Йорк: Пролог, 1994. – 199 с.

Содоль П. Українська Повстанська Армія. 1943-1949: Довідник другий. – Нью-Йорк: Пролог, 1995. – 295 с.

Варшавський акт обвинувачення Степана Бандери та товаришів / Упорядник М. Посівнич. – Львів, 2005. – 204 с.

Степан Бандера. Документи і матеріали (1920-1930 рр.) / Упорядник М. Посівнич. – Львів, 2006. – 248 с.

Іщук О., Огороднік В. Генерал Микола Арсеніч. Життя та діяльність шефа СБ ОУН. – Коломия, «Вік», 196 с.

Гуменюк В. Повесть про Недобитого. – Львів, 2005. – 52 с.

Когут М. Повстанська доля Байрака. – Дрогобич, 1999.

Зважаючи на те, що біографії керівників підпілля ОУН і УПА поки що досліджені недостатньо, у примітках можуть бути неточності.

* * *

I. Франко: ерфранцузька
еріологія

1. Богдан Ярослав Васильович
2. 10. грудень, 1915. в Гвоздіві, повіту Жидемирському
3. українська -
4. у. П. С. Р.
5. батько ремісник.
6. студент, без майна, отримав стипендію
7. покинув гімназію, вів класів, гімназія "Гімназія Школи" в Гвоздіві.
8. -
9. прибув з Дойшилова, кв. Валуського.
10. Львів, Чотирнича Зб. мешк. Зр.

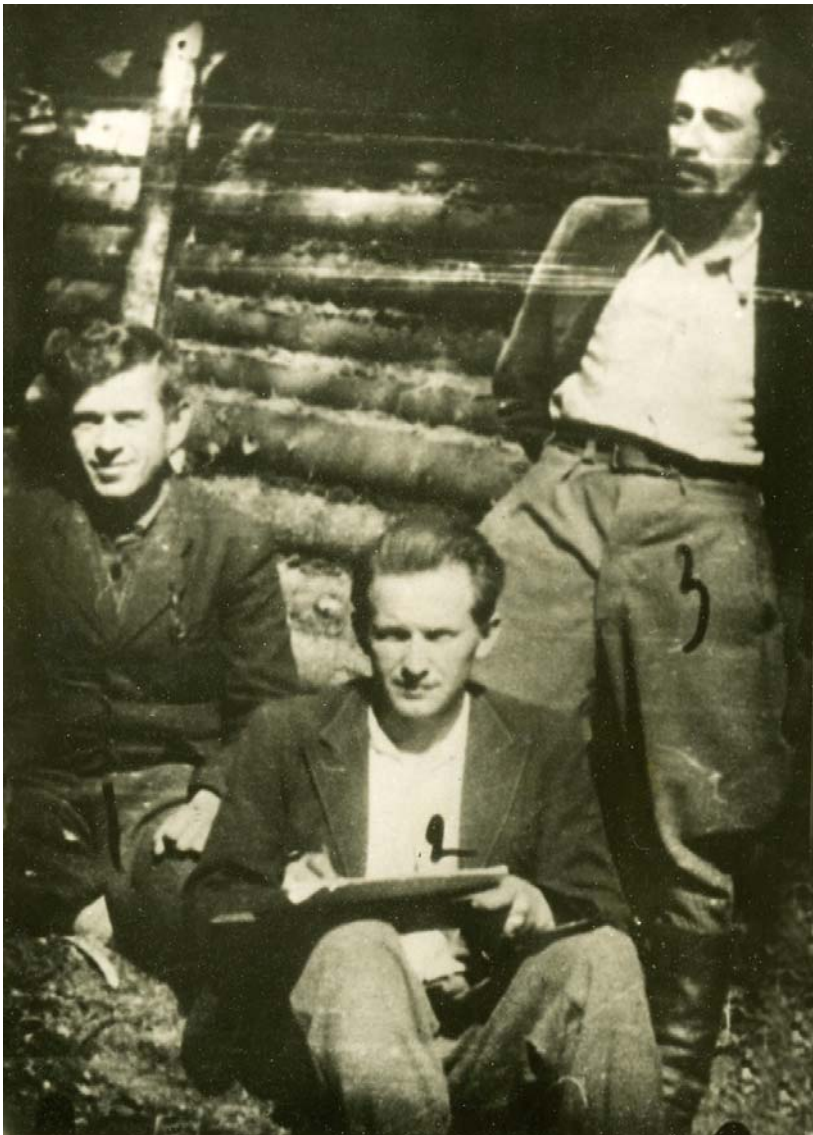
Львів, 16 лютого, 1940

Богдан Ярослав

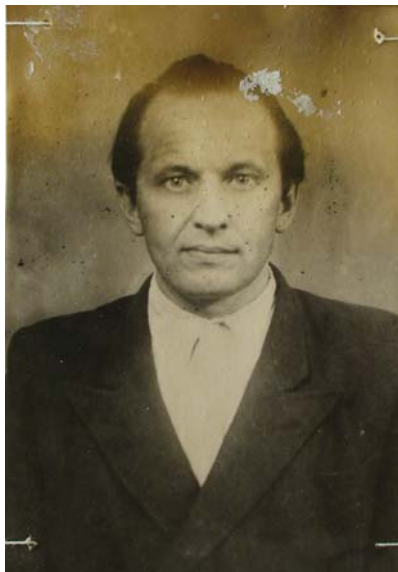
Львів: 1017

Уради

Анкета студента 1-го курсу
Львівського університету імені І. Франка
Ярослава Богдана.
16 лютого 1940 р.

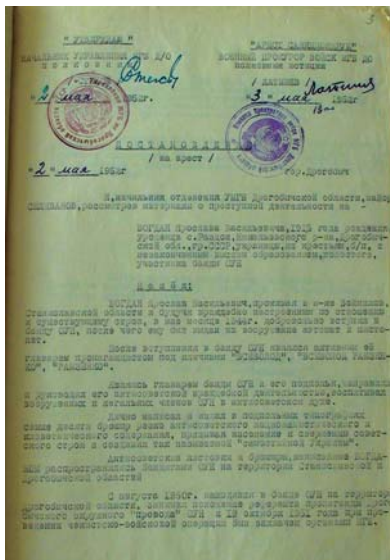
Співробітники осередку пропаганди
Карпатського крайового проводу ОУН.
Зліва направо – Михайло Дяченко – «Марко Боєслав»,
Ярослав Богдан – «Всеволод Рамзенко», Омелян Кочій – «Левко»

Ярослав Богдан – «Всеволод Рамзенко». Два фото з архівної кримінальної справи за 1952 р. (анфас і профіль)

Обкладинка архівної кримінальної справи МДБ УРСР на Я. Богдана

Постанова на арешт Ярослава Богдана

Міністерство
Державної Безпеки

Першодаток форми для персоналія или
контрагентів - інформації. Застосовується як
документ в кримінальному та до-
слідчому.

АНКЕТА АРЕСТОВАНОГО

Ім'я, прізвище і по-
відомі ініціали
**Богдан
Ярослав Васильович**

Дата народження
**1915 года с. Роздох, Николаевской
области**

Місце народження
с. Макиївська Помістня

Місце проживання
Львів

Дата арешту
**с 1944 года по октябрь 1951 года
находился на негосударственном
плену.**

Національність
Украинец

Політичні переконання
СССР

Освіта
б/н

Професія, спеціальність, місце роботи
**Не законченнос
Басис (Львовский Универси-
тет)**

Сім'я
Цз люенарей

Інші особливості
Не судим

Перша сторінка анкети
Ярослава Богдана

УРСР
Міністерство Державної Безпеки

ОРДЕР № 6506
3- маю 1952

Идано **Дрогобицький** облуправління
Міністерства Державної Безпеки
Величанову
проведення арешта в обласі
згідан Ярослава Васильовича
1915 года рождения

арешта **без отримання імені шкити і т.д.**

Начальник УМДБ
Дрог. Стехов
по **Дрогобицькій** області
ДОБІДКА **Величине Костюков Дмитро**
с 28.12.1951

Ордер №6506 від 3.V.1952 р.
на арешт Ярослава Богдана,
виписаний начальником УМДБ
по Дрогобицькій області
полк. Стеховим

Таблица № 1

Результаты исследования почерка
рукописки Я. Богдана

И акту экспертизы № 218 от 6 мая 1951 г.

Факты почерка: почерк написан
абсолютно рукою начитан
чуждым словом. Прочитан при
своем просмотре...

Эксперт **Я. Богдан**

Таблиця до акту експертизи
почерку Я. Богдана

Справка

Богдан Ярослав Васильович 1915 года
рождения, 15 мая 1952 года арестован
в г. Львов 2-й УМДБ Дрогобицкий округ,
28 ноября 1952 года освобожден в г. Львов
Тема справки: Костюков Дмитрий
54-10, 54-11, 54-11 из черт осужден и
присутствует с регистрацией в г. Львов
Вспомогательная информация: 10-й
регистрационный номер

Начальник УМДБ **Дрог. Стехов**

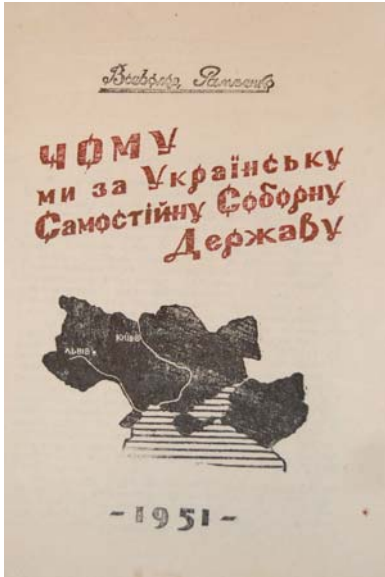
Довідка про розстріл Я. Богдана.
10.02.1953 р.

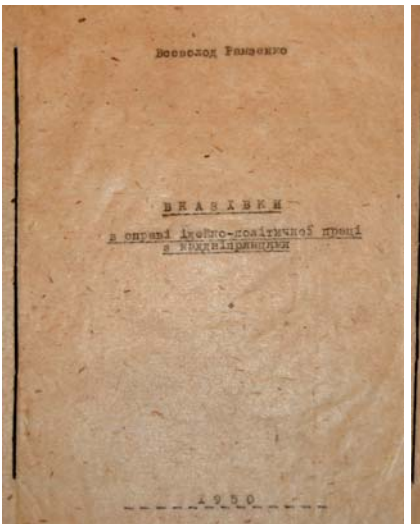
Вигляди на режимний корпус та внутрішній дворик Дрогобицької тюрми

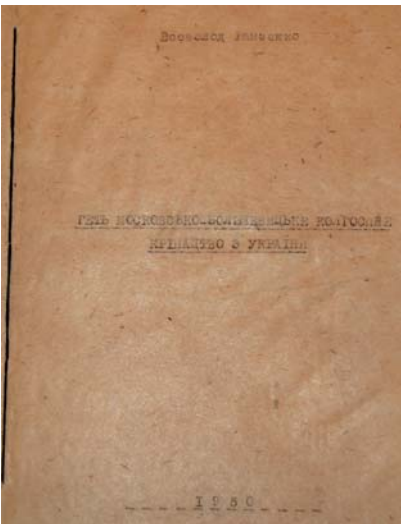
Всеволод Рамзенко.
Міжнародний огляд. 1945 р

Всеволод Рамзенко. Чому ми за УСРД. – Київ–Львів, 1951 р.

Всеволод Рамзенко. Вказівки в справі ідейно-політичної праці з наддніпрянцями. 1950 р.

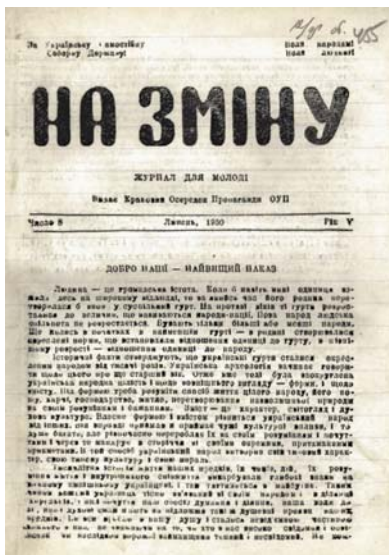
Всеволод Рамзенко. Геть московсько-большевицьке колгоспне кріпацтво з України. 1950 р.

Обкладинки різних чисел підпільного журналу ОУН для молоді «На зміну» за 1946, 1947, 1948 і 1949 рр.

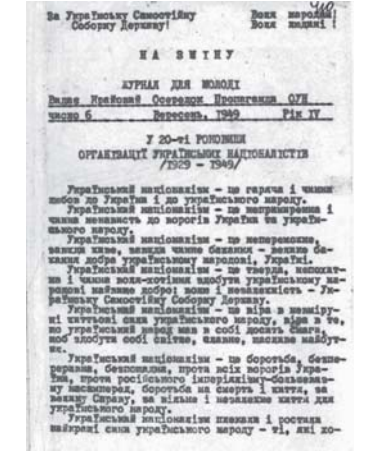
Обкладинка журналу «На зміну», ч. 1 за січень 1946 р. зі статтю Я. Богдана – «В. Яруславича – «Нам шлях в майбутнє вкажуть Крути...».

Обкладинка журналу «На зміну», ч. 8 за липень 1950 р., упорядником і редактором якого був Михайло Дяченко – «Марко Боєслав»

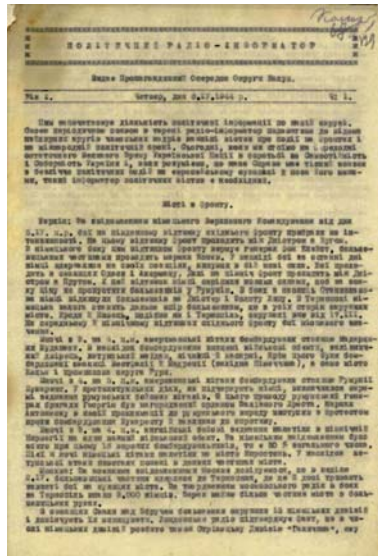
Всеволод Рамзенко. Довкруги державного бюджету СРСР і УРСР на 1945 р.

Перша сторінка журналу «На зміну», ч. 6 за 1949 р. з статтю Я. Богдана до 20-ти річчя ОУН

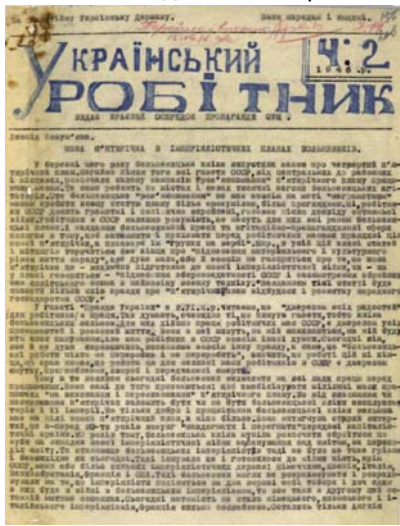
Обкладинка одного з номерів видання «Політичний радіоінформатор» (люді слухають радіо)

Обкладинка видання «Політичний радіоінформатор», ч. 1 від 06.IV.1944 р.

Обкладинки журналу «Український робітник», чч. 1 і 2 за 1946 р. зі статтю Я. Богдана – «Л. Кожум'яки» – «Нова п'ятирічка в імперіалістичних планах большевиків»

Обкладинки різних чисел підпільного журналу КОП ОУН «Шлях перемоги» за 1945, 1946 і 1947 рр.

Обкладинка журналу «Шлях перемоги», ч. 1 (12) за 1.1946 р.

Обкладинка журналу «Пропагандист», ч. 6 за 1947 р.

Другий зліва керівник Карпатського КП ОУН Степан Слободян – «Єфрем», в центрі – Іван Кулик – «Сирій», справа – організаційний референт Карпатського КП ОУН Василь Савчак – «Сталь». Фото зроблене під час наради 1950 р.

Керівник Карпатського крайового провуду ОУН у 1947-1949 рр.
Василь Сидор – «Шелест» та його дружина Н. Романів

Керівник Головного осередку пропаганди (ГОСП) ОУН
Петро Федун – «Север»

Руководитель Оружжого "Броводы" - ОУН -
"Сталь"
Савчак Василий Николаевич, 1920 года,
уроженец с. Даница, Станиславского
района, Станиславской области,

Організаційний референт
Карпатського КП ОУН у 1950 р.
Василь Савчак – «Сталь»

Петро Мельник – «Хмара». Діяв на Надвірнянщині, де зустрічався з Ярославом Богданом

Володимир Фрайт – «Жар», окр. пров. Дрогобиччини (1949-1950) та Калущини (1950-1951)

Керівник Карпатського КП ОУН Степан Слободян – «Єфрем». Посмертне фото. 18.XI.1950 р.

Оргреф Карпатського КП ОУН Петро Федюшко – «Брюс». Посмертне фото

Провідник Карпатського крайового проводу ОУН Степан Слободян – «Єфрем» та підпільники, що загинули з ним. Посмертне групове фото. 18.XI.1950 р.

Провідник Станіславівського окружного проводу ОУН «Всеволод». Посмертне фото. Загинув 7 червня 1947 р. у Чорному лісі 2 км західніше від с. Глибока Богородчанського району Станіславської обл. у бою з чекістською рейдовою групою під керівництвом начальника Богородчанського РВ МДБ мол. лейтенанта Козирева та командира взводу внутрішніх військ МДБ Суворова. Операцією керував старший оперуповноважений відділу 2-Н УМДБ Станіславської обл. Шиманко.

Зліва – референт СБ Карпатського крайового проводу ОУН
Володимир Лівий – «Митар». Посмертне фото. 04.12.1948 р.

Ніна Посацька – «Уляна». Посмертне фото. 15.05.1949 р.

ПОКАЖЧИК

201-ий, охор. бат. 80
21-ий, ТВ УПА. *Див.* УПА-Захід, ТВ-21
«Гуцульщина»
«25x25». *Див.* Богдан Ярослав
Васильович

А

«А», звернення УГВР 66
Албанія 41
Американський, уряд 69
Американці 41, 69
Англійські, колонії 41
Англійці 45
Англія 37, 41, 69
Андрусяк Михайло 11, 83
Араби 45
«Аркадій», надр. реф. проп. 26
Арсенич Микола («Михайло») 11, 83
Аршиця, г. 19, 22
«Аскольд», окр. пров., проп. 15-17,
36, 75

Б

«Б»», звернення УГВР 66
Байдюк Олексій («Вернигора») 35
Балканські, народи 44
Бандера Степан, пров. 11, 83
Бандерівці 52, 67
Басюк Євген («Чорноморець») 74
Бацян Богдан («Жук», «Тарас»,
«Ромко») 35
«Бей», рай. пров. 26
Белеїв, с. Долинського р-ну 17, 20, 78
Белейлович (Білейович, Белейович)
Іван Федорович («Дзвінчук») 21,
76, 78
Бережанський, р-н Тернопільської
обл. 77
Бережниця, с. Калуського р-ну 80, 81
«Береза», підп. 25, 27
Березовачка, г. 81
Берія Лаврентій Павлович 42
«Бистрий», б-к 28
Бистриця, с. Дрогобицького р-ну 63
Биструхін Геннадій 69
«Бі-Бі-Сі», радіовисильня 40, 57
«Бігун», підп. 26
Білінчук Дмитро («Хмара») 23
Білорусь (Білорусія) 39, 44, 80
Більшовики (большевики) 27, 41-44,
47, 53, 54, 57, 58, 62, 92

Білявці, с. Бродівського р-ну 79
Благий Зиновій («Шпак») 74
Богдан Василь Васильович 14, 75
Богдан Дарія Василівна 14, 17
Богдан Любомир Васильович 14, 17
Богдан Марія Іванівна 14, 17, 75
Богдан Оксана Василівна 14, 17
Богдан Ярослав Васильович («Всево-
лод», «Рамзенко», «Рамзес»
«Василь», «Радич В.», «Вадим
Радич», «Войнович Б.», «Всево-
лод Богдан», «Трипільський»,
«Ярославич В.», «Кожум'яка А.»,
«Кожум'яка Л.», «Леонід Кожу-
м'яка», «25x25», «В. Р.», «В»,
«В-13») 7-37, 39-75, 77, 84-87,
89, 91, 92, 97
«Богдан», б-к 25
«Богдан», кур'єр 24, 68
Богородчани, смт. Івано-Франків-
ської обл. 18
Богородчанський, р-н Івано-Фран-
ківської обл. 97
«Богуна, ім. », сотня 79
«Бодьо», підп. 21
«Боеслав Марко». *Див.* Дяченко
Михайло Васильович
Болгарія 41, 44
Болахів, м. Івано-Франківської обл.
25
Болахівський (тепер м/рада), р-н
Станіславської обл. 18, 24, 30,
80
Болахівський, ліс 35
Болахівці, Дрогобицького р-ну 79
Болахівщина 19, 20
Болохів, с. Калуського р-ну 16
Болохівський, ліс 16, 17
«Борис», окр. пров. *Див.* Качурівсь-
кий Роман
«Борис», підп. 26
Борислав, м. Львівської обл. 26
Босак Володимир Петрович («Чорно-
та») 25-30, 33, 34, 68, 76
Бранденбург, м. (Німеччина) 79
Бродівський, р-н Львівської обл. 79
Брюллов Карл 56
«Брюс», госп. реф. *Див.* Федюшко
Петро Якимович

Буківська, г. 27-30, 32
Буковина 61
Буньковичі, с. Старосамбірського
р-ну 76
«Бурун», окр. пр. *Див.* Морозевич І.
Бучач, м. Тернопільської обл. 78
«Бюро інформації та пропаганди
УГВР», підп. в-ня 24

В

«В. Р.». *Див.* Богдан Ярослав Васи-
льович
«В». *Див.* Богдан Ярослав Васильович
«В-13». *Див.* Богдан Ярослав Васи-
льович
«Вадим Радич». *Див.* Богдан Ярослав
Васильович
«Варка», зв. 20
«Варнак», рай. реф. СБ, надр. орг.
реф. 28-30, 32, 33, 76
Варшава, м. (Польща) 69
«Василь», б-к, підп. 25, 27, 28, 30, 31,
33, 70
«Василь». *Див.* Богдан Ярослав
Васильович
«Василько», б-к. *Див.* Комаричин
Василь Володимирович
Ватикан 42
Вашингтон, м. (США) 41
Велика Тур'я, с. Долинського р-ну 35
Велике Князівство Литовське 43
Великі Мости, м. Сокальського р-ну
78
«Вернигора», заст. надр. пров. *Див.*
Байдюк Олексій
Верхнє Синьовидне, смт. Сколівсь-
кого р-ну 30, 31, 77
Верхні Гаї, с. Дрогобицького р-ну 76
Верхня, с. Калуського р-ну 77
«Веселий», б-к 25, 26
Веденев Дмитро 69
Височани, с. Сяноцького пов. (Поль-
ща) 77
Вікторов, май. МДБ 64
Вінницька, обл. 53
«Віра», друк. окр. реф. проп. 17, 18
Владика Йосип Йосипович («Скит»)
25, 28, 34, 76, 78
ВО-4, гр. УПА-Захід. *Див.* УПА-Захід,
ВО-4 «Говерля»
ВО-5, гр. УПА-Захід. *Див.* УПА-Захід,
ВО-5 «Маківка»

Вовк Олександр 11
«Вовки», диверс. гр. ОУН 80
Войнилів, смт. Калуського р-ну 14,
15, 36, 75, 81
Войнилівська, гміна Калуського пов.
15
«Войнович Б.». *Див.* Богдан Ярослав
Васильович
Волинь 61, 80
Воля Коблянська, с. *Див.* Воля, с.
Старосамбірського р-ну
Воля, с. Старосамбірського р-ну 76
Воркута, м. (Росія) 17
«Ворон», рай. пров. *Див.* Ходачник
Іван Федорович
«Вороний», окр. орг. реф. 16
Воронко Омелян («Дорошенко») 16,
17
«Всеволод Богдан». *Див.* Богдан
Ярослав Васильович
«Всеволод Рамзенко». *Див.* Богдан
Ярослав Васильович
«Всеволод», окр. пров. 18, 97
«Всеволод». *Див.* Богдан Ярослав
Васильович
ВУЧК 13
«В'юн», б-к 26

Г

«Гайдамаки», курінь 79
«Гайовий», б-к. *Див.* Кирик Михайло
Михайлович
Галаса Василь Михайлович («Орлан»)
69
Галицько-Волинське, князівство 54
Галичина 80
«Гамалія», кур. 17
Ганущак Юлія («Галичанка») 16
Гарасимів Іван («Палій») 10
Генерал-губернаторство 79
Герцен Олександр Іванович 56
Гирчин Андрій Семенович («Гомін»)
28, 29, 32-34, 53, 77
Глибока, с. Богородчанського р-ну 97
«Говерля», ВО-4, гр. УПА-Захід. *Див.*
УПА-Захід, ВО-4 «Говерля»
Голландія 41
«Голос Америки», радіовисильня 40,
57
Голяк Мирон Васильович («Оприш-
ко», «Тарас») 27, 28, 30-33, 36,
77

Гомзяк Ігор 8
«Гомін», надр. пров. *Див.* Гирчин
Андрій Семенович
«Гомін». *Див.* Дяченко Михайло Васи-
льович
Горішня Заплата, г. 20
«Горновий». *Див.* Дяків Осип Васи-
льович
Городоцький, р-н Львівської обл. 82
Горький (Горький) Максим 48, 56
«Готур», орг. реф., окр. пров. *Див.*
Федюшко Петро Якимович
ГПУ (ГПУ) 13
«Граб», зв. 26
Гравівка, с. Калуського р-ну 17
«Грабовий», б-к, зв. 26, 68
Греція 41, 61
Гриньків, с. Рожнятівського р-ну 20
«Грізний», б-к 30
«Грім», к-р ВО, кр. реф. СБ. *Див.*
Твердохліб Микола Дмитрович
«Гудок», зв. пункт 27
Гуменюк Василь 80, 83
Гута, с. Дрогобицького р-ну 30
«Гуцул», б-к 26, 27
«Гуцульщина», ТВ-21 УПА-Захід. *Див.*
УПА-Захід, ТВ-21 «Гуцульщина»

Д
Далекий Схід 61
Даниленко В. 9
Данилюк Назарій («Перебийніс») 23
Дарів, потік 22
«Денис», підп. 21
«Дзвінчук», к-р ВО. *Див.* Белейович
(Білейович, Белейович) Іван
Федорович
«Директор», підп., пр. кр. реф. проп.
18 -23
«Дністер», б-к 21
Доброміль, м. Старосамбірського р-
ну 82
Добромільський (тепер у скл. Ста-
росамбірського), р-н Дрогоби-
цької обл. 68
«Довбня», підп. 25, 28
Довге, с. Дрогобицького р-ну 33
Довпотів, с. Калуського р-ну 76
Долина, м. Івано-Франківської обл.
81
Долинський, р-н Івано-Франківської
обл. 17, 20, 24, 78

Долинщина 23, 24, 78
Долішній Лужок, с. Дрогобицького
р-ну 76
Дон, р. 44
«Донський», сот. 20, 22, 25
«Донського», сотня 20
Дрогобицька (тепер у скл. Львів-
ської), обл. 10-12, 25, 35, 58, 63-
65, 74, 77, 87
Дрогобицька, ВО-5 «Маківка» УПА-
Захід. *Див.* УПА-Захід, ВО-5
«Маківка»
Дрогобицька, округа (окр. провід)
ОУН. *Див.* ОУН, Дрогобицький
окр. провід
Дрогобицька, трудколонія 77
Дрогобицька, тюрма 36, 63, 66, 75,
88
Дрогобицький надр-н (надр. провід)
ОУН. *Див.* ОУН, Дрогобицький
надр. провід
Дрогобицький, р-н Львівської обл.
27, 33, 76, 79, 82
Дрогобич, м. Львівської обл. 25, 33,
71, 75, 83
Дрогобищина 8, 9, 24-26, 29, 31, 33,
34, 36, 39, 53, 60, 61, 63, 68, 74,
75, 77, 78, 97
«Дуб», б-к 26
«Дубенко», пом. кр. реф. проп. 18
Дубик Василь 28
Дубина, с. Сколівського р-ну 25
Дяків Осип Васильович («Горновий»)
51
Дяченко Михайло Васильович
(«Марко Боєслав», «Гомін») 7, 8,
11, 18, 19, 21, 24, 39, 40, 61, 73,
85, 91

Е
Естонія 39, 44, 54
Естонський, народ 47

Є
Євреї 44
Європа 10, 37, 41, 44, 55
Європа, Західна 41, 54
Європа, Східна 42, 44, 46
«Єфрем», кр. пров. *Див.* Слободян
Степан Петрович

Ж
Жаб'ївський (тепер Верховинський),
р-н Станіславської обл. 23

«Жар», окр. пров. *Див.* Фрайт Володимир Васильович
Житомир, м. 9
Житомирщина 82
«Жук», окр. реф. проп. *Див.* Бацяня Богдан
Жуковский А., рос. поет 56
«Журба», коректор 35

З
«За волю України», підп. друкарня 35
Закарпатська Україна 60
Закарпаття 53, 62
Закерзоння 76
Закопане, м. (Польща) 79
«Залісний», окр. реф. СБ 82
Заліщицький, р-н Тернопільської обл. 81
Заплата, г. 20, 21
«Запорожець», підп. 20, 35
Захід 17, 58
Західна Європа. *Див.* Європа, Західна
Західна Німеччина 69
Західна Україна. *Див.* Україна, Західна
Західноєвропейські (західні), держави (країни) 54, 56, 66, 69
Зашкочі, с. Городоцького р-ну 82
Збруч, р. 60
Звір, с. Самбірського р-ну 26
Звягельська округа ОУН. *Див.* ОУН, Звягельський окр. провід
Зелена, с. Надвірнянського р-ну 81
«Земляк», пр. окр. реф. проп. 17
«Зенко», б-к 25
«Зимний», підп. 25
«Зимний», реф. СБ. *Див.* Соколик Григорій
ЗП УГВР. *Див.* УГВР, ЗП
ЗУЗ 80
ЗЧ ОУН. *Див.* ОУН, ЗЧ

І
Івано-Франківськ, м. 35, 78
Івано-Франківська, обл. 11, 18-20, 23, 24, 26, 34, 35, 65, 70, 76-82, 97
Івано-Франківщина 8, 12, 14, 21, 36, 39, 75, 80
Ізраїль 44
Ільницький Василь 8, 9, 12, 25, 83
Інгуші 55
Індія 41
Індонезія 41

Іпатов, л-т МДБ 64
«Ірка», друк. окр. пров. 35
Ірландці 44
Ісаєвич Ярослав Дмитрович, акад. 9
Іскра, коз. полк. 48
Ішук Олександр 10, 11, 13, 30, 35, 39, 68, 69, 83

Й

Йорданія 41

К

Кадобна, с. Калуського р-ну 20, 24
Калмики 55
Калуська, округа (окр. провід) ОУН. *Див.* ОУН, Калуський окр. провід
Калуський, пов. Станиславівського в-ва 15
Калуський, р-н Івано-Франківської обл. 15, 20, 27, 76, 77, 80, 81
Калуський, ТВ-23 «Магура» УПА-Захід. *Див.* УПА-Захід, ТВ-23 «Магура»
Калуш, м. Івано-Франківської обл. 78, 80
Калущина 8, 17, 26, 27, 31-33, 36, 46, 63, 78, 97
«Камінь», надр. пров., проп. *Див.* Лужецький Йосиф Васильович
Кам'янка, с. Сколівського р-ну 25, 35
Карл XII, швед. король 48
«Карман», охор. 34
«Кармелюк», охор. 35
Карпати, г. 34
Карпатська, ВО-4 «Говерля» УПА-Захід. *Див.* УПА-Захід, ВО-4 «Говерля»
Карпатський, край (край. провід) ОУН. *Див.* ОУН, Карпатський КП
Качурівський Роман (Легкий Григорій, «Борис») 21, 23, 77
КДБ (КГБ, КГБ) 11, 13, 81
Київ, м. 11, 35, 46, 68, 69, 76, 79, 83, 89
Київська Русь 54
Київська, обл. 53
Кирик Михайло Михайлович («Гайовий») 28, 30, 77
«Кірам», хор., кур'єр. *Див.* Мельничин Микола
«Кіров», реф. СБ, зрадник. *Див.* Тучак Роман
«Клим», кр. реф. проп. *Див.* Слободян Степан

- «Ключ», б-к 28, 30, 32
«Ключ», надр. пров. 29
Княжпіль, с. Старосамбірського р-ну 82
Кобзар. *Див.* Шевченко Тарас Григорович
Когут Микола 78, 83
«Кожум'яка А.» («Кожум'яка Л.»). *Див.* Богдан Ярослав Васильович
«Козак», окр. військ. реф. 16
Козаківка, с. Болехівської м/ради 18
Козирев, мол. л-т МДБ 97
Коломийська округа (окр. провід) ОУН. *Див.* ОУН, Коломийський окр. провід
Коломийський, р-н Івано-Франківської обл. 79
Коломийський, ТВ-21 УПА-Захід. *Див.* УПА-Захід, ТВ-21 «Гуцульщина»
Коломийщина 8, 18, 21, 23, 36
Коломия, м. Івано-Франківської обл. 11, 80, 83
«Комар», окр. пров., госп., оргреф. *Див.* Федюшко Петро Якимович
Комарчин Василь Володимирович («Василько», «Михась») 27-31, 34, 77
Корейці, північні 58
Корейці, підвденні 58
«Корнило», підп. *Див.* Савчук В.
Король Т. («Таня») 18
Корчин, с. Сколівського р-ну 78, 79
«Косар», окр. пров. 16
Косарчин Ярослав («Байрак», «Козак») 8, 16, 20-22, 24-31, 33, 34, 53, 57, 64, 66-68, 70, 78, 83
Косівський, р-н Івано-Франківської обл. 77
Косівщина 23
Костенко А., к-р спецвд. МВС 80
Кочіїй Омелян («Левко») 17-20, 62, 78, 85
Кочубей, коз. полк. 48
Кравчук Роман Миколайович («Петро») 50, 80
Краків, м. (Польща) 80
Кремль. *Див.* СРСР
Кримські татари. *Див.* Татари, кримські
Криниця, м. (Польща) 81
Кричун Микола Пилипович («Черемшина») 80
Крути, с. Ніжинського р-ну Чернігівської обл. 61, 91
Кузьминець, потік 20
Кук Василь Степанович («Леміш») 50, 59
Кулик Іван («Сірий») 94
Кулик Микола 8
Кульчицький С. 9
Кути, смт. Косівського р-ну 79
Кучумов, кап. МДБ 65
- Л**
Лавки, потік 27
Лавки, хут. Ново-Кропивницької с/ради 31, 32, 64
Лаврів Іван Васильович («Нечай») 21, 78
Ластівка, с. Турківського р-ну 33, 77
Латвійський, народ 47
Латвія 39, 44
Латишев, полк. юстиції 64, 65
«Лев», б-к 28, 30
«Левко», фін. реф., кр. реф. проп. *Див.* Кочій Омелян
«Легень», надр. пров. 21
Легкий Григорій. *Див.* Качурівський Роман
«Леміш». *Див.* Кук Василь Степанович
«Леонід Кожум'яка». *Див.* Богдан Ярослав Васильович
Лесівка, с. Богородчанського р-ну 18
Летня, с. Дрогобицького р-ну 82
«Лиман», б-к 20
Липа, с. Долинського р-ну 18
Литва 39, 44
Литовський, народ 47
Лівий Володимир Михайлович («Митар») 16, 18, 21, 79, 98
Лімниця, р. 20, 81
Лімниця, с. Рожнятівського р-ну 80
«Лісовий», підп. 17
Ліхоузов, май. МДБ 64
Лішня, с. Дрогобицького р-ну 82
«Ліщина», охор. 35
Лондон, м. (Англія) 41
Лужецький Йосиф Васильович («Камінь») 26-29, 31-34, 36, 57, 60, 79
Лужки, с. Долинського р-ну 18

Львів, м. 8-11, 13, 46, 59, 69, 76, 78, 80, 83, 89
Львівська, обл. 14, 22, 72, 76, 77, 79, 80, 82
Львівщина 15, 78
Люча, с. Косівського р-ну 80

М
«Магура», ТВ-23. *Див.* УПА-Захід, ТВ-23 «Магура»
Мазепа Іван, гетьм. 48
Майданський, ліс 31
«Маківка», ВО-5 УПА-Захід. *Див.* УПА-Захід, ВО-5 «Маківка»
«Марія», друк. надр. пров. 35
«Марко Боєслав». *Див.* Дяченко Михайло Васильович
«Марта», друк. окр. проводу 17, 18, 20
«Марушка», друк. надр. пров. 25, 26
Марчук Ігор 10, 64
Маршалл, Джордж (George Marshall), амер. держсекретар 41
«Мар'ян», чл. окр. проводу 22, 24
«Маслосоюз», КООП 75, 81
Матвієйко Мирон 69
Матвіїв Юліан Миколайович («Недобитий») 21, 66, 79, 80, 83
МВС 11, 77, 80
МДБ 10-12, 14, 19-21, 26, 32-34, 36, 50, 52, 58, 63-66, 68, 70-75, 77, 79-82, 86, 87, 97
Мельник Петро Васильович («Хмара») 96
Мельник Ярослав Миколайович («Роберт») 8, 17, 18, 20, 21, 69, 80
Мельничин Микола («Кірам») 30, 31
Менчул (Мунчел), г. 23, 70
Микола I, рос. цар 47, 48
«Микола», госп. реф. 18, 20
Миколаївський, р-н Львівської обл. 14
Микуличин, с. Яремчанської м/ради 76
«Мир», б-к 28
«Мирний», зв. 26
«Мирон», б-к 30
«Митар», кр. реф. СБ. *Див.* Лівий Володимир Михайлович
«Михайло», б-к, підп. 30, 31, 35
«Михайло», реф. СБ. *Див.* Арсенич Микола

«Михась», б-к. *Див.* Комаричин Василь Володимирович
Мізерний Василь-Мартин («Рен») 21
Мірчук Петро 11, 83
Молода, г. 22
Молода, р. 70
Мороз Володимир 8, 83
«Мороз», б-к 28, 29
Морозевич І. («Бурун») 77
Морозов, п/полк. юстиції 66
Москалі. *Див.* Росіяни
Москва, м. (Росія) 13, 27, 42, 43, 46-48, 56, 57, 59, 62, 69, 71, 76
Московське, князівство 60
Мражницький, ліс 27, 28
Мражниця, с. (тепер у скл. м. Борислав) 26, 28
Мюнхен, м. (Німеччина) 76

Н
«На зміну», підп. журнал 13, 19, 20, 39, 40, 51, 61, 72, 73, 75, 90, 91
Нагірянка, с. (тепер в скл. м. Бучач) 78
Надвірнянський, р-н Івано-Франківської обл. 81
Надвірнянщина 97
Наддніпрянці 14, 50-53, 89
Наддніпрянщина 50, 53
«Нахтігаль», бат. 80
Недільна, с. Старосамбірського р-ну 26
«Недобитий», пров. *Див.* Матвіїв Юліан Миколайович
«Нестор» («Няньо»), підп. 28, 29, 31
«Нечай», окр. пров. *Див.* Лаврів Іван Васильович
«Нечоса», б-к 21
Нижні Гаї, с. Дрогобицького р-ну 76
Ніколаєва Наталія 30, 35, 68, 69
Німецька, армія (війська) 15, 37
Німецькі, тюрми 80
Німеччина 15, 37, 68, 75, 79
НКВС (НКВД) 11, 13, 55, 63, 64
НКДБ 63, 64
Нова Гута, с. Тисменицького р-ну 78
Новий Кропивник, с. Дрогобицького р-ну 32, 33, 35, 36, 63, 64, 75, 77
Ново-Кропивницька, с/рада Дрогобицького р-ну 31
Нью-Йорк, м. (США) 11, 83
«Няньо». *Див.* «Нестор» («Няньо»), підп.

О

Огороднік Валерій 8, 11, 83
Одеська, обл. 53
«Оксана», друк. окр. пров. 16, 25, 26
Олександр I, рос. цар 47
«Олені-1», старш. шк. УПА 78, 81
«Олень», б-к 25, 26
ООН 37, 42, 45
Опака, с. Дрогобицького р-ну 28, 30-32, 63
«Опришко», б-к. *Див.* Голяк Мирон Васильович
Організація. *Див.* ОУН
«Орел», б-к 25, 27, 28
«Орися», друк. окр. проводу 17
Орив, с. Сколівського р-ну 28, 32, 70, 82
Оривська, с/рада Сколівського р-ну 25
«Орлан», пров. *Див.* Галаса Василь Михайлович
«Орленко», сл. надр. реф. СБ 25
«Орлик», інстр. ОУН 50
«Осип», підп. 33
Осмолода, с. Рожнятівського р-ну 19
«Остап», б-к 22, 24
Островітяноу К, проф. 55
ОУН 7-13, 15-26, 28-30, 32, 34-37, 39, 40, 44, 46, 50-53, 59-62, 64-70, 72-83, 90, 91, 93, 95-97
ОУН(б) (ОУН-б) 8, 9, 15, 35, 67
ОУН, 2-ий ВЗ 80
ОУН, 3-ий НВЗ 51, 67
ОУН, Боринський рай. провід 29
ОУН, Буковинський окр. провід 69, 79
ОУН, Вижницький надр. провід 80
ОУН, Городенківський пов. провід 77
ОУН, ГОСП 27, 35, 60, 62, 95
ОУН, Дрогобицький надр. провід 9, 25, 26, 27, 34, 57, 60, 76-78, 79, 82
ОУН, Дрогобицький обл. провід 77
ОУН, Дрогобицький окр. провід 7, 9, 19, 22, 24, 25, 26, 29, 31, 32, 35, 66, 67, 68, 70, 74-78, 82, 83
ОУН, Дрогобицький рай. провід 34, 76, 82
ОУН, Жидачівський надр. провід 22
ОУН, Звягельський окр. провід 82
ОУН, ЗЧ 30, 69, 76
ОУН, Калуський надр. провід 21, 81

ОУН, Калуський окр. провід 15-17, 19, 20, 22, 24, 26, 34-37, 64, 72, 75, 80-82
ОУН, Карпатський КП 7, 11, 12, 18-24, 31, 33-35, 37, 39, 43, 50, 60, 61, 63, 72-76, 78-82, 85, 94-97, 98
ОУН, КЕ 80
ОУН, Коломийський надр. провід 23
ОУН, Коломийський окр. провід 19, 23, 34, 77, 79
ОУН, Коломийський пов. провід 77
ОУН, Косівський надр. провід 23, 79
ОУН, краківські військові курси 80
ОУН, Львівський КП 68
ОУН, Надвірнянський надр. провід 18, 23, 34, 35
ОУН, Підбузький рай. провід 26, 57, 64, 76, 77, 82
ОУН, похідні групи 82
ОУН, Провід 23, 43, 51, 68, 73, 79, 80, 83
ОУН, Самбірський надр. провід 25, 26, 29, 30, 32-34, 57, 76, 79
ОУН, Самбірський рай. провід 26, 76, 79
ОУН, СБ 11, 16, 18, 25, 27, 29, 30, 32, 76, 79, 81-83, 98
ОУН, Сокальський пов. провід 80
ОУН, Станиславівський обл. провід 16, 17, 77, 78, 79, 81
ОУН, Станиславівський окр. провід 15, 17-19, 22, 23, 34, 35, 37, 72, 75, 81, 97
ОУН, Старосамбірський рай. провід 79
ОУН, Стрілківський рай. провід 26
ОУН, Турківський надр. провід 25, 28-30, 33, 34, 53, 57, 77, 82
ОУН, Юнацтво 77, 80-82
Оунівці. *Див.* ОУН
П
Павленко Ірина 11
«Павло», б-к 26
Павлов, май. МДБ 65
Палестина 41
«Палій». *Див.* Гарасимів Іван
Паренки, г. 70
«Перебийніс», кур. *Див.* Данилюк Назарій
Перегінське (Перегінськ), смт. Рожнятівського р-ну 26, 69

Перегінський (тепер у скл. Рожнятівського), р-н Станіславської обл. 19, 70
Перемишль, м. (Польща) 80
«Перемога», курінь 79
Петербург, м. (Росія) 49
Петренко Роман (Татура Євген) 10
Петрик, потік 21
Петрилів, с. Тлумацького р-ну 81
Петро I, рос. цар 48, 49
«Петро», кр. пров. *Див.* Кравчук Роман Миколайович
«Петро», підп. 24
ПЗУЗ 80
Південна Україна. *Див.* Україна, Південна
Південні області України. *Див.* Україна, Південна
Підбузький район ОУН. *Див.* ОУН, Підбузький рай. провід
«Підкова», рай. пров. 29
«Пімста», б-к 26
Піскунов, май. МДБ 65
Піщаний Верх, г. 20
«Пласт», скаут. орг. 80
ПНР 68
Полісся 80
«Політичний радіо-інформатор», підп. в-ня 16, 36, 92
«Полтава Петро». *Див.* Федун Петро Миколайович
«Полтавець», к-т охор. 35
Полтавська, битва 48
Польська, армія 80, 81, 82
Польська, держава (територія). *Див.* Польща
Польська, поліція 78
Польські, тюрми 79, 80
Польща 41, 44, 54, 68, 69, 72, 76, 77, 79, 82
Поляки 44
Посацька Ніна («Уляна») 16, 98
Посівнич Микола 8, 11, 83
«Потап», орг. реф., окр. реф. СБ. *Див.* Цап'як Василь Степанович
Потічний Петро Й., проф. 8
Прикарпаття 10
«Промінь», надр. реф. проп. *Див.* Черевко Дмитро
«Пропагандист», підп. в-ня 63, 94
«Просвіта», т-во 80

«Прут», чл. окр. проводу 22, 24
Пугачов Омелян, рос. бунтар 49
Пушкін Олександр Сергійович, рос. поет 47, 48, 49, 50
«Пчілка», б-к, зв. 26, 68
Р
«Радич В.». *Див.* Богдан Ярослав Васильович
«Радіовісті» («Радієві вісті»), підп. в-ня 16, 36, 40, 61, 72
Радянський Союз. *Див.* СРСР
Радянські, війська. *Див.* ЧА
Радянські, концтабори (тюрми) 55, 57
Райлів, с. Стрийського р-ну 79
«Рамзенко». *Див.* Богдан Ярослав Васильович
«Рамзес». *Див.* Богдан Ярослав Васильович
Раневичі, с. Дрогобицького р-ну 76
«Рен», пор. *Див.* Мізерний Василь-Мартин
«Рись», б-к 20
Рівне, м. 9
Різарня, хут. (Рожнятівщина) 21, 81
Річ Посполита 43
«Роберт», пров. *Див.* Мельник Ярослав Миколайович
Рогатин, м. Івано-Франківської обл. 14, 75
Рогатинщина 74
Рожнятів, смт. Івано-Франківської обл. 81
Рожнятівський, р-н Івано-Франківської обл. 19, 78-80, 82
Розділ, смт. Миколаївського р-ну 14
Романів Н. 81, 95
Ромашок М. М. 9
«Ромко» (білий), б-к 28
«Ромко», сот. 16
«Ромко». *Див.* Бацян Богдан
Російська Імперія 43, 46-48, 53, 54, 56, 59, 60
Російська, держава. *Див.* Росія
Російська, нація (народ). *Див.* Росіяни
Росільна, с. Богородчанського р-ну 18
Росія 44, 48, 49, 56, 57
Росія, царська. *Див.* Російська Імперія

Росіяни 13, 27, 46-50, 56-58, 62

«Ростислав», б-к 21

РРСФР 56

Рудь, ст. л-т МДБ 64

Румунія 23, 41, 44, 69, 72

«Руслан», окр. реф. проп. 18, 19, 21

«Рут», надр. пров. 26

«Ручай», б-к 26

С

Савчак Василь («Сталь») 69, 77, 94, 95

Савчин (Пискір) Марія 10

Савчук В. («Корнило») 27, 28, 30-33, 35, 36, 63, 64, 70

«Садовий», рай. пров. 28, 76

Самбірський надр-н ОУН. *Див.* ОУН, Самбірський надр. провід

Самбірщина 25, 26, 29, 30, 33

Самостійна Української Держава. *Див.* УССД

Сан-Франциско, м. (США) 37, 60, 75

СБ. *Див.* ОУН, СБ

Сваричів, с. Рожнятівського р-ну 78, 82

«Север». *Див.* Федун Петро Миколайович

Селіванов, май. МДБ 64, 65

Сибір 49

Сидор Василь Дмитрович («Шелест») 8, 21, 22, 69, 76, 80, 95

Синьків, с. Заліщицького р-ну 81

Синьовидський, ліс 70

Сільце, с. Калуського пов. (тепер в скл. смт. Войнилів) 15, 16

«Сірий», орг. реф. *Див.* Кулик Іван

«Скит», кер. окр. техзв. *Див.* Владика Йосип Йосипович

Сколе, м. Львівської обл. 82

Сколівський, р-н Львівської обл. 25, 28, 35, 77, 79, 82

Сколівщина 19, 78

Слободян Степан Петрович («Клим», «Єфрем») 8, 18-24, 26, 31, 43, 50, 53, 66, 69, 70, 73, 75, 78, 81, 94, 96, 97

Слов'ятин, с. Бережанського р-ну 77

Слохині, с. Старосамбірського р-ну 76, 82

«Смерека», підп. 30

«Снігур», б-к 22, 25, 27, 28

Содоль Петро 11, 83

Сокаль, м. Львівської обл. 80

Сокальський, р-н Львівської обл. 80

Соколик Григорій («Зимний») 25

«Соловей», б-к 25

Солотвинський (тепер у скл. Богородчанського), р-н Станіславської обл. 18, 22

«Спартак», пров., рай. реф. СБ. *Див.* Ходак Степан Іванович

Спасів, с. Сокальського р-ну 80

Спринський, ліс 26

Сприня, с. Самбірського р-ну 26, 32

СРСР (СССР) 7, 15, 17, 18, 37, 39, 41-47, 50, 51, 54-59, 62, 63, 66-69, 71, 72, 75, 91

Сталін Йосип Вісаріонович 41, 42, 55, 61

«Сталь», окр. пр. *Див.* Савчак Василь Станіславівська округа (окр. провід) ОУН. *Див.* ОУН, Станіславівський окр. провід

Станіславівська, ВО-4, гр. УПА-Захід. *Див.* УПА-Захід, ВО-4 «Говерля»

Станіславівський, ТВ-22 УПА-Захід. *Див.* УПА-Захід, ТВ-22 «Чорний ліс»

Станіслав (Станіславів), м. *Див.* Івано-Франківськ, м

Станіславська, обл. *Див.* Івано-Франківська, обл.

Станіславщина (Станіславівщина). *Див.* Івано-Франківщина

Станькова, с. Калуського р-ну 16

Старосамбірський, р-н Львівської обл. 76, 82

Стасюк Олександра 8, 9, 13, 60-62

Стебельський Степан («Хрін») 10

«Степовий», окр. реф. проп. 23

Стехов, полк. МДБ 10, 64, 65, 87

«Сторож», підп. 24

Сторона (Сторонна), с. Дрогобицького р-ну 30

Страшевичі, с. Старосамбірського р-ну 76

Стрий, м. Львівської обл. 78, 82

Стрий, р. 30

Стрийський, р-н Львівської обл. 79

Стрілки, с. Старосамбірського р-ну 26

Ступниця, с. Дрогобицького р-ну 79

- Суворов, к-р взв. ВВ 97
 Сукіль, с. Долинського р-ну 25, 27, 30
 Суходіл, с. Рожнятівського р-ну 19
 Схід 53
 Східна Європа. *Див.* Європа, Східна
 Східна Україна. *Див.* Україна, Східна
 Східницький, ліс 31, 33
 Східниця, смт. Бориславської м/ра-
 ди 27
 Східні області (землі) України. *Див.*
 Україна, Східна
 США 37, 41, 42, 54, 58, 69
 Сян, р. 44
 Сяноцький, пов. (Польща) 77
- Т**
 «Таня». *Див.* Король Т.
 «Тарас Чупринка», ген. *Див.* Шухевич
 Роман Йосипович
 «Тарас», б-к. *Див.* Голяк Мирон Ва-
 сильович
 «Тарас», підп. 24
 «Тарас». *Див.* Бацян Богдан
 Татари, кримські 55
 ТВ-21, УПА-Захід. *Див.* УПА-Захід,
 ТВ-21 «Гуцульщина»
 ТВ-22, УПА-Захід. *Див.* УПА-Захід,
 ТВ-22 «Чорний ліс»
 ТВ-23, УПА-Захід. *Див.* УПА-Захід,
 ТВ-23 «Магура»
 Твердохліб Микола Дмитрович
 («Грім») 8, 10, 18, 21, 22, 81
 Тернопільська, обл. 77, 81
 Тернопільщина 78
 «Тис», к-т охор. 21, 22
 «Тиса», б-к 20
 Тисменицький, р-н Івано-Франків-
 ської обл. 78
 Тлумацький, р-н Івано-Франківської
 обл. 81
 Топільське, с. Рожнятівського р-ну 79
 Торонто, м. (Канада) 10, 11
 «Трипільський». *Див.* Богдан Ярослав
 Васильович
 Тростянець, с. Долинського р-ну 24
 Трумен, Гаррі, амер. през. 41
 «Трумена», план 41
 Труханів, с. Сколівського р-ну 25
 «Тур», кр. реф. проп. 18
 Туреччина 41
 Турківський надр-н ОУН. *Див.* ОУН,
 Турківський надр. провід
- Турківський, р-н Львівської обл.
 30-33, 77
 Тустановичі, с. (тепер в скл. м. Бори-
 слав) 33
 Тухолька, с. Сколівського р-ну 77
 Тучак Роман («Кіров») 23
- У**
 УГВР 66, 73, 78, 80, 81
 УГВР, ЗП 42, 69, 73
 Угорщина 41, 44
 УДК 82
 Україна 7-13, 15, 18, 23, 27, 30, 36, 37,
 39, 40, 43-45, 47, 48, 50-52, 54,
 56-62, 66, 67, 69-75, 89
 Україна, Західна 15, 18
 Україна, Південна 50, 52, 53
 Україна, Східна 34, 50, 52, 53, 77
 Україна, Центральна 50, 52, 53
 Українська, держава. *Див.* УССД
 Українська, поліція 79
 «Український робітник», підп. журнал
 13, 19, 20, 39, 62, 72, 75, 92
 Український, народ (населення). *Див.*
 Українці
 Українські, землі. *Див.* Україна
 Українці 13-15, 27, 34, 40-56, 58, 60-
 63, 66, 70, 72, 74
 УНС 76
 Уолл-стріт. *Див.* США
 УПА 7-13, 16-18, 20, 30, 36, 39, 68, 69,
 73, 74, 77, 79-83
 УПА, ГК 80, 81
 УПА, КВШ 80
 УПА, рейд в Румунію 23
 УПА-Захід 80, 81
 УПА-Захід, ВО-4 «Говерля» 10, 39, 60,
 81
 УПА-Захід, ВО-5 «Маківка» 78
 УПА-Захід, ТВ-21 «Гуцульщина» 11,
 81, 83
 УПА-Захід, ТВ-22 «Чорний ліс» 10,
 81
 УПА-Захід, ТВ-23 «Магура» 76, 78,
 81
 Урицький, ліс 28
 Урич, с. Сколівського р-ну 28, 31, 33
 УРСР (УССР) 15, 35, 37, 43-45, 46, 53,
 55, 60, 63, 65, 68, 70, 71, 73, 75,
 79, 80, 86, 91
 УССД 7, 12, 43, 46, 62, 63, 65, 89
 УЧХ 77

Ф

Федун Петро Миколайович («Петро Полтава», «Север») 7, 19, 21-24, 35, 43, 47, 51, 57-59, 69, 73, 75, 95

Федюшко Петро Якимович («Комар», «Брюс», «Готур») 16, 20-23, 36, 64, 81, 96

Філіппіни 41

Фінляндія 54

Фрайт Володимир Васильович («Жар») 8, 21, 25, 26, 35, 53, 82, 96

Франція 69

Х

Харків, м. 9, 13

«Харків», інстр. ОУН. *Див. Орлик*», інстр. ОУН

Хирівський (тепер у скл. Старосамбірського), р-н Дрогобицької обл. 68

Хітар, с. Сколівського р-ну 77

«Хмара», б-к 22

«Хмара», к-р ТВ, надр. пров. *Див. Мельник Петро Васильович*

«Хмара», орг. реф. 23

«Хмара», сот., орг. реф. *Див. Білінчук Дмитро*

Хмельницький Богдан, гетьм. 44

Ходак Степан Іванович («Спартак») 25, 28, 29, 31-33, 82

Ходачник Іван Федорович («Ворон») 26, 28, 30, 33, 82

«Холодний Яр», надр-н ОУН 82

«Холодний», реф. СБ 25, 28, 29, 76

«Хрін», сот. *Див. Стебельський Степан*

Ц

Цап'як Василь Степанович («Потап») 25, 26, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 66, 69, 82

Центральна Україна (Центральні області України). *Див. Україна, Центральна*

Ч

ЧА 15, 17, 34, 64

Чав'як Володимир («Чорнота») 21

Чекісти 13, 14, 28, 30, 33, 35, 36, 40, 63, 64, 70, 71, 74, 76-79, 82, 83, 97

Червона армія. *Див. ЧА*

Черевко Дмитро («Промінь») 18, 34
«Черемшина», надр. пров. *Див.*

Кричун Микола Пилипович

Чернівеччина 39

Чернівці, м. 35

Черченко Юрій 11

Чехи 44

Чехи, хут. с. Орів 32, 70

Чехословаччина 41, 44, 72, 76

Чеченці 55

«Чміль», підп. 69

«Чорний ліс», підп. в-ня 19, 40

«Чорний ліс», ТВ-22 УПА-Захід. *Див. УПА-Захід, ТВ-22 «Чорний ліс»*

Чорний ліс 10, 17, 18, 97

«Чорноморець», к-р, зрадник. *Див. Басюк Євген*

«Чорнота», кур. *Див. Чав'як Володимир*

«Чорнота», надр. пров., *Див. Босак Володимир Петрович*

«Чуйний», рай. реф. СБ 26, 28, 29, 31

«Чумак», рай. пров. 28, 29

«Чупринка Тарас», ген. *Див. Шухевич Роман Йосипович*

Ш

Шаповал Юрій 18, 69

Шевченко Тарас Григорович 45, 47-50, 56

Шевчук, май. МДБ 34, 40, 58, 65-68, 70

«Шелест», кр. пров. *Див. Сидор Василь Дмитрович*

«Шелеста, ім. полк.», підп. друкарня 46

Шешори, с. Косівського р-ну 77

Шиманко, о/у УМДБ 97

«Шлях перемоги», підп. журнал 13, 19, 20, 37, 39, 40, 60, 61, 72, 73, 75, 93, 94

«Шпак», окр. пров., зрадник. *Див. Благий Зиновій*

«Шугай», б-к 25

Шумлячий, потік 20

Шухевич Роман Йосипович (ген. «Тарас Чупринка») 22, 50

Ю

Юнацтво ОУН. *Див. ОУН, Юнацтво*

«Юрій», б-к 25, 27, 28, 30-33, 36, 70

«Юрка», сотня 20

«Юрко» (білий), б-к 25

«Юрко», б-к 25
«Юрко», підп. 21, 22, 24
Я
Яблунівський (тепер у скл. Косівського), р-н Станіславської обл. 23
Яворина, г. 80

Ялова Кливка, г. 70
«Яр», підп. 21
Яремчанська, м/рада Івано-Франківської обл. 76
«Ярославич В.». Див. Богдан Ярослав Васильович

* * *

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ ТА АБРЕВІАТУР

Bi-Bi-Ci (BBC) – British Broadcasting Corporation [Британська телерадіомовна компанія]
в. о. – виконуючий обов'язки
ВВ – внутрішні війська
в-во – воеводство
ВЗ – великий збір [ОУН]
вип. – випуск
ВКП(б) – Всесоюзна комуністична партія (більшовиків)
ВМП – вища міра покарання
ВО – воєнна округа [УПА]
ВТТ – виважено-трудова табори [рад. концтабори]
ВУЧК – Всеукраїнська чрезвычайная комісія (Всеукраїнська надзвичайна комісія) [рад. репресивний орган]
г. – гора
ГДА СБУ – Галузевий державний архів Служби Безпеки України
ГК – Головний командир (головна команда) [УПА]
ГОСП – Головний осередок пропаганди [ОУН]
ГПУ (ГПУ) – Государственное политическое управление (державне політичне управління) [рад. репресивний орган]
дет. – детальніше
дис. – дисертація
ЗМІ – засоби масової інформації
ЗОШ – загальноосвітня школа
ЗУЗ – західні українські землі
ім. – імені
ін. – інше
І-т – інститут
К. – Київ
к.і.н. – кандидат історичних наук

КВШ – команда військового штабу [УПА]
КГБ (КГБ) – Комітет державної безпеки (комітет державної безпеки) [рад. репресивний орган]
КДБ – Комітет державної безпеки [рад. репресивний орган]
КЕ – крайова ексекютива [ОУН]
кін. – кінець
КК – кримінальний кодекс
км – кілометр
КОП – крайовий осередок пропаганди [ОУН]
КП – крайовий провід [ОУН]
КП(б)У – Комуністична партія (більшовиків) України
Л. – Львів
ЛНБ – Львівська наук. бібліотека
МВС – Міністерство внутрішніх справ [рад. репресивний орган]
МДБ – Міністерство державної безпеки [рад. репресивний орган]
млн. – мільйон
НАН – Національна академія наук [України]
НВЗ – Надзвичайний великий збір [ОУН]
НКВС – Народний комісаріат внутрішніх справ [рад. репресивний орган]
обл. – область
окр. – окружний
ООН – Організація Об'єднаних Націй
ОУН – Організація Українських Націоналістів
ОУН(б) (ОУН-б) – Організація Українських Націоналістів (бандерівців)

ПЗУЗ – північно-західні українські землі
 ПНР – Польська Народна Республіка
 полк. – полковник
 ППС – пістолет-пулеміот Судаєва [рад. автомат]
 проф. – професор
 р. – рік, річка
 р.н. – рік народження
 РВ – районний відділ
 ред. – редактор
 р-н – район
 рр. – роки
 РРП – районна референтура пропаганди [ОУН]
 РСФСР – Російська Радянська Федеративна Соціалістична Республіка
 с. – сторінка
 СБУ – Служба безпеки України
 смт. – селище міського типу
 спр. – справа
 СРСР – Союз Радянських Соціалістичних Республік
 СССР – Союз Совецьких Соціалістическіх Республік (Союз Радянських Соціалістичних Республік)

Т. – том
 т. п. – тому подібне
 т. ч. – тому числі
 ТВ – тактичний відтинок [УПА]
 ТТ – Тульський Токарева [рад. пістолет]
 УДК – Український Допомоговий Комітет
 УМДБ – Управління міністерства державної безпеки [рад. репресивний орган]
 УНС – Українська Народна Самооборона
 УПА – Українська Повстанська Армія
 упор. – упорядник
 УРСР – Українська Радянська Соціалістична Республіка
 УССД – Українська Самостійна Соборна Держава
 УЧХ – Український Червоний Хрест
 ф. – фонд
 ЦДВР – Центр дослідження визвольного руху
 ЦК – центральний комітет

* * *

ПЕРЕЛІК ФОТОІЛЮСТРАЦІЙ

1. Ярослав Богдан – «Всеволод Рамзенко».....	6
2. Анкета студента 1-го курсу Львівського університету імені І. Франка Ярослава Богдана. 16 лютого 1940 р.....	84
3. Співробітники осередку пропаганди Карпатського крайового проводу ОУН. Зліва направо – М. Дяченко – «Марко Боеслав», Я. Богдан – «Всеволод Рамзенко», О. Кочій – «Левко».....	85
4. Ярослав Богдан – «Всеволод Рамзенко». Два фото з архівної кримінальної справи за 1952 р. (анфас і профіль).....	86
5. Обкладинка архівної кримінальної справи МДБ УРСР на Ярослава Богдана.....	86
6. Ордер №6506 від 3. V. 1952 р. на арешт Я. Богдана, виписаний начальником УМДБ по Дрогобицькій обл. полк. Стеховим.....	86
7. Перша сторінка анкети Ярослава Богдана.....	87
8. Постанова на арешт Ярослава Богдана.....	87
9. Таблиця до акту експертизи почерку Я. Богдана.....	87
10. Довідка про розстріл Я. Богдана. 10.02. 1953 р.....	87
11. Видляди на режимний корпус та внутрішній дворик Дрогобицької тюрми.....	88

12. Всеволод Рамзенко. Міжнародний огляд. 1945 р.....	89
13. Всеволод Рамзенко. Чому ми за УССД. – Київ–Львів, 1951 р.....	89
14. Всеволод Рамзенко. Вказівки в справі ідейно-політичної праці з наддніпрянцями. 1950 р.....	89
15. Всеволод Рамзенко. Геть московсько-большевицьке колгоспне кріпацтво з України. 1950 р.....	89
16. Обкладинки різних чисел підпільного журналу ОУН для молоді «На зміну» за 1946, 1947, 1948 і 1949 рр.	90
17. Обкладинка журналу «На зміну», ч. 1 за січень 1946 р. зі статтею Ярослава Богдана – «В. Ярославича» – «Нам шлях в майбутнє вкажуть Крути...».....	91
18. Обкладинка журналу «На зміну», ч. 8 за липень 1950 р., упорядником і редактором якого був Михайло Дяченко – «Марко Боеслав».....	91
19. Всеволод Рамзенко. Довкруги державного бюджету СРСР і УРСР на 1945 р.....	91
20. Перша сторінка журналу «На зміну», ч. 6 за 1949 р. зі статтею Ярослава Богдана до 20-ти річчя ОУН.....	91
21. Обкладинка одного з номерів видання «Політичний радіоінформатор» (люди слухають радіо).....	92
22. Обкладинка видання «Політичний радіоінформатор», ч. 1 від 06.IV.1944 р.....	92
23. Обкладинки журналу «Український робітник», чч. 1 і 2 за 1946 р. зі статтею Я. Богдана – «Л. Кожум'яки» – «Нова п'ятирічка в імперіалістичних планах большевиків».....	92
24. Обкладинки різних чисел підпільного журналу КОП ОУН «Шлях перемоги» за 1945, 1946 і 1947 рр.....	93
25. Обкл. журналу «Шлях перемоги», ч. 1 (12) за січень 1946 р.....	94
26. Обкладинка журналу «Пропагандист», ч. 6 за 1947 р.....	94
27. Другий зліва керівник Карпатського крайового проводу ОУН Степан Слободян – «Єфрем», в центрі – Іван Кулик – «Сірий», справа – організаційний референт Карпатського крайового проводу ОУН Василь Савчак – «Сталь». Фото зроблене під час наради 1950 р.....	94
28. Керівник Карпатського крайового проводу ОУН у 1947-1949 рр. Василь Сидор – «Шелест» та його дружина Н. Романів.....	95
29. Керівник Головного осередку пропаганди (ГОСП) ОУН Петро Федун – «Север».....	95
30. Організаційний референт Карпатського КП ОУН у 1950 р. Василь Савчак – «Сталь».....	95
31. Петро Мельник – «Хмара». Діяв на Надвірянщині, де зустрічався з Ярославом Богданом.....	96
32. Володимир Фрайт – «Жар», окружний провідник Дрогобиччини (1949-1950) та Калущини (1950-1951).....	96
33. Керівник Карпатського КП ОУН Степан Слободян – «Єфрем». Посмертне фото. 18.XI.1950 р.....	96
34. Оргреф Карпатського КП ОУН Петро Федюшко – «Брюс». Посмертне фото.....	96
35. Провідник Карпатського крайового проводу ОУН Степан Слободян – «Єфрем» та підпільники, що загинули з ним. Посмертне групове фото. 18.XI.1950 р.....	97
36. Провідник Станиславівського окружного проводу ОУН «Всеволод». Посмертне фото. Загинув 7 червня 1947 р. у Чорному лісі 2 км західніше від	

с. Глибоке Богородчанського району Станіславської обл. у бою з чекістською рейдовою групою під керівництвом начальника Богородчанського РВ МДБ мол. лейтенанта Козирева та командира взводу ВВ МДБ Суворова. Операцією керував старший оперуповноважений відділу 2-Н УМДБ Станіславської обл. Шиманко.....	97
37. Зліва – референт СБ Карпатського КП ОУН Володимир Лівий – «Митар». Посмертне фото. 04.12.1948 р.	98
38. Ніна Посацька – «Уляна». Посмертне фото. 15.05.1949 р.....	98

* * *

ЗМІСТ

ВСТУП.....	7
ІСТОРИОГРАФІЯ ТА ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ.....	8
Дитинство та юність, родина. Навчання у Львівському університеті.....	14
Діяльність в складі Калуського та Станіславівського окружних проводів ОУН.....	15
Діяльність в складі Карпатського крайового проводу ОУН.....	18
Референт пропаганди Дрогобицького окружного проводу ОУН в 1950-1951 рр.....	24
Публіцистика Ярослава Богдана.....	36
Список праць Я. Богдана – «Всеволода Рамзенка».....	60
Арешт 19.10.1951 р. Дрогобицька тюрма: слідство, суд та розстріл.....	63
ВИСНОВКИ.....	72
Коротка хронологія основних подій життя Я. Богдана.....	75
Короткі біографічні довідки про підпільників, згаданих у книзі.....	76
Бібліографія приміток.....	83
Фотоілюстрації.....	84
Показчик.....	99
Список скорочень та абревіатур.....	110
Перелік фотоілюстрацій.....	111

* * *

ЛІТОПИС УКРАЇНСЬКОЇ ПОВСТАНСЬКОЇ АРМІЇ

Літопис УПА – це серійне книжкове видання. Його завдання – опублікувати, з дотриманням джерельної точності, документи й матеріали до історії УПА, а також стимулювати й видавати праці про діяльність УПА та історію України того періоду взагалі. Кожний том або група томів Літопису присвячені окремим темам і мають назву. Частина томів охоплює історію УПА за певний період на більших територіях, як, наприклад, на Волині, в Галичині, на українських землях під Польщею тощо. Кожна з цих територій може мати два – три, а то й більше томів. Додаткова серія книжок буде присвячена загальним темам, або збірникам спогадів, праць, або може бути книжкою одного автора на якусь тему. Збірники появляються не періодично, а в залежності від підготовки й опрацювання наступного тому. Нумерація книжок Літопису може йти інакше, ніж за оголошеним територіальним планом чи хронологією подій. Документи передрукуються з дотриманням джерельної точності, зі збереженням загальної форми оригіналу. Конечні виправлення чи відтворення пошкоджених місць відзначаються квадратними дужками або – де потрібно – пояснені в примітках. Так само відзначаються додані редакцією слова, пояснення чи заголовки в тексті. Інші підпільні матеріали – мемуари, меморандуми, публіцистика тощо – передрукуються без пропусків, проте мовні й правописні виправлення детально не відзначаються, хіба в особливих випадках. Як правило, передруки беруться з оригіналів, але при відсутності оригіналу до уваги береться найвірогідніша копія чи передрук. В усіх випадках точно подається джерело, а у випадку передрукованих архівних матеріалів – теж місце збереження даного матеріалу. Кожний том має довідник осіб та місцевостей і словник неясних слів, скорочень та маловживаних чи незрозумілих слів.

LITOPYS UPA – CHRONICLE OF THE UKRAINIAN INSURGENT ARMY

Litopys UPA is a series of books, produced with the aim of publishing source documents and materials relating to the history of the UPA, as well as stimulating and publishing works about the activities of the UPA and, in a more general way, the history of Ukraine of that period. Each volume or group of volumes of Litopys UPA is devoted to a specific theme and has a separate title. Some of the volumes deal with the history of the UPA in a given period of time or in a given region – for example, in Volyn', in Halychyna, in the regions of Ukraine held by Poland and so on. Two, three, or even more volumes may be devoted to general themes, to collections of memories, or to single books by individual authors dealing with particular questions. The appearance of Litopys UPA is not periodic, and depends on the pace at which successive volumes are compiled and prepared for print. The volumes may appear in an order other than indicated above, based on a territorial and chronological principle. In reprinting documents, we adhere strictly to their sources and preserve the general form, language and orthography of the originals. Places in the text where corrections have had to be made, or where the original documents have been damaged or had to be reconstituted, are designated with square brackets, or, if necessary, provided with explanatory footnotes. Words, explanations, or titles inside the texts that have been added by the editors are indicated in a similar manner. Other underground materials – memories, memoranda, works of publicists and the like – are also reprinted without omissions, but only in exceptional cases are linguistic and orthographic corrections indicated. Reprints are based on original texts. In cases where the original text is not available, the reprint is based on the most reliable copy of reprint. The sources of all materials used are clearly indicated and in the case of reprinted archival material, their present locations are also given. Each volume is provided with an index of names of persons and places and a glossary listing names that may not be clear, abbreviations and rarely used or incomprehensible words.

ЛІТОПИС УКРАЇНСЬКОЇ ПОВСТАНСЬКОЇ АРМІЇ

Серійне книжкове видання документів, матеріалів і наукових праць до історії Української Повстанської Армії

Досі появилися такі томи Літопису УПА основної серії:

Том 1. Волинь і Полісся: німецька окупація; книга перша: Початки УПА; документи і матеріали. Книга містить політичні й організаційні документи та матеріали до історії УПА на Волині та Поліссі. Третє, виправлене видання, 1989 р., 256 стор., тверда обкладинка, ілюстрації, мапи, схеми.

Том 2. Волинь і Полісся: німецька окупація. Книга друга. Книга містить підпільні документи і матеріали про бойові дії УПА на Волині й Поліссі. Друге, виправлене видання, 1985 р., 256 стор., тверда обкладинка, ілюстрації, мапи.

Том 3-4. Чорний Ліс: видання команди Станіславівського тактичного відтинка УПА, 1947 – 1950 роки. Книга перша і друга. Книги містять меморіяли, біографічні нариси й документи про дії відділів УПА Станіславівського ТВ УПА. Частина матеріалів – оповідання, новели й вірші.

Том 3. Книга перша: 1947 – 1948. Друге, виправлене видання, 1987 р., 272 стор., тверда обкладинка, ілюстрації, мапи, схеми.

Том 4. Книга друга: 1948 – 1950 (продовження). Друге, виправлене видання, 1989 р., 288 стор., тверда обкладинка, ілюстрації, мапи, схеми.

Том 5. Волинь і Полісся: німецька окупація; книга третя: спомини учасників. Книга містить спогади, рецензії та додаткові підпільні матеріали про дії УПА. Між мемуарами – повідомлення про договір про ненапад між ГК УПА й угорською армією. 1983 р., 312 стор., мапи, ілюстрації.

Том 6. УПА в світлі німецьких документів, 1942-1945; книга перша: 1942 – липень 1944. Книга містить аналізи, меморандуми, повідомлення, звіти, а також переклади українських документів для центральних політичних, військових і поліційних установ. 1983 р., 256 стор., тверда обкладинка, ілюстрації, мапи.

Том 7. УПА в світлі німецьких документів; 1942-1945; книга друга: серпень 1944-1945 (продовження шостого тому). 1983 р., 272 стор., тверда обкладинка, ілюстрації, мапи.

Том 8. Українська Головна Визвольна Рада; документи, офіційні публікації, матеріали; книга перша: 1944-1945. Книга містить основні документи Першого Великого Збору УГВР, передрук органу Президії УГВР Вісник (ч. 4 (7), серпень 1945), статті та матеріали з 1944-45 рр., які стосуються цілості визвольного руху. 1980р., 320 стор., тверда обкладинка, ілюстрації, мапи, схеми.

Том 9. Українська Головна Визвольна Рада; книга друга: 1946-1948. Книга містить видання УГВР *Самостійність і Бюро інформацій УГВР* та інші матеріали. 1982 р., 520 стор., тверда обкладинка, ілюстрації, мапи, схеми.

Том 10. Українська Головна Визвольна Рада; книга третя: 1949-1952. Книга містить документи, офіційні повідомлення, публікації й матеріали УГВР в Україні, між ними *Бюро інформацій УГВР*, вип. 4, 6 і 9. 1984 р., 424 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 11. Тернопільщина: список впадших героїв української революції в боротьбі з московсько-більшовицьким окупантом за час від 13 березня 1944 до 31 грудня 1948 року. Це підпільне видання містить біографії 725 осіб, які загинули на території Тернопільської округи. Крім того, подає нові дані про смерть близько ста невідомих повстанців, які загинули на території округи. 1985 р., XXXII – 248 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 12. Третя подільська воєнна округа УПА («Лисоня»). Книга містить видані командою воєнної округи короткі описи боїв відділів УПА – «Лисоня» від листопада 1943 р. до серпня 1945 року, збірник підпільних пісень «Повстанський стяг» – виданий з нагоди п'ятиріччя УПА в 1947 році, – та інші документи й матеріали групи УПА «Лисоня». 1989 р., 352 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 13. Перемищина – Перемиський курінь; книга перша: Денник відділу «Бурлаки» (Володимира Щигельського) – містить денник цього відділу («Ударники»-4, 94а) за час від жовтня 1946 р. до 24 жовтня 1947 р., ведений бунчужним «Буркуном», з епілогом Богдана Гука («Скали»). Книга має також різні документи сотні – списки вояків, господарські документи тощо. 1986 р., 370 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 14. Перемищина – Перемиський курінь; книга друга: Денники й документи – містить денники сотенної «Крилича» (Ярослава Коцьолка) з 1944 і 1947 років, які продовжував по його смерті сотенний «Бурлака» (Володимир Щигельський), денник сотні «Крилича» (ведений бунчужним «Орестом») і документи обох сотень. 1987 р., 262 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 15. Костянтин Гіммельрайх: Спогади командира відділу особливого призначення «УПА-Схід»; спогади. Автор – киянин – оповідає про свої переживання від вибуху війни 1941 року до «звільнення» з УПА і рейду на Захід в 1945 році: мобілізація до ЧА, німецький полон, окупований Київ, участь у підпіллі ОУНм, к-р вд. УПА (ОУНм) в Карпатах, старшинська школа УПА, мандри по Поділлі й к-р вд. особливого призначення «УПА-Схід». 1987 р., 266 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 16. Підпільні журнали закерзонської України, 1945-1947. Збірник містить передруки таких підпільних журналів: «Тижневі вісті», «Лісовик», «Інформативні вісті», «Інформатор» і «Перемога». Всі числа цих журналів супроводяться англomовним резюме. Збірник має статтю про історію підпільної видавничої діяльності на Закарзонні та Акт оскарження Олени Лебедович. 1987 р., 608 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 17. Англomовні видання українського підпілля, 1946-1947. Збірник містить передруки підпільних видань: «Нові Лідіце», «Виселення єпископа Коциловського», «Вибори в СРСР», «Нова годовога катастрофа в Україні», «Фашистське страшило», «До братніх чеського і словацького народів». 1988 р., 192 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 18. Карпатська група УПА «Говерля»; книга перша: Документи, звіти та офіційні публікації. Містить передрук підпільного видання командування групи *Шлях перемоги*, звіти команд тактичних відтинків УПА й звіти командирів відділів та підвідділів УПА, 24 ТВ УПА «Маківка». 1990 р., 328 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 19. Карпатська група УПА «Говерля»; книга друга: Спомини, статті та видання історично-мемуарного характеру. Охоплює збірку нарисів і споминів, друкованих у підпіллі. Майже всі спомини написані старшинами і вояками УПА ще в Україні або відразу після переходу на еміграцію. 1992 р., 357 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 20. Показчик до «Літопису УПА»; книга перша: 1-19 томів. Книга містить показчики псевдонімів, прізвиськ, географічних назв, інституцій, алфавітні списки авторів та надрукованих матеріалів й інші дані про перших 19 томів «Літопису УПА». 1994 р., 528 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 21. УПА в світлі німецьких документів, 1941-1943; Книга третя: червень 1941 – травень 1943. Книга містить звіти, меморандуми, а також переклади українських документів для центральних політичних і поліцейних установ. 1991 р., 271 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 22. УПА в світлі польських документів; книга перша: Військовий Суд Оперативної Групи «Вісла». Містить вироки, звіти та кореспонденцію Військового суду Оперативної групи «Вісла» за період від травня до вересня 1947 р. 1992 р., 627 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 23. Медична опіка в УПА: документи, матеріали і спогади. Більша частина книги – це спомини санітарів, медиків, лікарів й інших працівників санітарної служби й Українського Червоного Хреста (УЧХ). В книзі теж поміщено підпільні документи й біографії працівників УЧХ. 1992 р., 480 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 24. Ідея і чин: орган Проводу ОУН, 1942-1946. У цій книзі передруковано головний політично-інформативний журнал Проводу ОУН на Українських Землях, що видавався 1942-1946рр. Журнал містив важливу інформацію про боротьбу УПА, німецьку та російську окупаційну політику, розвиток української політичної думки. 1995 р., 592 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 25. Пісні УПА. Збірка пісень, тематично пов'язаних з боротьбою УПА. Збірник охоплює не тільки властиві пісні вояків УПА, але й укладені пізніше в тюрмах і концтаборах, чи уложені народом. Збірник містить тексти пісень, їх варіанти, мелодію і варіанти, а також дані про саму пісню, її авторів й оспівуваних у піснях героїв чи події. Збірник містить понад 600 пісень і їх варіантів. 1997 р., XXIV+556 стор., тверда обкладинка, ноти.

Том 26. Українська Головна Визвольна Рада. Документи, офіційні публікації, матеріали. Книга четверта: Документи і спогади. Збірник містить протокол ВЗ УГВР, доповідь на цьому зборі й інші документи: вибір з листування президента УГВР Кирила Осьмака, переговори з польським підпіллям, Угорщиною й Румунією, слідчу справу Миколи та Петра Дужих й інші документи. У книзі також спогади членів УГВР й інших осіб про утворення та діяльність УГВР 2001 р., 658 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 27. Роман Петренко. За Україну, за її волю; спогади. Автор – волиняк – оповідає про свою діяльність від часу війни у 1939 р. до відходу на Захід у 1945 р.. Спочатку автор був діячем ОУН Сарненської округи (від січня 1942 р. у підпіллі), згодом – шефом господарського відділу ШВО УПА «Заграва», від літа 1943 р. – ГВШ (потім КВШ УПА-Північ, командир Дм. Клячківський) і від літа 1944 р. – старшиною для особливих доручень при ГСЗС УГВР під керівництвом м. Лебеда. 1997 р., 279 стор., тверда обкладинка, ілюстрації, мапи.

Том 28. Марія Савчин. Тисяча доріг; спомини. Автор оповідає про свої переживання від вибуху війни (від 1944 р. до 1953 р. – у підпіллі) до свого приходу на еміграцію у 1954 р.. Від 1945 р. була дружиною В. Галаси, заступника пров. ОУН Закерзонського краю, від 1947 р. співробітника ГОСП в Карпатах, і від 1948 р. – пров. ОУН ПЗУЗ. Авторка перебувала разом з ним на Закерзонні, в Карпатах, на Волині, а також – в тюрмі КГБ у Києві. 1995 р., 600 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 29. Іван Гарасимів («Палій»). 3 юнацьких мрій – у ряди УПА, це розповідь учасника підстаршинської школи УПА в Карпатах та ройового в сотні У-І (94), про його бойовий шлях в УПА від осені 1943 р. до осені 1947 р.

в Карпатах та на Лемківщині. Спогади дають цікаву картину зі щоденного життя повстанців та їхніх командирів, та про важке становище українського населення на цих теренах. 1999 р., 336 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 30. Степан Хрін (Степан Стебельський). Кризь сміх заліза; спогади. Книга містить два спогади Степана Стебельського («Хріна»), к-ра ТВ УПА 24 «Маківка» – «Кризь сміх заліза», «Зимою в бункері» та спогади Олекси Конопядського («Островерха») – «Спомини чотового УПА Островерха». Авторі оповідають про свої дії в УПА від 1944 р. до 1949 р. року на Лемківщині та Дрогобиччині. 2000 р., 552 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 31. УПА на Львівщині і Ярославщині. Спогади і документи вояків УПА ТВ «Розточчя», 1943 – 1947. Книга містить спогади «Сої», «Спартака», «Зенона Семеніва» та інших членів відділу УПА к-ра «Бриля». Також подано оперативні звіти к-ра «Бриля» та к-ра «Гамалії» («Переяслави I» та «Переяслави II») з Тактичного Відтинку УПА «Розточчя». 2000 р., 324 стор., тверда обкладинка, схеми, ілюстрації.

Том 32. Медична опіка в УПА: документи, матеріяли і спогади. Книга друга. Велика частина книги – це спомини санітарів, медсестер, медиків, лікарів та інших працівників санітарної служби й Українського Червоного Хреста (УЧХ). 2001 р., 581 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 33. Тактичний Відтинок УПА 26-ий «Лемко»: Лемківщина і Перемищина (Документи і матеріяли). Книга містить документи і матеріяли, що стосуються історії та діяльності відділів УПА ТВ-«Лемко» в 1944-1947 рр., оперативні звіти, накази інструкції та вказівки, рейди УПА, та документи Підстаршинської школи ім. полк. «Коника». 2001 р., 900 стор., тверда обкладинка, організаційні схеми, ілюстрації, мапи.

Том 34. Лемківщина і Перемищина – «Холодний Яр», «Бескид», «Верховина»: Політичні звіти. Книга містить організаційний розподіл підпільної мережі Лемківщини і Перемищини, кадрову обсаду підпільної сітки та політичні й інформативні звіти з терену за роки 1944-1947 рр.. 2001 р., 974 стор., тверда обкладинка, організаційні схеми, ілюстрації.

Том 35. Покажчик до «Літопису УПА»; книга 2: томи 21-34, томи та 1-3 Нової Серії та томи 1-3 серії «Бібліотека». Книга містить покажчики псевдонімів, прізвиськ, географічних назв, інституцій, поазбучні списки авторів та надрукованих матеріялів й інші дані про томи «Літопису УПА» Основної та Нової Серій, також книги «Повстанські могили» т.1 за ред. Євгена Місила. 2002 р., 870 стор., тверда обкладинка.

Том 36. «Книга полеглих членів ОУН і вояків УПА Львівщини». Книга містить отримані з радянських архівів короткі біографії членів ОУН і УПА, які загинули на Львівщині. 2002 р., 1058 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 37. Іван Лико. На грані мрії і дійсності: спогади підпільника. 1945-1955. Книга містить спогади Івана Лика («Скали», «Богдана») – «На грані мрії і дійсності» та спогади Миколи Терефенка («Медведя») – «На грані двох світів». Авторі оповідають про пережите ними в підпіллі на Лемківщині та в польських тюрмах. 2002 р., 644 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 38. Петро Й. Потічний. Архітектура резистансу: кривілки і бункри УПА в світі радянських документів. Книга містить схеми та описи різних кривок УПА й заплілля, та перелік з'єднань Червоної Армії та Внутрішніх Військ НКВД, які були залучені до боротьби проти підпілля, зібраних в Архіві Внутрішніх військ Українського Округу за рр. 1944-1954 рр., який знаходиться

в Колекції ім. Петра Й. Потічного при Університеті Торонто. 2002 р., 430 стор., тверда обкладинка, схеми, ілюстрації.

Том 39. Тактичний відтинок УПА 28-й “Данилів”: Холмщина і Підляшшя. Документи і матеріали. Містить огляди й документи про дії УПА на Холмщині й Підляшші в 1945 – 1948 роках. Між документами – звіти Холмського ТВ УПА, хроніки (денники) сотень УПА, звіти зі зустрічей представників УПА з представниками польського резистансу з ВІН-у («Вольносьць і Незавіслюсьць»), звіт із зустрічі з англійським кореспондентом, та інше. Більшість документів походить з Колекції Петра Й. Потічного при Університеті Торонто. 2003 р., 1058 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 40. Тактичний Відтинок УПА 27-й “Бастіон”: Люба-чівщина, Ярославщина, Томашівщина. Документи і матеріали. Містить огляди й документи про дії УПА в 1945–1948 роках. Серед документів — звіти Команди Тактичного Відтинку, хроніки відділів куреня УПА “Месники”, звіти й огляди керівництва II Округи ОУН “Батурин”, господарські звіти тощо. Більшість документів походить з Колекції Петра Й. Потічного при Університеті Торонто. 2004 р., 600 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 41. Президент УГВР Кирило Осьмак. Книга містить документи та матеріали про Президента УГВР Кирила Осьмака, його життя, наукову діяльність і смерть. 2004 р., 880 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 42. Петро Й. Потічний. Літопис УПА – Історія: Документи і матеріали. Вояки УПА, які в 1947-1949 роках пробрилися рейдом у Західну Європу, вважали своїм обов’язком залишити для історії та майбутніх поколінь пам’ять про визвольні змагання в часі Другої світової війни та після її закінчення. Це стало реальністю в 1974 р., коли було створено видавництво “Літопис УПА”. Книга містить документи та матеріали про нелегкі будні становлення та діяльності видавництва “Літопис УПА” за 30-літній період діяльності, короткі біографії членів видавничого комітету, адміністрації видавництва, редакторів, авторів, упорядників і фундаторів томів. 2005 р., 658 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Томи 43-44. Боротьба з агентурою: Протоколи допитів Служби Безпеки ОУН в Тернопільщині. 1946-1948. Книги містять протоколи переслухань працівниками Служби Безпеки (СБ) ОУН Тернопільської області осіб, підозрілих у співпраці з органами державної безпеки СРСР. Матеріали походять з підпільного архіву, віднайденого у 2004 р. в селі Озерна Зборівського р-ну Тернопільської обл., завдяки с. п. Софрону Кутному. На їх базі можна вивчати організацію, обсяг та дії підпільних структур щонайменше в межах однієї області у 1946–1948 рр., коли тиск на підпілля радянських силових структур був надзвичайно потужний. Також матеріали протоколів яскраво відображають жорстокість, нелюдність та брутальність радянських репресивних органів, які шляхом терору та насилля снували павутину імперії зла на теренах Західної України.

Том 43. Книга 1: В першій книзі поміщено 85 з 193 наявних протоколів допитів, що охоплюють 13 районів Тернопільщини, зокрема: Бережанський, Білобожницький, Борщівський, Бучацький, Великобірівський, Великоглибочоцький, Великодедеркальський, Вишнівецький, Заліщицький, Залозецький, Збаразький і Зборівський райони. 2006 р., 1332 стор., тверда обкладинка, ілюстрації, схеми.

Том 44. Книга 2: Книга є продовженням 43 тому та містить подальших 108 протоколів переслухань СБ ОУН, зокрема, з теренів таких районів як: Золотопотіцький, Золотниківський, Козівський, Козлівський, Коропецький, Кременецький, Ланівецький, Микулинецький, Новосільський, Підволочиський, Підгаєцький, Почаївський, Пробіжнянський, Скала-Подільський, Скалатський, Теремовлянський, Товстецький, Чортківський, Шумський, та з Рогатинського району Станиславівської області. Тут також поміщені Протоколи ТОС-у, Протоколи смерті, Лист підпільників на Далекий Схід, Протокол однієї події, список функціонерів МВД і МГБ та список слідчих СБ. Вступна стаття до обох книг поміщена в т. 43. 2006 р., 1288 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 45. Генерал Роман Шухевич – “Тарас Чупринка” Головний Командир УПА. Книга містить спогади про ген. Романа Шухевича–Тараса Чупринку, його життя, підпільну діяльність і смерть. 2006 р., 572 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Томи 46. Боротьба з агентурою: Протоколи допитів Служби Безпеки ОУН в Тернопільщині. 1946-1948. Книга 3. Книга є важливим доповненням і продовженням тт. 43-44 та містить протоколи переслухань СБ ОУН з п'яти районів Тернопільської області, зокрема: Великодедеркальського, Вишнівецького, Збаразького, Золотниківського та Кременецького. Документи походять з повстанських архівів, віднайдених в околицях сіл Пліхів, Краснопуца Бережанського р-ну та Петриків Тернопільського р-ну. 2007 р., 896 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 47. Підпільна Пошта України. Книга містить ілюстрації ППУ з філателістичної збірки с.п. Степана Голяша, яка знаходиться в “Колекції Петра Й. Потічного про підпільну й антипідпільну боротьбу в Україні” при Університеті Торонто (Канада), з коротким описом рисунків марок і блоків, а також вступні статті, що привідкривають історію діяльності Підпільної Пошти України. 2009 р., 336 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 48. УПА в світлі словацьких та чеських документів (1945-1948); книга перша: Рейди УПА в документах війська та апарату безпеки ЧСР (1945-1946). Дві головні теми книги – перебіг пропагандивних рейдів УПА теренами Північно-Східної Словаччини в серпні-вересні 1945 р. і в квітні 1946 р. (стратегія, цілі, поведінка відділів) та заходи чехословацької армії і органів безпеки ЧСР на припинення діяльності УПА в країні (до вересня 1946 р.). Книга також містить матеріали про чехословацько-радянську та чехословацько-польську співпраці стосовно УПА, звіти та відомості військової розвідки і національної безпеки ЧСР про дії повстанців, ситуацію українського населення на Закерзонні та документи про реакцію чехословацького суспільства до УПА. 2010 р., 864 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 49. Тернопільщина: “Вісті з Терену” та “Вістки з Тернопільщини”. 1943-1950; книга перша (1943-1947). В книзі подано підпільні інформації про діяльність ОУН і УПА та суспільно-політичну ситуацію в Тернопільській області і суміжних районах. 2010 р., 832 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 50. Тернопільщина: “Вістки з Терену” та “Вістки з Тернопільщини”. 1943-1950; книга друга (1948-1950). Книга містить подальші документи підпілля ОУН за 1948-1950 рр. щодо суспільно-політичної та економічної ситуації в Тернопільщині. 2010 р., 1240 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Готуються до друку:

– УПА в світлі словацьких та чеських документів (1948-1950); книга друга (1947-1948).

У НОВІЙ СЕРІЇ, т. зв. Київській, у співпраці з Інститутом української археографії та джерелознавства Національної Академії Наук України Державним комітетом архівів України та Центральним державним архівом громадських об'єднань (ЦДАГО) України появились такі томи «Літопису УПА»:

1. Видання Головного Командування УПА. Книга містить такі видання: «До зброї», № 16, 1943, «Повстанець», № 1-6, 1944-1945, «Український перець», № 1-3, 1943-1945 та «Бойовий правильник піхоти». Київ – Торонто, 1995 р., 482 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

2. Волинь і Полісся: УПА та запілля 1943 – 1944. Документи і матеріали. Книга містить документи Головної Команди УПА-Північ та документи Військових Округ «Заграва», «Богун», «Турів» та «Тютюнник». Київ – Торонто. 1999, 724 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

3. Боротьба проти УПА і націоналістичного підпілля: директивні документи ЦК Компартії України 1943-1959. Збірник містить найповніше зібрання документів ЦК КП(б)У – постанови з'їздів, пленумів політбюро, оргбюро, секретаріату, які супроводжуються інформативними записками, повідомленнями та довідками. У книзі також подано листи, стенограми засідань та виступів членів ЦК КП(б)У. Київ – Торонто. 2001, 652 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

4. Боротьба проти УПА і націоналістичного підпілля: інформаційні документи ЦК КП(б)У, обкомів партії, НКВС–МВС, МДБ–КДБ (1943–1959). Книга перша: (1943–1945). У книзі зібрані документи з історії боротьби сталінського режиму проти українського національно–визвольного руху протягом 1943–1945 рр. Усі подані матеріали мають інформаційно–звітний характер. Київ – Торонто. 2002, 597 стор., тверда обкладинка.

5. Боротьба проти УПА і націоналістичного підпілля: інформаційні документи ЦК КП(б)У, обкомів партії, НКВС–МВС, МДБ–КДБ. (1943–1959). Книга друга: 1946–1947. У книзі зібрані документи з історії боротьби сталінського режиму проти українського національно–визвольного руху протягом 1946–1947 рр. Усі подані матеріали мають інформаційно–звітний характер. Київ – Торонто. 2002, 574 стор., тверда обкладинка.

6. Боротьба проти УПА і націоналістичного підпілля: інформаційні документи ЦК КП(б)У, обкомів партії, НКВС–МВС, МДБ–КДБ. (1943–1959). Книга третя: 1948. У книзі зібрані документи з історії боротьби сталінського режиму проти українського національно–визвольного руху протягом 1948 р. Усі подані матеріали мають інформаційно–звітний характер. Київ – Торонто, 2003, 523 стор., тверда обкладинка.

7. Боротьба проти УПА і націоналістичного підпілля: інформаційні документи ЦК КП(б)У, обкомів партії, НКВС–МВС, МДБ–КДБ. (1943–1959). Книга четверта: 1949–1959. У книзі зібрані документи з історії боротьби сталінського режиму проти українського національно–визвольного руху протягом 1949–1959 рр. Усі подані матеріали мають інформаційно–звітний характер. Київ – Торонто, 2003, 716 стор., тверда обкладинка.

8. Волинь, Полісся, Поділля: УПА та Запілля 1944-1946. Документи і матеріали. Збірник містить документи керівництва УПА-Північ і УПА-Південь, Краєвого проводу ОУН ПЗУЗ і НВРО та груп (Воєнних Округ) «Заграва», «Богун», «Тютюнник» і з'єднань груп «33» (ПЗК «Москва»), «44» (ПСК «Одеса»). Київ – Торонто, 2006, 1448 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

9. Боротьба проти повстанського руху і націоналістичного підпілля: протоколи допитів заарештованих радянськими органами державної безпеки керівників ОУН і УПА. 1944-1945. Книга містить архівні документи з переслухань радянськими репресивними органами таких осіб, як: Михайло Степаняк, Євген Басюк, Мирослав Гайдук, Ярослав Білинський, Артемізія Галицька, Олександр Луцький, Юрій Стельмашук, Петро Дужий, Микола Дужий, Володимир Павлик, Омелян Польовий, Федір Воробець, Дмитро Вітовський, Василь Левкович. Київ – Торонто, 2007, 912 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

10. Життя і боротьба генерала “Тараса Чупринки” (1907–1950). Документи і матеріали. У книзі зібрані документи та матеріали за 1907–2005 рр., які характеризують основні віхи життя і діяльності керівника українського визвольно-революційного руху в 1943–1950 рр. ген. Романа Шухевича (“Тараса Чупринки”) та присвячені його пам'яті. Поряд з документами Галузевого державного архіву СБ України до збірника увійшли документи Державного історичного архіву України у Львові і, частково, – ЦДАВО України, а також матеріали, які публікувалися в “Літописі Української Повстанської Армії” (Торонто) та в інших виданнях. Київ – Торонто, 2007, 832 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

11. Мережа ОУН(б) і запілля УПА на території ВО “Заграва”, “Турів”, “Богун” (серпень 1942 – грудень 1943 рр.). До книги увійшли 353 раніше не опублікованих документи з різних територіальних осередків ОУН(б) і запілля УПА на Волині й Південному Поліссі за серпень 1942 – грудень 1943 рр., які відображають діловодство КП, округ, районів ОУН(б) на ПЗУЗ (серпень 1942 – вересень 1943 рр.), а також округ, надрайонів, районів, кушків, підрайонів і станиць запілля УПА на ПЗУЗ (вересень – грудень 1943 р.). Київ – Торонто, 2007, 848 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

12. Воєнна Округа УПА “Буг” 1943–1952. Документи і матеріали. Книга 1. Том містить документи командування воєнної округи і окремих підрозділів, пресові видання “Буг”, як також звітно-інформативні документи керівництва ОУН на Львівщині. Київ – Торонто, 2008 р., 800 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

13. Воєнна Округа УПА “Буг” 1943–1952. Документи і матеріали. Книга 2. Том містить документи командування Воєнної Округи і окремих підрозділів, пресові видання, як також звітно-інформативні документи керівництва ОУН на Львівщині. Київ – Торонто, 2009 р., 1232 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

14. УПА і запілля на ПЗУЗ. 1943–1945. Невідомі документи. До збірника увійшли нещодавно виявлені у різних архівах України історичні джерела УПА (УПА–Північ) (266 документів, світлини), що раніше були не відомі широкому загалові. У них висвітлюється історія керівництва, військових підрозділів, армійського запілля за 1943–1945 роки. Територіальний ареал: північний захід, центр, північний схід Волині, Південне Полісся. Київ – Торонто, 2010 р., 640 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

15. Боротьба проти повстанського руху і націоналістичного підпілля: протоколи допитів заарештованих радянськими органами державної безпеки керівників ОУН і УПА. 1946–1952. Книга 2. Книга містить архівні документи з переслухань радянськими репресивними органами таких осіб, як: Миколи Павловича, Івана Павловича-Бабинця, Петра Лиховського, Віктора Харківа, Григорія Голяша, Юліана Матвіїва та Степана Коваля. Київ – Торонто, 2011, 840 стор, тверда обкладинка, ілюстрації.

Готуються до друку томи НС:

– **“Волинь і Полісся у невідомій епістолярній спадщині ОУН і УПА. 1944 – 1954 рр.”**

СЕРІЯ «ЛІТОПИС УПА» – БІБЛІОТЕКА

1. Юрій Ступницький. Спогади про пережите. Автор – волиняк – оповідає про свою родину та переживання від юнацьких років (кінець 30-х) до виходу з ув'язнення в середині 50-х років. Автор є сином начальника штабу УПА полк. Леоніда Ступницького, разом з яким у 1943 р. пішов до УПА, де навчався у старшинській школі «Дружинники». Після арешту в 1944 р. поневірявся по тюрмах і таборах Радянського Союзу. Торонто – Львів, 2000, 128 стор., м'яка обкладинка, мапи, ілюстрації.

2. Володимир В'ятрович. Рейди УПА теренами Чехословаччини. Монографію присвячено одному з маловідомих аспектів історії українського національно-визвольного руху 1940-1950 років – рейдам УПА чехословацькими теренами. Обрана тема дозволяє авторові показати розмах національно-визвольної боротьби в Україні, її вплив на події у післявоєнній Європі, без чого неможливе правильне і об'єктивне тлумачення суспільних процесів того часу. Торонто – Львів, 2001, 208 стор., м'яка обкладинка, мапи, ілюстрації.

3. Ярослав Грицай – «Чорнота», Параскевія Грицай. А рани не гоїлися: Спомини «Чорноти». У книзі описані спогади чотового командира УПА «Чорноти» про події, що відбувалися в 1943-1945 роках на Закарпатті, та про його страдницьке життя в більшовицьких тюрмах і концтаборах Сибіру. Мемуари підготовлені до друку дружиною автора Параскою Грицай (з дому Ротко), яка протягом довгих років відтворювала розповіді свого чоловіка, уточнювала, доповнювала та систематизувала їх. Торонто – Львів, 2001, 332 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

4. Спогади вояків УПА та учасників збройного підпілля Львівщини і Любачівщини. Книга містить спогади Василя Левковича (“Вороного”), його дружини Ярослави, сотенного Миколи Тарабана (“Тучі”), вояків УПА Івана Філя (“Шеремети”), Івана Василевського-Путко (“Вуса”), оргмоба Костя Міхалика (“Думи”) та зв'язкової Катерини Когут-Лялюк (“Грізної”). В книзі подана коротка згадка про Якова І. Чорнія (“Кулю”, “Мушку”, “Ударника”), командира Перемиської 6 ВО УПА, авторства Федора Лопадчака. Торонто – Львів, 2003, 448 стор., тверда палітурка в суперобкладинці, ілюстрації.

5. Мирослав Горбаль. Довідник-пошуковець. Реєстр осіб, пов'язаних з визвольною боротьбою на теренах Львівщини (без Дрогобиччини). 1944-1947 (за архівними документами). Книга є підсумком опрацювання архівних документів з фондів Державного архіву Львівської області за 1944-1947 роки. Ці документи мають інформаційно-

звітний характер (також плани заходів, стенограми нарад, протоколи засідань та допитів, підпільні документи, прокурорські аналізи, агентурні справи тощо) й викривають суть боротьби комуністичного режиму проти національно-визвольного руху на вказаних теренах. У довіднику подані ключові ідентифікаційні дані про осіб, які були пов'язані з тим рухом, та джерела інформації цих даних. Торонто – Львів, 2003, 416 стор., м'яка палітурка.

6. Мирослав Горбаль. Довідник-пошуківець. Реєстр осіб, пов'язаних з визвольною боротьбою на теренах Дрогобиччини. 1939-1950 (за архівними документами). У цій праці зібрана трагічна інформація про особи та події, що, безпосередньо чи опосередковано, у позитивному чи негативному плані, були пов'язані з визвольною боротьбою на території тодішньої Дрогобицької області у 1939–50-х роках. Основна інформація – результат опрацювання документів архівних справ Державного архіву Львівської області (ДАЛО) та інших архівів, а також видань, публікацій і машинописів з цієї тематики; дописів, свідчень, спогадів та листів. Торонто – Львів, 2005, 1312 стор., ілюстрації, тверда палітурка.

7. Володимир Ковальчук. Діяльність ОУН (б) та Запілля УПА на Волині та південному Поліссі (1941-1944 рр.). В книзі досліджено інформативний потенціал джерел з історії діяльності мережі ОУН і запілля УПА на ПЗУЗ. Обговорюється формування первісної джерельної бази, особливості фондоутворення, діловодство, проводиться класифікація документального масиву джерел та з'ясовано особливості діяльності референтур ОУН(б) і запілля УПА. Торонто – Львів, 2006, 512 стор., тверда палітурка.

8. Онишко Леся. «Нам сонце всміхалось крізь ржаві ґрати». Катерина Зарицька в українському національно-визвольному русі. У цій монографії на основі архівних документів та матеріалів, спогадів учасників подій досліджено етапи становлення світогляду Катерини Зарицької, її участь в формуванні Українського Червоного Хреста; діяльність в референтурі пропаганди ОУН (б) та налагодження зв'язків головнокомандувача УПА Романа Шухевича; показано її життєвий шлях в тюрмах і таборах ССРСР, а потім на волі. Торонто – Львів, 2007, 928 стор., тверда палітурка, суперобкладинка, ілюстрації.

9. Коханська Галина. З Україною у серці. Спомини. Спомини присвячені історії національно-визвольного руху на Волині 1930-1950 рр. Вони відображають діяльність польського окупаційного режиму та більшовицькі репресії 1939-1941 рр. Авторка детально розповідає про свій вступ в ряди ОУН, проходження вишколів, свою діяльність в Колківській республіці УПА у відділі розвідки. Окремий розділ споминів присвячений ув'язненню в комуністичних таборах. Торонто – Львів, 2008, 400 стор., тверда палітурка, суперобкладинка, ілюстрації.

СЕРІЯ «ПОДІЇ І ЛЮДИ»

1. Посівнич Микола. Нескорений командир. У нарисі висвітлюється життєвий шлях провідного члена ОУН та Головного командира УПА Романа Шухевича, незламного лідера національно-визвольної боротьби українського народу. Торонто – Львів, Видання 2-е, доповнене. 2008, 80 стор., ілюстрації.

2. Осьмак Наталка. Кирило Осьмак – нескорений Президент УГВР. Пропоноване дослідження розкриває на основі архівних документів і матеріалів невідомі сторінки життя і діяльності одного з чільних керівників українського визвольного руху 1940-х років. Торонто – Львів, 2008, 128 стор., ілюстрації.

3. Посівнич Микола. Степан Бандера. Життя присвячене свободі.

Пропоноване дослідження присвячене життю та діяльності Провідника ОУН та ЗЧ ОУН Степана Бандери в 1920–1959 рр. На основі спогадів та документів у книзі висвітлено боротьбу і роль ОУН і ЗЧ ОУН та її лідера у тогочасних суспільно–політичних процесах. Крім того, читач зможе довідатися про родинне, шкільне, студентське оточення, в якому формувалася особистість майбутнього Голови проводу ОУН та ЗЧ ОУН. Торонто – Львів, 2008, 112 стор., м'яка палітурка, ілюстрації.

4/I. Петро Й. Потічний. Моя дорога. Короткий біографічний спомин Петра-Йосифа Потічного, написаний англійською мовою, охоплює період від народження до часу, коли він, як юнак, вояк УПА, прибув зі своїм відділом до Західної Німеччини під кінець 1947 р. Торонто – Львів, 2008, 124 стор., м'яка палітурка, ілюстрації.

4/II. Петро Й. Потічний. Моя дорога. Частина 2. Дана книга є продовженням англомовних біографічних споминів Петра-Йосифа Потічного, яка описує його життя в Сполучених Штатах (1950–1964), службу в американській морській піхоті під час Корейської війни, здобуття університетської освіти у Філадельфії і Нью-Йорку та завершується його подальшим переїздом до Канади. Торонто–Львів, 2010, 112 стор., м'яка палітурка, ілюстрації.

5. «Грім» – полковник УПА Микола Твердохліб. Спогади і матеріали. / Упорядник Роман Грицьків. Видання присвячене полковнику Української Повстанської Армії Миколі Твердохлібу – «Грому». Крізь призму спогадів безпосередніх учасників подій та інших матеріалів у збірнику зображено життя і діяльності видатного повстанського командира, а також висвітлено національно-визвольну боротьбу 1930-х – 1950-х років у Карпатах. Торонто – Львів, 2008, 128 стор., м'яка палітурка, ілюстрації.

6. Михайло Романюк. Петро Федун – «Полтава» – провідний ідеолог ОУН та УПА. Пропоноване видання присвячене життю та діяльності одного із керівників збройного підпілля ОУН та УПА Петра Федуну – «Полтави». На основі архівних документів висвітлено процес формування світо-глядних позицій, національно-патріотичних переконань та його творчої спадщини. Торонто – Львів, 2009, 128 стор., м'яка палітурка, ілюстрації.

7. Українська Головна Визвольна Рада / Упорядники П. Й. Потічний, М. Посівнич. У книзі про УГВР поміщено статті Р. Шухевича, М. Дужого і А. Камінського, спогади Л. Шанковського, Д. Ребет у яких висвітлено боротьбу і роль УГВР у тогочасних українських суспільно-політичних процесах. Торонто – Львів, 2009, 136 стор., м'яка палітурка, ілюстрації.

8. Володимир Іванченко. Квітка у червоному пеклі: життєвий шлях Людмили Фої. Брошура присвячена життю Людмили Фої («Оксани», «М. Перелесник»), 1923–1950, котра була одним із організаторів підпілля ОУН (б) у м. Києві під час Другої світової війни. Арештована вона витримала тортури в'язниці НКДБ. Будучи ключовою фігурою у протистоянні радянських спецслужб з СБ ОУН, зірвала потужну чекістську операцію з виявлення та знищення керівників українського визвольного руху. Одночасно вона – авторка чудових літературних творів. Людмила Фоя загинула в нерівному бою з військовою групою МДБ, рятуючи пораненого друга. Торонто – Львів, 2009, 128 стор., м'яка палітурка, ілюстрації.

9. Олександр Іщук. Життя та доля Михайла Дяченка – «Марка Босслава». Книга присвячена життю та долі Михайла Дяченка – поета,

письменника, підпільника й одного з керівників Карпатського КП ОУН, автора чималої кількості поетичних творів та оповідань, у яких чітко продемонстровано мету та завдання українського визвольного руху середини ХХ століття. Вперше оприлюднено раніше невідому інформацію про заходи радянських каральних органів із розшуку м. Дяченка, виявлену в ГДА СБУ, окремі його твори та маловідомі фотографії. Торонто – Львів, 2010, 140 стор., м'яка палітурка, ілюстрації.

10. Олександр Ішук, Володимир Іванченко. Життєвий шлях Галини Голояд – “Марти Гай”. У книзі чи не вперше на основі архівних документів МДБ УРСР, збережених в Галузевому державному архіві СБ України, детально висвітлено життя та долю однієї з чільних діячок українського визвольного руху Галини Голояд – “Марти Гай”. Книгу доповнено творами письменниці, маловідомими фотографіями та документами з архівів радянської державної безпеки. Торонто – Львів, 2010, 128 стор., м'яка палітурка, ілюстрації.

11. Володимир Мороз. Портрет Осипа Дяківа-“Горнового”. Книга присвячена життю та діяльності одного з провідних публіцистів воюючої України, члена Проводу ОУН на українських землях та заступника Голови генерального секретаріату УГВР, підполковника-політвиховника УПА Осипа Дяківа. На підставі широкого масиву джерел з'ясовано його внесок в український національно-визвольний рух, висвітлено основні ідеї понад двох десятків публіцистичних праць. Торонто – Львів, 2010, 128 стор., м'яка палітурка, ілюстрації.

12. Володимир Мороз. Зиновій Тершаковець-“Федір”. Зиновій Тершаковець увійшов в історію українського національно-визвольного руху як крайовий провідник ОУН Львівщини та засновник і редактор підпільного видання “Літопис УПА”. Докладно про ці та інші аспекти його життя та діяльності йде мова у даній книзі, написаній на широкій джерельній базі, зокрема невідомими архівних документах. Також вперше з 1944 р. публікується праця З.Тершаковця “Польське питання”, в якій розкрито погляд українського підпілля на стосунки із своїм західним сусідом. Торонто – Львів, 2011, 128 стор., м'яка палітурка, ілюстрації.

13. Микола Андрощук-«Вороний». Записки повстанця. Книга спогадів Миколи Андрощука-«Вороного» охоплює період з весни 1943 р. по весну 1944 р. і подає широку картину дій українських повстанців на південній Волині. Автор приймав безпосередню участь у тих подіях і зустрічався з багатьма повстанськими командирами — Д. Клячківським – «Климом Савуром», П. Олійником – «Енеєм», М. Свистуном – «Ясеном». Про славних повстанських командирів та про чисельні бої з німецькими підрозділами, найбільший бій загонів УПА та військ НКВС на Гурбах і важкий Північний рейд міститься інформація на сторінках цього видання. Торонто – Львів, 2011, 128 стор., м'яка палітурка, ілюстрації.

14. Олександр Ішук, Наталія Ніколаєва. Ярослав Богдан – «Всеволод РАМЗЕНКО». В книзі розповідається про життєвий шлях та творчу діяльність відомого письменника-підпільника і чільного діяча ОУН Ярослава Богдана – «Всеволода Рамзенка» (1915-1953). На основі невідомих архівних документів з ГДА СБ України відтворено основні етапи життя та проаналізовано тематику основних праць Я. Богдана. Торонто – Львів, 2011, 128 стор., м'яка палітурка, ілюстрації.

“ЛІТОПИС УПА” В МЕРЕЖІ INTERNET

Заходами Адміністрації видавництва “Літопис УПА” детальну інформацію українською та англійською мовами про видання та споріднені матеріали можна знайти в мережі Internet за адресою:

<http://www.litopysupa.com>

Ця інформація складається з чотирьох груп.

1. Вступ до серій (*Introduction to the Series*), який дає загальні інформації про “Літопис УПА” та цілі видавництва.

2. Інформації про замовлення (*Ordering information*), які дають короткі інформації про кожний том серій та як їх замовляти.

3. Книги “Літопис УПА” (*Litopys UPA volumes*), де про кожний том подано не тільки повну бібліографічну інформацію (титульна сторінка, дата і місце публікації, число ISBN, ціна та редактор книги), але також повний текст вступної статті та резюме матеріалів тому. Текст ілюстрований знімками, які знаходяться в книзі.

4. Споріднені матеріали (*Related Materials*). У цій групі подані публікації інших видавництв, що відносяться до теми УПА та Збройного підпілля в Україні.

Аналогічну інформацію англійською мовою можна знайти також на web сторінці за адресою:

<http://www.infoukes.com/commercial/litopysupa/index.html>

*Про подальші інформації можна звертатися на адресу
Адміністрації:*

— Микола Кулик — **mykola.kulyk@litopysupa.com**

або Редакції:

— Петро Й. Потічний — **peter.potichnyj@litopysupa.com**

Адміністрація в Україні — litopys@bs.lviv.ua

Будемо вдячні за відгуки читачів на наше видання.

*Пишіть на подані адреси або також на
www.litopysupa.com*

ОБ'ЄДНАННЯ КОЛИШНІХ ВОЯКІВ УПА В США Й КАНАДІ
та
ТОВАРИСТВА КОЛИШНІХ ВОЯКІВ УПА
ім. ГЕН. ХОР. ТАРАСА ЧУПРИНКИ В США Й КАНАДІ

ВИДАВНИЧИЙ КОМІТЕТ "ЛІТОПІСУ УПА"

*М. Бошно, І. Василевський-Путко, І. Гомзяк, Параска Грицай,
О. Дольницький, О. Жигар, Б. Ковалик, М. Кошик,
М. Кулик, Р. Кулик, Катерина Лялюк, М. Луцак, [М. Мігус], П. Мицак,
Емілія Нагірна-Зінько, Марія Пискір, А. Потічний, П. Потічний,
С. Рогатинський, М. Рошецький, І. Росіл, Наталя Солтис,
І. Терещенко, Ярослава Філь, О. Цілюпа, С. Шпак, Є. Штендера*

Адміністрація:

М. Кулик, Р. Кулик, Емілія Нагірна-Зінько, Наталя Солтис

Адреса:

*LITOPYS U.P.A.
P.O. Box 97, Station "C"
Toronto, Ontario, M6J 3M7, Canada
mykola.kulyk@litopysupa.com*

Адміністрація в Україні:

Ігор Гомзяк, Богдан Столяр

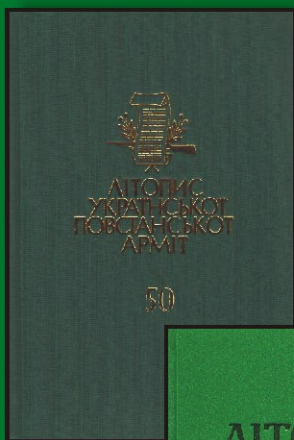
Благодійний Громадський Фонд "Літопис УПА"

ім. Володимира Макара

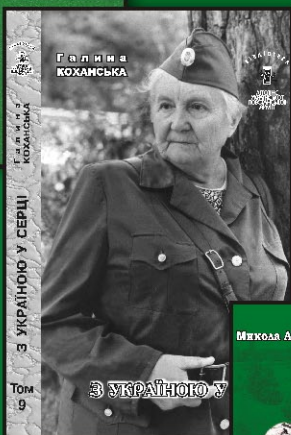
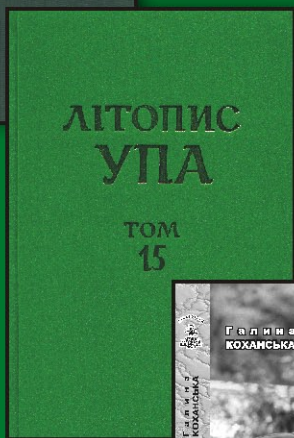
Микола Посівнич

Адреса: "Літопис УПА"

*пл. Міцкевича, 6/7, Львів 79000 Україна
тел.(38-032) 272-4064 e-mail: litopys@bs.lviv.ua*

ЛІТОПИС УКРАЇНСЬКОЇ ПОВСТАНСЬКОЇ АРМІЇ

LITOPYS U.P.A.
P.O. Box 97, Station "C"
Toronto, ON M6J 3M7
CANADA
mykola.kulyk@litopysupa.com

<http://www.litopysupa.com>

"ЛІТОПИС УПА"
пл. Міцкевича, 6/7
Львів, 79000
UKRAINE
e-пошта: litopys@bs.lviv.ua

Олександр ІЩУК
Наталія НІКОЛАЄВА

Серія "ПОДІЇ І ЛЮДИ"

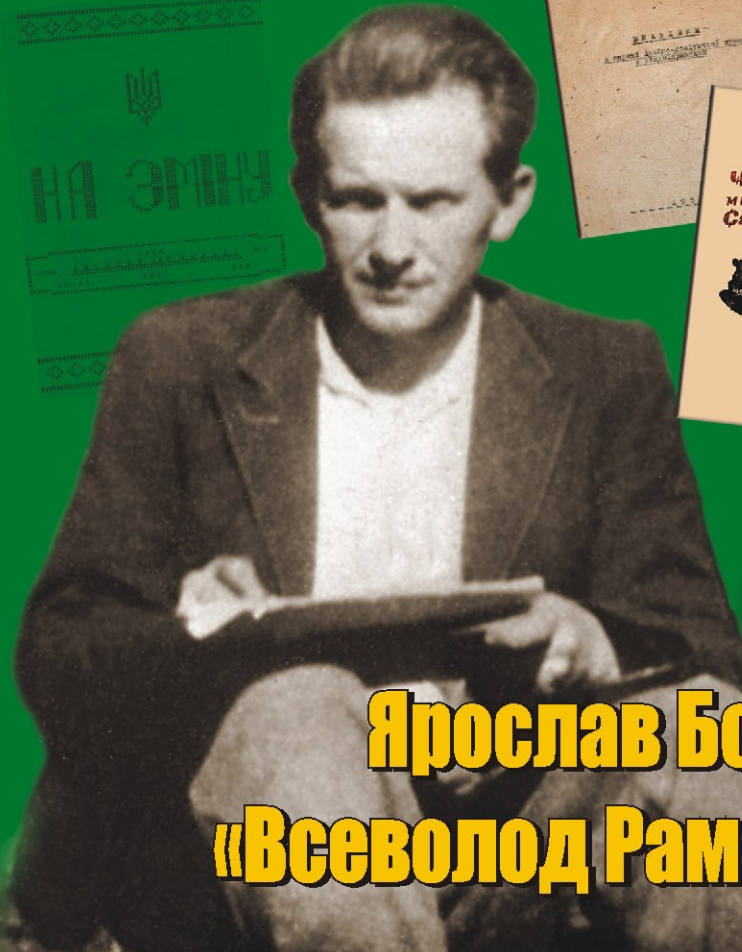

ЛІТОПИС
УКРАЇНСЬКОГО
ПОВСТАНСЬКОГО
АРМІЇ

- 1. ...
- 2. ...
- 3. ...
- 4. ...
- 5. ...
- 6. ...
- 7. ...
- 8. ...
- 9. ...
- 10. ...

Ярослав Богдан

**Ярослав Богдан –
«Всеволод Рамзенко»**

ШЛЯХ
ПЕРМОГИ